

**Ryhmäkeskustelua valtakielestä:
maahanmuuttajien käsityksiä suomesta muuton jälkeen**

Maisterintutkielma

Tanja Kyllönen

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

Elokuu 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Tanja Kyllönen	
Työn nimi – Title Ryhmäkeskustelua valtakielestä: maahanmuuttajien käsityksiä suomesta muuton jälkeen	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Elokuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 79
Tiivistelmä – Abstract <p>Tämä tutkielma käsittelee maahanmuuttajien kielikäsitteitä silloin, kun he ovat vasta saapuneet Suomeen ja alkaneet kuulla suomen kieltä ympärillään. Selvitän, millaisia vaikutelmia ja mielikuvia suomi heissä herättää ja millaisia maallikkokäsityksiä ja kieliasenteita näiden pohjalta muodostuu. Lisäksi olen tutkimuksessani kiinnostunut maahanmuuttajien suomen kielen oppimismotivaatiosta. Tutkin, miten maahanmuuttajat itse näkevät motivaationsa muodostuneen ja miten käsitykset ja asenteet ovat heidän mielestään siihen vaikuttaneet.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen ja kuuluu kansanlingvistiikan kenttään. Se hyödyntää aikaisemman kansanlingvistisen ja suomi toisena kielenä -tutkimuksen lisäksi myös muuta käsitys-, asenne- ja motivaatiotutkimusta. Vaikka maahanmuuttajien kielikäsitteitä on tutkittu aiemminkin, ei juuri vaikutelmiin ja mielikuviiin kohdistuvaa tutkimusta ole vielä Suomessa tehty. Aihe on ajankohtainen, sillä maahanmuuttajien määrä kasvaa vuosi vuodelta ja tarvitaan lisätietoa siitä, miten maahanmuuttajat suhtautuvat maamme valtakieleen ja eri kielimuotoihin.</p> <p>Metodin tutkimuksessa oli ryhmäkeskustelu, jossa osanottajien oli mahdollista inspiroida toisiaan ja saada näin ajatukset paremmin liikkeelle. Tutkimukseen osallistui 13 maahanmuuttajaa, jotka olivat asuneet Suomessa jo jonkin aikaa ja osasivat puhua suomea. He muistelivat alkuaikojen ajatuksiaan kielestä 3–4 hengen pienryhmissä. Keskustelut perustuivat kollektiiviseen muisteluun, jossa muistikuvia pyrittiin saamaan pintaan ryhmän avustuksella. Informantit saivat tuoda esille omat kokemuksensa ja ajatuksensa kielestä juuri sellaisina, kuin ne heille itselleen näyttäytyivät, jolloin oli kyse introspektiosta. Keskustelujen alun virikemateriaalina toimivat muistilaput, joille informantit saivat kirjoittaa ajatuksiaan ja joiden pohjalta keskustelut käynnistettiin.</p> <p>Aineiston analysoimisen työkaluna oli sisällönanalyysi, jonka avulla teemoittelin nauhoitetun ja litteroidun keskustelumateriaalin. Keskusteluissa suomen kieltä käsiteltiin sekä isona kokonaisuutena että pieniin yksiköihin keskittyen. Yhteisiä teemoja olivat esimerkiksi sanasto, rakenne, ääntämisasiat ja kielen miellyttävyys. Lisäksi informantit vertasivat suomea muihin osaamiinsa kieliiin ja oman asuinalueensa varianttia yleispuhekieleen. Käsityksillä ja asenteilla oli selvä yhteys motivaatioon, mikä on havaittu jo aikaisemmissakin tutkimuksissa.</p> <p>Tulosten perusteella maahanmuuttajat kielellistävät käsityksiään monipuolisesti ja pystyvät katsomaan kieltä useista eri näkökulmista. Tutkimus vahvisti monien eri tekijöiden vaikuttavan motivaation syntymiseen. Näitä olivat esimerkiksi käsitykset kielestä sekä oppijan omat tavoitteet ja toiveet. Kieli ja sen oppiminen ovat tärkeässä roolissa uuteen maahan integroitumisessa, ja tutkimukseni toikin lisätietoa siitä, miten maahanmuuttajat suhtautuvat suomen kieleen. Tutkimustuloksista on hyötyä myös mm. suomi toisena kielenä -opettajille, sillä on olennaista opettaa maahanmuuttajille sellaisia asioita, jotka tukevat heidän tavoitteitaan. Opettajan on hyvä tietää, millainen kielikäsitteitys oppijoilla opeteltavasta kielestä on ja mikä heitä motivoi opiskelemaan.</p>	
Asiasanat – Keywords käsitykset, asenteet, motivaatio, suomi toisena kielenä, kansanlingvistiikka, ryhmäkeskustelu, kollektiivinen muistelu, introspektio	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Fennicum, suomen kielen oppiaine	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusaihe ja -kysymykset	1
1.2 Taustatietoa maahanmuutosta	3
1.2.1 Maahanmuuton tutkimus ja Suomen kielitilanne.....	3
1.2.2 Maahanmuuttajana Suomeen	4
2 MAAHANMUUTTAJAN KIELIMAAILMA JA KIELEN OPPIMISMOTIVAATIO.....	7
2.1 Äidinkielestä toiseen ja vieraaseen kieleen.....	7
2.2 Kielitaustan vaikutus toisen kielen oppimiseen	8
2.3 Kohdekielenä suomi.....	9
2.4 Motivaatio	12
2.4.1 Motivaatio psyykkisenä tilana	12
2.4.2 Motivaatio kielen oppimisessa.....	13
3 TUTKIMUKSEN KANSANLINGVISTINEN TULOKULMA	16
3.1 Pohjana kansanlingvistiikka.....	16
3.1.1 Kansanlingvistiikka tutkimusalana	16
3.1.2 Kansanlingvistinen tutkimusperinne Suomessa.....	17
3.2 Tutkimuksen kansanlingvistiset käsitteet.....	18
3.2.1 Vaikutelmat ja mielikuvat	18
3.2.2 Käsitteet ja maallikkokäsitteet	20
3.2.3 Asenteet ja kieliasteet.....	21
4 AINEISTO JA METODI.....	24
4.1 Ryhmäkeskustelu	24
4.1.1 Ryhmäkeskustelu menetelmänä	24
4.1.2 Ryhmäkeskustelu tässä tutkimuksessa – tutkimuksen toteutus.....	26
4.2 Introspektio	28
4.3 Muisteleminen ja kollektiivinen muistelu.....	29
4.4 Laadullinen sisällönanalyysi	31
4.5 Tutkimuksen osallistujat	32

4.5.1 Ryhmät 1 ja 2	33
4.5.2 Ryhmät 3 ja 4	35
5 TULOKSET	38
5.1 Suomi maahanmuuttajan mielessä – vaikutelmat ja mielikuvat	38
5.1.1 Tiedot suomesta ennen maahan saapumista.....	38
5.1.2 Sanojen pituus, sanarajojen erottaminen, puhenopeus ja intonaatio.....	40
5.1.3 Kirjaimet, äänneet ja ääntäminen.....	45
5.1.4 Sanasto ja rakenne.....	46
5.1.5 Kuvailun apukeinot sekä positiiviset ja negatiiviset kuvaukset.....	50
5.1.6 Vertailu muihin kieliin, suomen eri variantteihin ja suomalaisiin	52
5.2 Motivaatio oppia suomea suhteessa käsityksiin kielestä	56
5.2.1 Motivaatio suomen opiskelussa: alku verrattuna nykytilanteeseen	56
5.2.2 Motivaation synnyttäjät.....	61
5.3 Suomen käyttö vapaa-ajalla	64
5.4. Johtopäätökset ja pohdintaa	68
5.4.1 Yhteenvetoa tutkimustuloksista	68
5.4.2 Tutkimusmenetelmien luotettavuus ja toimivuus	71
6 PÄÄTÄNTÖ	73
LÄHTEET	76

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe ja -kysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastelen maahanmuuttajien kielikäsitteitä suomen kielestä silloin, kun he ovat vasta saapuneet Suomeen ja alkaneet kuulla suomea ympärillään. Keskityn siihen, miltä suomi kuulostaa maahanmuuttajien korvissa ja millaisin keinoin he pystyvät kieltä kuvaamaan. Tutkimukseni kohteena ovat vaikutelmat ja mielikuvat, joita suomen kieli maahanmuuttajissa herättää, sekä näiden pohjalta muodostuvat käsitykset ja asenteet. Edellä mainittujen lisäksi tulen tutkimusraportissani käyttämään muitakin käsitteitä ja alakäsitteitä kuvatakseni tutkimustuloksiani mahdollisimman tarkasti. Käyttämiäni termejä ovat esimerkiksi maallikkokäsitys ja kieliäsenne, jotka määrittelän tarkemmin luvussa 3.

Tutkin maallikkokäsityksiä jo kandidaatintutkielmassani, mutta silloin kohderyhmänäni olivat yliopiston vaihto-opiskelijat (ks. Kyllönen 2013). Tässä tutkimuksessa vien aihetta hieman pidemmälle. Vaihto-opiskelijoihin verrattuna maahanmuuttajien lähtökohta kieliopintoihin on erilainen, sillä suurella osalla heistä on tarkoitus viettää Suomessa pidemmän aikaa kuin vaihto-opiskelijoilla, jotka tietävät jo Suomeen tullessaan olevansa maassa vain tilapäisesti. Suurin osa vaihto-opiskelijoista on lisäksi englannin kielen taitoisia ja tottuneita opiskeluun, mitä kaikki maahanmuuttajat puolestaan eivät ole. Jo nämä seikat saattavat olla syitä eroihin, joita vaihto-opiskelijoiden ja maahanmuuttajien tuntemuksissa ja asennoitumisessa valtakieleen voi olla.

Tutkimukseni pohjautuu kansanlingvistiseen tutkimukseen, joka kartoittaa tavallisten kielenkäyttäjien, maallikoiden, havaintoja sekä omasta kielestään että ympäristönsä kielestä (Palander 2007: 11). Aiheeni on ajankohtainen kansainvälistyvässä maassamme, jonka maahanmuuttajaväestö lisääntyy vuosi vuodelta (ks. luku 1.2.1). Viime aikoina onkin huomattu, että kansanlingvististä tutkimusta olisi tarkoituksenmukaista hyödyntää monikulttuurisuuden tutkimuksessa (Palander 2011: 19). Paunonen (2009: 561) kirjoittaa, että kansanlingvistien mukaan Suomessa kaivattaisiin lisätutkimusta maahanmuuttajien suhtautumisesta uuden kotimaansa kieliin ja kielimuotoihin. Nimenomaan tähän seikkaan tutkimukseni pureutuukin. On tärkeää selvittää, millaisia mielikuvia maahanmuuttajilla on ympäröivästä valtakielestä suomesta silloin, kun he eivät vielä ymmärrä sitä laisinkaan. Useissa aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Härkönen 2011) tulokset siitä, millainen kieli suomi maahanmuuttajan mielestä on, ovat olleet ennemminkin analyysin

sivutuote kuin itse tutkimuksen kohde. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajien ajatusten ja kokemusten selvittäminen sen sijaan on päätavoite.

Gardnerin (1985: 53) mukaan yksilön kielelliset asenteet vaikuttavat opiskelumotivaatioon ja sitä kautta myös kielen oppimiseen. Tämän takia otan maallikkokäsitysten kartoittamisen lisäksi selvää, millainen vaikutus vaikutelmilla ja mielikuvilla sekä niiden pohjalta syntyneillä käsityksillä ja asenteilla on maahanmuuttajien motivaatioon opiskella suomen kieltä. Kielitaito on maahanmuuttajille tärkeä, sillä he tarvitsevat sitä kouluttautuaan, työllistyäkseen ja pärjätäkseen arjessa (Suni 2011). Kielitaito muodostaa ammattitaidon ja koulutuksen kanssa inhimillistä pääomaa, jota tarvitaan työnhaussa ja työssä (Forsander 2002: 185), mutta lisäksi kielitaito voi myös määrittää sen, millaisia työtehtäviä maahanmuuttaja voi ja saa tehdä (Bergbom & Giorgiani 2007: 66). Nämä seikat saattavat osaltaan aiheuttaa maahanmuuttajille tietynlaisia paineita kielen oppimisen suhteen, ja niiden takia myös heidän asenteensa kielen oppimiseen voi olla erilainen kuin vaihto-opiskelijoilla.

Kandidaatintutkielmani tulosten mukaan ne vaihto-opiskelijat, joilla oli suomen kieleen jollain lailla positiivisesti affektiivinen suhde, olivat kiinnostuneempia opiskelemaan sitä vaihto-opiskelujaksonsa aikana kuin ne, jotka eivät kokeneet kieltä itselleen merkitykselliseksi tai tarpeelliseksi. Motivoituneemmat opiskelijat olivat myös kiinnostuneempia kielen kokonaisvaltaisesta osaamisesta ja kieliopinon jatkamisesta vielä kotimaahan paluun jälkeen. (Kyllönen 2013.) Onkin hyvä saada tietää, miten maahanmuuttajien mielikuvat ja vaikutelmat sekä motivaatiokytkökset vertautuvat vaihto-opiskelijoiden kokemuksiin, vaikka tutkimusmenetelmät ovat näissä kahdessa tutkimuksessa erilaiset. Hypoteesini maisterintutkimustani ajatellen on, että tämänkin tutkimuksen informanteilla on paljon erilaisia tapoja ilmaista suomen kielen herättämiä ajatuksia. Osa esiin tulevista vaikutelmista ja mielikuvista on todennäköisesti samoja tai samantyyppisiä kuin aikaisemmassa tutkimuksessani, mutta osa varmasti uusia ja jopa yllättäviä. Maahanmuuttajien kielitaidosta riippumatta odotan heidän käyttävän monia eri keinoja suomesta tekemiensä havaintojen kielellistämiseen. Aikaisempien motivaatiotutkimusten tuloksia mukailen oletan informanttien positiivisten mielikuvien ja asenteiden ruokkivan oppimista ja negatiivisten toimivan päinvastoin.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

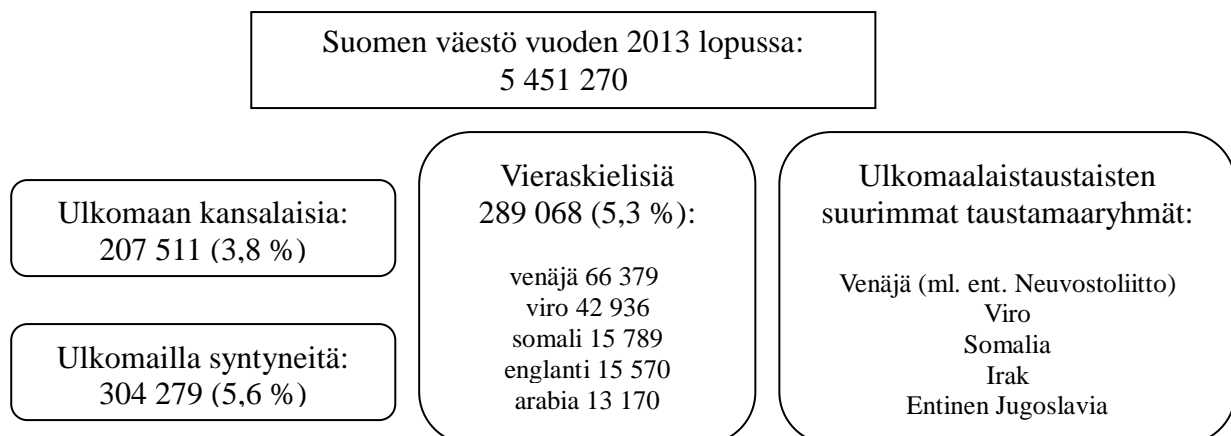
1. Millaisia vaikutelmia ja mielikuvia suomen kieli sai aikaan maahanmuuttajissa?
2. Millaisia kielen keinoja maahanmuuttajat käyttivät suomen kielen kuvailemiseen?
3. Millaisia ovat maahanmuuttajien näkemykset siitä, miten vaikutelmat ja mielikuvat sekä niiden pohjalta syntyneet käsitykset ja asenteet ovat vaikuttaneet heidän suomen kielen opiskelumotivaatioonsa?

1.2 Taustatietoa maahanmuutosta

1.2.1 Maahanmuuton tutkimus ja Suomen kielitilanne

Suomen maahanmuuttajaväestön tutkimus on 1990-luvulta lähtien lisääntynyt huomattavan paljon, ja aihepiiriä tutkitaan lähes kaikilla ihmistieteiden aloilla. Kaikkein eniten tutkimusta tehdään yhteiskuntatieteissä, mutta se on vireää myös humanististen tieteiden, oikeustieteen, kasvatustieteen, maantieteen ja terveystieteiden piirissä. Viimeisten vuosikymmenten uusi tutkimus voidaan nähdä jatkumona aikaisemmalle suomalaisen maastamuuton tutkimukselle sillä erotuksella, että uusi tutkimus on paljon varhaista monitieteisempää. Tutkimuskapasiteetti alkaa olla jo niin laaja, että jopa alan aktiiveilla voi olla vaikeuksia pysytellä selvillä uusimmista tutkimuksista ja niiden tuloksista. (Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013: 5.) Selvitettävien asioiden määrä on kuitenkin niin suuri, että uutta tutkimusta tarvitaan edelleen. Kuten jo aiemmin mainitsin, ei maahanmuuttajien maallikkokäsityksiä suomen kielestä ole vielä tarkasteltu kovin runsaasti, joten tutkimukselleni on tarvetta.

Tilastokeskuksen (2014d) mukaan vuoden 2013 aikana Suomeen muutti ulkomailta yhteensä 31 940 henkeä, mikä on suurin luku maan itsenäisyyden aikana. Vuonna 2013 maahanmuuttajia oli 660 henkeä enemmän kuin vuotta aikaisemmin, mikä kertoo määrän olevan nousussa. Tilanne on ollut samankaltainen jo pitkään: 1990-luvulla Suomeen vuosittain muuttaneista keskimäärin noin 14 000 hengestä määrä on kasvanut niin paljon, että muutaman viime vuoden aikana maahanmuuttajia on ollut jo yli 30 000 vuodessa. (Mp; Tilastokeskus 2006.)

Kuvio 1. Ulkomaan kansalaisten, vieraskielisten ja ulkomailla syntyneiden määrät Suomen väestössä vuoden 2013 lopussa (kuvio mukautettu Tilastokeskuksen kuvioista 2014a, 2014b ja 2014c).

Kuten kuviosta 1 näkyy, vuoden 2013 lopussa Suomessa asui 289 068 vieraskielistä henkilöä. Suurimmista vieraskielisistä ryhmistä ja taustamaaryhmistä kolme ensimmäistä olivat samat: suurimmat vieraskieliset ryhmät puhuivat äidinkielineen venäjää, viroa ja somalia, ja taustamaaryhmistä suurimmat olivat Venäjä (tai entinen Neuvostoliitto), Viro ja Somalia. Venäjänkielisten ja venäläistaustaisten suuri määrä näkyi selkeästi myös tämän tutkimuksen informanttijoukossa, sillä lähes puolet (6/13) osallistujista puhui äidinkielineen venäjää. Sen sijaan muiden suurimmiksi mainittujen taustamaa- tai kieliryhmien edustajia ei tutkimukseeni osallistunut yhtäkään.

Vuosien varrella kerätyt tilastot auttavat hahmottamaan kokonaiskuvaa Suomen kielitilanteesta ja sen kehittymisestä. Tilastoissa ilmoitetaan Suomessa puhuttujen kielten määräksi tavallisesti noin 150 kieltä, mutta tilastointimenetelmistä johtuen ei ole olemassa tarkkaa tietoa siitä, kuinka paljon eri kieliä Suomessa kaiken kaikkiaan on käytössä. Myöskään ei tiedetä, kuinka paljon puhujia eri kielillä on, ja kieliryhmät ovat keskenään erikokoisia. Vuonna 2012 yli tuhannen puhujan kieliä oli 35 ja alle kymmenen puhujan kieliä 36. Venäjänkielisten osuus vieraskielisestä väestöstä sen sijaan oli melkein neljännes. (Latoma, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013: 166.)

1.2.2 Maahanmuuttajana Suomeen

Suomeen saapuvilla maahanmuuttajilla tarkoitetaan ulkomaalaisia, jotka muuttavat maahan aikomuksenaan asettua asumaan tänne pitkäaikaisesti. He voivat olla siirtolaisia, jotka muuttavat Suomeen työskennelläkseen täällä, tai paluumuuttajia, joilla on Suomeen jonkinlaiset siteet. Suomeen saapuu myös pakolaisia eli henkilöitä, jotka kotimaassaan koetun rodusta, uskonnosta, kansalaisuudesta, sosiaalisesta asemasta tai poliittisesta mielipiteestä johtuvan vainon takia tarvitsevat turvapaikan toisesta valtiosta. (Talib 2002: 18.)

Maahanmuuttajien taustoissa on isoja eroja, ja henkilöhistorialla on suuri merkitys elämään muuton jälkeenkin. Maahanmuuttajia tutkittaessa on hyvä ymmärtää, millaisia taustoja heillä voi olla, sillä ne vaikuttavat olennaisesti heidän ajatusmaailmaansa ja ratkaisuihinsa. Tutkimuksessani en keskity ottamaan selvää osallistujien taustoista muuten kuin kielen kannalta. Koska jokaisen oma henkilöhistoria on kuitenkin jollain lailla jatkuvasti läsnä ja kuultavissa henkilön puheista, esittelen tässä luvussa lyhyesti sitä, millaisia taustoja maahanmuuttajilla voi olla.

Latomaata ym. (2013: 164) lainatakseni on ”eri asia olla luku- ja kirjoitustaidoton perheenäiti, jolla ei ole passia eikä paluuta, kuin asiantuntija-ammattissa toimiva itsellinen uranainen, joka asuu

maassa muutaman vuoden ja muuttaa sitten työn perässä johonkin toiseen maahan.” Arvosen, Katvan ja Nurmisen mukaan (2010: 35) on yksilön kannalta suuri ero sillä, onko maasta lähdetty pakon sanelemana vai omasta tahdosta. Osa maahanmuuttajista tulee Suomeen suoraan eli on aikaisemmin elänyt vain yhdessä maassa. Osa heistä sen sijaan on asunut useammassa maassa sekä useamman kulttuurin ja yhteiskuntajärjestelmän sisällä ennen tuloaan tänne. Pakolaisten aikaisempaan elämänvaiheeseen on saattanut kuulua jopa vuosikausien oleskelu pakolaisleirillä ennen kuin he ovat saaneet tiedon, mihin tulevat seuraavaksi siirtymään. (Mts. 35–36.) Kaikista siirtolaisryhmistä juuri pakolaiset ovat taustansa takia kaikkein haavoittuvaisimpia, sillä heillä historian traumaattiset kokemukset voivat vaikuttaa tunteeseen elämän jatkuvuudesta ja odotuksiin tulevaisuudesta muuton jälkeenkin. (Talib 2002: 21.)

Asumishistorian lisäksi maahanmuuttajien taustat vaihtelevat huomattavasti myös elinolosuhteiden ja lasten kasvuympäristöjen kannalta. Ihmisten hyvinvointiin lähtömaassa vaikuttavat materiaaliset tekijät, kuten tulotaso, asumisolosuhteet sekä palveluiden, kuten julkisen terveydenhuollon, saatavuus. Elämisen turvallisuudella tai turvattomuudella on suuri merkitys, ja sotatilassa olevassa maassa asuminen eroaa ymmärrettävästi rauhan ajan vakaudesta. Myös ympäristön laadulla on väliä: maaseudulla on erilaista kuin kaupungeissa. Laatuaspektiin liittyy esimerkiksi se, miten kaukana muista ihmisistä ja palveluista eletään. Yksi tärkeä tekijä on henkilön sosiaalinen ja yhteiskunnallinen asema lähtömaassaan. Tähän lukeutuvat esimerkiksi ihmisen yhteiskuntaluokka ja asema omassa yhteisössä. (Arvonen ym. 2010: 35.)

Muutto vieraaseen maahan on yksilön elämässä erittäin merkittävä tapahtuma, ja silloin muuttaja joutuu mukautumaan vaihtuneeseen elinympäristöönsä. Vaikka muutto koetaan ajan myötä yleensä voimauttavaksi ja niin yksilön kuin yhteisön parhaaksi, aiheutuu siitä maahanmuuttajalle rasituksia. Elinympäristön muutos vaikuttaa ihmisen psyykkiseen järjestelmään ja aiheuttaa sille kuormitusta, minkä takia muuton aikaa voidaan pitää eräänlaisena stressitilana. Jo siirtolaisuus sinänsä on uhka hyvinvoinnille ja saa sisäiset puolustusmekanismit käynnistymään uuden tilanteen hallitsemiseksi. Hyvinvointiriskejä voi lisäksi aiheuttaa muiden muassa se, ettei maahanmuuttaja osaa puhua vastaanottavan maan kieltä, sillä kielettömyys lisää tunnetta vieraudesta ja irrallisuudesta. (Talib 2002: 20–22.) Kielitaidolla on siis suuri merkitys maahanmuuttajan kotoutumisessa ja pääsemisessä osaksi yhteiskuntaa uudessa kotimaassaan.

Suomen maahanmuuttopolitiikan keskeinen tavoite on saada maahanmuuttajat kotoutumaan Suomeen mahdollisimman hyvin. Kotoutuminen merkitsee sitä, että maahanmuuttaja voi osallistua uuden kulttuurinsa työelämään ja yhteiskunnan toimintaan säilyttäen samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kotouttaminen puolestaan tarkoittaa viranomaisen toimia tämän päämäärän saavuttamiseksi eli kotoutumisen edistämiseksi ja tukemiseksi. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena

on antaa maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän selviää jokapäiväisistä elämäntilanteista uudessa ympäristössä. Tarkoituksena on myös koulutuksen johtaminen siihen, että maahanmuuttaja voisi toimia työelämässä ja hakeutua jatko-opintoihin. Todella monissa kotoutumiseen liittyvissä selvityksissä nostetaan esille etenkin suomen kielen opetuksen merkitys kotoutumiselle, sillä kielitaito liittyy jollain tavalla kaikkiin kotoutumiskoulutuksen tavoitteisiin. (Pöyhönen, Tarnanen, Kyllönen, Vehviläinen & Rynkänen 2009: 12–13.)

2 MAAHANMUUTTAJAN KIELIMAAILMA JA KIELEN OPPIMISMOTIVAATIO

2.1 Äidinkielestä toiseen ja vieraaseen kieleen

Samaan aikaan kun ihmiset sosiaalistuvat ja kulttuuristuvat asuinympäristössään, he oppivat läheisten ihmisten kanssa käydyssä vuorovaikutuksessa ensimmäisen kielensä. Tätä kieltä kutsutaan etenkin monissa länsieurooppalaisissa kielissä äidinkieleksi. (Sajavaara 1999: 73; Halonen 2010.) Äidinkieli on kuitenkin monesta syystä terminä varsin kiistanalainen, ja siksi sen rinnalla kulkee myös käsite ensikieli, jota usein pidetään neutraalimpana vaihtoehtona. Sajavaara (1999: 73–74) sanoo ensikielen omaksumisen olevan suoraan kytköksissä ihmisen muuhun, yleiseen kehitykseen. Kieli opitaan siitä ympäröivästä puheyhteisöstä, jossa ensimmäiset elinvuodet vietetään. Puheyhteisöjä voi olla useampia kuin yksi, ja ne voivat olla joko saman- tai erikielisiä keskenään. Ensikieliäkin voi näin ollen olla useampia, mikäli ne opitaan varhaislapsuudessa luonnollisessa vuorovaikutuksessa rinnakkain. Usein niillä on silti toisiinsa nähden erilainen asema, ja niitä käytetään eri tehtävissä käyttöympäristöjen mukaan. Samalla kun ihminen omaksuu ensikielensä, omaksuu hän myös yhteisön senhetkiset sosiaaliset käytänteet. Kieli ja kulttuuri ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa, ja niitä on erittäin vaikeaa erottaa toisistaan. Kielen olemusta on hankalaa hahmottaa ilman kulttuurista kytkentää. (Mp.) Tutkimusraportissani tulen viittaamaan ensimmäiseen informanttien oppimaan kieleen termillä äidinkieli, sillä se on se sana, jolla he itse ensimmäistä kieltään kuvaavat.

Käsitettä toinen kieli on käytetty kahdella eri tavalla. Osa tutkijoista käyttää sitä nimittämään kaikkia niitä kieliä, jotka ihminen oppii ensikielensä tai -kielensä jälkeen ottamatta huomioon ympäristöä, jossa kielenoppiminen tapahtuu. Osa tutkijoista kuitenkin rajaa termin tarkemmin kuvaamaan ensikielen oppimisen jälkeistä kielenoppimista siinä nimenomaisessa ympäristössä, jossa kyseinen kieli toimii käyttökielenä. Tällöin erona toiseen kieleen on vielä vieras kieli, jonka luonnollinen käyttöympäristö on oppijan tavallisen puheyhteisön ulkopuolella. Näin ollen esimerkiksi osalle suomalaisista ruotsi voi olla joko toinen kieli, jos he oppivat sen vuorovaikutuksessa äidinkieleltään ruotsinkielisiltä, tai vieras kieli, jos he oppivat sitä ainoastaan koulussa. (Sajavaara 1999: 75.) Osalle maahanmuuttajista suomi on voinut olla aluksi vieras kieli,

jos he ovat opiskelleet sitä kurssilla lähtömaassaan, mutta vaihtunut toiseksi kieleksi Suomeen muuttamisen myötä (Latomaa ym. 2013: 169).

Vaikka toisen kielen oppiminen tapahtuu pääpainoisesti kieliympäristön ehdoilla ja tukemana, voi sopivasti ajoitettu ja oppijan tarpeita vastaava kielikoulutus nopeuttaa oppimisprosessia merkittävästi (Latomaa ym. 2013: 169). Juuri tähän tähdätään eri paikoissa tapahtuvalla suomen kielen opetuksella, jonka piirissä tutkimukseni osallistujat parhaillaan olivat. Osa informanteista oli opiskellut suomea kurssilla tai itsenäisesti jo ennen maahan saapumistaan, jolloin se oli heille vieras kieli. Muuton yhteydessä suomesta tuli heille toinen kieli. Termiä toinen kieli käytän tutkimuksessani viittaamaan nimenomaan informanttien Suomessa asuessaan opiskelemaan suomen kieleen ja termiä vieras kieli viittaamaan suomeen, jota he opiskelivat kotimaassaan.

2.2 Kielitaustan vaikutus toisen kielen oppimiseen

Toisen kielen oppija ei kieliopintojensa alussakaan ole mikään tabula rasa, vaan taustalla vaikuttavat hänen jo ennestään osaamansa kielet, varsinkin äidinkieli. Usein oppijat siirtävätkin äidinkieltensä rakenteita opettelemaansa kieleen, jolloin kyseessä on siirtovaikutus eli transferi. Äidinkielestä voi olla uuden kielen oppimiselle etua tai haittaa, sillä se voi joko nopeuttaa tai hidastaa tietyn oppimisvaiheen kestoa. Jokin oppimisvaihe voi myös ”jäädä päälle” äidinkielen vaikutuksesta. (Latomaa 1993: 18–25.)

Tärkeä tekijä uuden kielen oppimisessa on lähde- ja kohdekielen välinen etäisyys toisiinsa. Tätä etäisyyttä voidaan mitata esimerkiksi tarkastelemalla, ovatko kielet analyttisiä vai synteettisiä. Analyttisissä kielissä on harvoja tai ei lainkaan päätteitä ja johtimia, ja niissä kieliopillisten suhteiden ilmaisemiseen käytetään erillisiä partikkeleita, sanajärjestystä ja intonaatiota. Synteettisissä kielissä taas päätteitä käytetään runsaasti. Todellisuudessa mikään kieli ei ole täydellisesti analyttinen tai synteettinen, joten kielten asettaminen jatkumolle on toimivampi ratkaisu kuin tarkka luokittelu. Jatkumon analyttiseen ääripäähän kuuluvia kieliä ovat esimerkiksi kiina ja vietnam, kun suomi sen sijaan sijoittuu lähelle synteettistä päätä. Näiden kielten välillä janalla ovat muiden muassa englantia, ruotsi, saksa, kreikka ja slaavilaiset kielet. Vielä suomeakin synteettisempiä kieliä ovat esimerkiksi turkki ja grönlandi. On siis selvää, että kun äidinkielenään synteettistä turkkia puhuva henkilö alkaa opetella suomea, hänen lähtökohtansa oppimiselle ovat huomattavan erilaiset kuin analyttisen vietnamin puhujalla, joka on tottunut jokaisen sanan koostuvan vain yhdestä tavusta. (Latomaa 1993: 15–16, 25.)

Lähde- ja kohdekielen läheisyyttä voi katsoa muistakin näkökulmista. Jos äidinkieli ja opittava kieli luokittelevat ilmiöitä samalla tavalla, riittää uuden kielen opetteluun sanojen ja muotojen oppiminen. Näin yhdenmukainen toimintatapa on kuitenkin kielille hyvin harvinaista. Yleensä sama todellisuuden osa jaetaan määrältään erilaisiin luokkiin, jolloin on opittava niin uusien kategorioiden rajat kuin luokittelun perusteetkin. Jos opittavassa kielessä on tiheäsilmäisempi luokitteluverkko kuin oppijan äidinkielessä, on hänen opeteltava tapaus tapaukselta, mihin uusista ryhmistä kyseessä oleva ilmiö kuuluu. Niinpä esimerkiksi espanjankielisen saksanopiskelijan täytyy opetella tuntemaan sanojen suvuista feminiinien ja maskuliinien lisäksi neutrit. Opittavan kielen verkon ollessa harvempi ja kategorioiden rajat samoissa paikoissa on oppiminen helppoa: suomen *hän* kattaa ruotsin *hon* ja *han* -sanojen esiintymät sen verran tarkkaan, ettei valinta tuota vaikeuksia. Vielä helpompaa oppiminen on, mikäli kohdekielessä ei tarvita laisinkaan luokittelua, sillä tällöin kategorioinnin erot edesauttavat oppimista. Näin ollen suomea opiskelevan henkilön ei tarvitse opetella artikkeleita, joita esimerkiksi ruotsissa tai saksassa tarvitaan. (Martin 1996: 115–116.)

Kielten välisestä läheisyydestä on toisen kielen opettajien kokemusten mukaan etua etenkin kieliopintojen alkuvaiheessa. Suomen opinnoissa turkkia tai viroa puhuvilla oppijoilla on siis äidinkiellensä puolesta tietynlainen etulyöntiasema, vaikka heilläkin on omat ongelmalliset alueensa. Rakenteeltaan lähellä olevaa kieltä on helpompi oppia, mutta läheisyys voi myös saada oppijan näkemään samankaltaisuuksia siellä, missä niitä ei todellisuudessa ole. Tällöin kielen semanttisten hienojakojen tekeminen ja täydellisen ääntämyksen oppiminen voi muodostua hankaluudeksi. (Latomaa 1993: 25–26.)

2.3 Kohdekielenä suomi

Jokainen suomalainen ”tietää” suomen olevan todella vaikea kieli – eihän kaikkia sen ilmaisuja voi edes kääntää englanniksi: *sisu* ja *sauna* ovat muissakin kielissä *sisu* ja *sauna*. Suomen vaikeus perustuu enemmän suomalaisten maallikoiden tuntemuksiin kuin tietoon, ja sen takia yleistä mielipidettä on erittäin vaikea muuttaa. (Martin 1996: 111, 124.) Tuntemus ei kuitenkaan ole vain ja ainoastaan suomalaisten omaa keksintöä. Jopa ne, jotka eivät tiedä yhtään mitään suomen kieliopista, ovat saattaneet kuulla suomen viidestätoista sijamuodosta, ja tämän osa-alueen suhteen suomen morfologia todella onkin monimutkaisempaa kuin useimmissa muissa kielissä (Dahl 2008: 549). Myös eri kielten oppimiseen kuluneita tuntimääriä kuvattaessa näyttäytyy suomen oppiminen melko hitaana (Latomaa 1993: 27). Silti kielitieteilijöiden kahden perusväittämän mukaan 1) kaikki

kielet ovat yhtä helppoja tai vaikeita oppia ja 2) kaikilla kielillä voidaan tarpeen vaatiessa sanoa kaikki asiat. Nämä seikat tekevät kaikista maailman kielistä keskenään yhtä ”hyviä”. Väitteitä tukee se, että kaikkialla maailmassa pikkulapset alkavat puhua äidinkieltään ja etenevät sen hallintaan suunnilleen samanikäisinä. Vaikka kahdesta sisaruksesta toinen adoptoidaan vastasyntyneenä maailman toiselle puolelle, kumpikin heistä oppii ympäristönsä kielen yhtä helposti. (Martin 1996: 110, 113.)

Kuten edellisessä alaluvussa todettiin, riippuu suomen kielen oppimisen vaikeus aikaisemmasta kielitaustasta. Suomen kielestä on esitetty erilaisia kuvauksia, joista yhden mukaan suomi on alennusmyyntikieli: opi yksi sana ja saat kymmenen kaupan päälle (Martin 1996: 117). Suomen on myös sanottu olevan ”ihanen säännöllinen kieli”. Yleensä opitun asian automaattistuminen vie aikaa, eivätkä opetellut ilmiöt ala heti ilmestyä tuotoksiin poikkeuksetta oikeassa muodossa. Tämä voi johtaa oppijan päätelmään suomen kielen vaikeudesta. Kyseessä on kuitenkin ilmiö, joka koskee aivan kaikkea kielenoppimista kielestä riippumatta, eikä ole syytä pitää sitä erityisen hitaana juuri suomen kielessä. (Mts. 117, 120–121.)

Vaikka maallikoiden mielestä suomen kielen helppous piilee siinä, että sitä kirjoitetaan ja puhutaan samalla tavalla, voi näiden erojen hallinta olla opiskelijoiden mielestä loppujen lopuksi hyvinkin hankalaa (Martin 1996: 121). Erot eivät ilmene ainoastaan äänteiden katoamisena ja assimiloitumisena tai sanojen lyhenemisenä, vaan puheessa koko asia ilmaistaan aivan toisin. Puhuesssa käytetään tavallisesti lyhyitä peräkkäisiä ilmauksia, mutta kirjoituksessa palaset liitetään yhteen konjunktiolla, jolloin saadaan aikaan pidempiä kokonaisuuksia. (Martin 1999: 169.) Äänteiden ja kirjainten luotettava yhteys toimii silti apuna ääneen lukiessa, sillä vastaavuuksien oppimisen jälkeen suomenopiskelija pystyy etsimään kuulemiaan sanoja sanakirjasta ja lausumaan ne, vaikkei ymmärtäisikään niiden merkitystä. Tekniikka toimii myös kokonaisen tekstin kanssa. (Martin 1996: 121.)

Samoin voidaan ajatella, että artikkelien puute helpottaa kielen oppimista. Spesieksen ilmaisemiseen on kuitenkin olemassa muitakin keinoja kuin vain artikkelien käyttö, ja niinpä suomenoppijan on ensin päätettävä, onko sen ilmaiseminen ensinkään tarpeellista ja sitten vielä valittava sopiva keino. Tästä voi aiheutua hankaluuksia etenkin kielen pienten yksiköiden kanssa. Suomen sanajärjestystä pidetään niin helppona asiana, ettei sitä tavallisesti edes juuri opeteta oppikirjoissa. Puheen tuottamisessa sanajärjestysseikat aiheuttavat harvoin suuria ongelmia, mutta kirjoitettaessa pitkiä ja yhtenäisiä tekstejä sanat alkavat eksyä väärin paikkoihin. Oppijan kysyessä syytä opettajan korjauksiin ei opettaja itsekään välttämättä osaa sitä kertoa. Selkeästi sanajärjestystä neuvovaa ohjeistoa kun ei ainakaan vielä ole kehitetty. (Martin 1996: 121–123.)

Nämä alkuun helpoilta tuntuvat asiat, kuten suomen artikkelittomuus ja sanajärjestys, eivät siis välttämättä ole pidemmän päälle aivan niin yksinkertaisia, kuin miltä vaikuttavat. Suoralta kädeltä vaikeaksi maallikot Martinin (1996: 120) mukaan sen sijaan leimaavat sen, että sanoilla on niin useita erilaisia muotoja, joista oppijan pitää valita. Tuottajan tulee olla jo heti ensi tavua äännettäessä selvillä sekä taivutusainesten valinnasta että pääteainesten muodosta. Ilmiö voi toisaalta samaisista syistä helpottaa ja nopeuttaa ymmärtämistä, koska kuulija voi jo puoliaksi lausutun sanan perusteella rajata pois joukon tulkintoja, jotka eivät sovi senhetkiseen muotoon. Tähän he saavat vinkkejä esimerkiksi vartalokonsonanttien heikoista ja vahvoista asteista. (Mts. 120–123.) Ihan väärässä maallikot eivät käsityksineen ole, sillä myös suomi toisena kielenä - tutkimuksen valossa maahanmuuttajille tavallisesti suurimpia kompastuskiviä suomen oppimisessa ovat juuri taivutusjärjestelmän mutkikkuus sekä tämän lisäksi puhekielen ja opettajan oppijoidensa kanssa käyttämän kielen väliset suuret erot (Martin 1999: 163).

Kielitieteilijät eivät varsinaisesti ota kantaa suomen helppouteen tai vaikeuteen. Maallikon käsitys kielen omaksumisen hankaluudesta on silti kieltä oppivalle ja hänen motivaatiolleen erittäin merkittävä. Mikäli oppija uskoo suomen olevan vaikeaa, se todella on hänelle vaikeaa. (Martin 1996: 113–114.) Näkökulma on tärkeä omassa tutkimuksessani, sillä kielen vaikeus mainittiin pitämässäni ryhmäkeskusteluissa todella monta kertaa, ja kaikki edellä mainitut asiat tulevat esille tutkimusraporttini analyysiosassa. Vaikka osa suomen kielen helpoista tai vaikeista asioista on jollain lailla yleistettävissä, on jokaisen yksilön oppimisprosessi henkilökohtainen. Siitä kertoo se, että tutkimukseni informantit puhuivat helpoista ja vaikeista asioista eri lailla, ja yksi koki saman asian helpommaksi tai vaikeammaksi kuin toinen. On lisäksi pidettävä mielessä se seikka, ettei toisen kielen oppiminen tapahdu tyhjiössä, vaan vuorovaikutuksessa joko yksittäisten tai hyvin moninaisten kielenulkoisten tekijöiden kanssa (Latomaa 1993: 28). Äidinkieli ja muut kielet eivät ole ainoita asioita, jotka kielenoppimiseen vaikuttavat, vaan vaikutusta on myös oppijan koulutustasolla, kielellisellä lahjakkuudella, persoonallisuudella, aiemmilla oppimiskokemuksilla, muistilla, oppimistilanteella sekä motivaatiolla (Nissilä 2003: 105). Näistä seikoista motivaatiota käsittelemme tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

2.4 Motivaatio

2.4.1 Motivaatio psyykkisenä tilana

Suomen kielen herättämien vaikutelmien ja mielikuvien lisäksi tutkin niiden vaikutusta maahanmuuttajien motivaatioon suomen opiskelua kohtaan. Motivaatio liittyykin vahvasti oppimiseen ja sen etenemiseen. Vieraan kielen oppimismotivaation tutkijat ovat aina olleet sitä mieltä, ettei opittava kieli ole ainoastaan kommunikaatiokoodi, jonka voi oppia samaan aikaan muiden teoreettisten asioiden kanssa (Dornyei 2009: 9). Sen sijaan kielen on ajateltu kuuluvan yksilön sisimpään, ytimeen, jossa se muodostaa tärkeän osan hänen identiteetistään (mp).

Sanan motivaatio kantasana on motiivi, ja motivaatiolla tarkoitetaan juuri motiivien aikaansaamaa tilaa. Ruohotie (1998: 36–42) määrittelee motivaation ihmisen psyykkiseksi tilaksi, joka määrää hänen toimintansa aktiivisuuden asteen ja mielenkiinnon suunnan; näin ollen myös oppiminen päämääräsuuntautuneena prosessina on riippuvainen motivaatiosta. Koska motivaatio on tila, on se Ruohotien mukaan melko lyhytaikainen ja liittyy yleensä ainoastaan yhteen tilanteeseen kerrallaan. Motivaation luonne on näin ollen siis vahvasti tilannesidonnainen. Motivaatio voi kehittyä, ja sen kehitykseen vaikuttavat esimerkiksi itsearvostus sekä usko omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin. (Mts. 34–42.)

Tilannesidonnaisuutensa vuoksi motivaatio eroaa asenteesta, jota on välillä käytetty yleismotivaation synonyyminä. Toisin kuin motivaatio, on asenne kohtuullisen pysyvä, sisäistynyt ja hitaasti muuttuva reaktiovalmius. Asenteella on motivaatiota suurempi vaikutus siihen, millaista toiminnan laatu on, kun taas motivaatiolla on merkitystä vireyteen, jolla toiminta suoritetaan. Mikäli motivaatio asiaa kohtaan muuttuu, ei se välttämättä tarkoita, että samaa aluetta koskevat asenteet muuttuisivat. (Ruohotie 1998: 41–42.) Asenteen tarkastelu motivaation näkökulmasta auttaa ymmärtämään sen toimintaa kielenoppimisen vaikuttajana eli sitä, millä tavalla motivaatio asenteen kautta syntyy, ja miten se vaikuttaa yksilön toimintaan (Balogh 2012: 9). Asenteista kerron enemmän alaluvussa 3.2.3.

Ruohotie (1998) muistuttaa, että motivaatiota on mahdollista ruokkia esimerkiksi jollakin kannusteella. Palkkiot ja kannusteet ovat hyvin merkittäviä opiskelulle asetettuihin tavoitteisiin pyrkimisessä, ja kielenopiskeluun ohjaavien motiivien tapaan ne ovat maahanmuuttajilla keskenään erilaisia. Palkkio voi olla sisäinen, esimerkiksi kun opiskelija nauttii oppimisesta yleensä, tai ulkoinen, esimerkiksi kun opiskelija on tehnyt kovasti töitä päästäkseen läpi vaikeasta tentistä.

Samalla tavalla voidaan erottaa sisäinen ja ulkoinen motivaatio, jotka poikkeavat toisistaan käyttäytymistä virittävien ja suuntaavien motiivien suhteen. (Mts. 37–38.)

Sisäinen motivaatio on sisäisesti välittyttä, eli tietyn käyttäytymisen syyt ovat sisäisiä. Se liittyy ylimmän asteen tarpeiden, eli sellaisten tarpeiden kuin itsensä toteuttamisen ja kehittämisen tarpeen, tyydyttämiseen. Ulkoisen motivaation tuoman palkkion välittäjä on joku muu kuin henkilö itse, joten ulkoinen motivaatio on riippuvainen ympäristöstä. Ulkoiset palkkiot ovat tavallisesti kestoaltaan melko lyhytaikaisia, joten niitä tarvitaan useammin kuin kestoaltaan pitkäaikaisia sisäisiä palkkioita, joista voi ajan myötä tulla pysyviä motivaattoreita. Sisäiset palkkiot ovat yleensä tehokkaampia kuin alemman asteen tarpeita tyydyttävät ulkoiset palkkiot, mutta näiden kahden erottaminen toisistaan ei ole aina yksinkertaista. Ruohotie ei kuitenkaan pidä sisäistä ja ulkoista motivaatiota täysin erillisinä, vaikka niiden sisällöt poikkeavatkin toisistaan. Sen sijaan ne täydentävät toisiaan ja voivat myös esiintyä samanaikaisesti, jolloin toiset motiivit ovat yleensä toisia hallitsevampia. (Ruohotie 1998: 38–39.)

2.4.2 Motivaatio kielen oppimisessa

Eri tutkijat ovat käyttäneet motivaation kuvaamiseen hieman erilaisia termejä ja jaotelleet motivaatiota eri tavoin. Motivaation tyyppi määrittyy sen mukaan, mitä kielen opiskelulla tavoitellaan (Gardner 1985: 51). Yksilö voi opiskella jotakin kieltä esimerkiksi voidakseen käydä keskustelua kohdekielisen yhteisön jäsenten kanssa ja pystyäkseen matkustelemaan. Syy voi piillä koulutus- ja työhaaveissa, jolloin opiskelun tausta-ajatuksena voi olla työpaikan saaminen, oman koulutuksen parantaminen, kielitaitovaatimusten saavuttaminen tai sosiaalisen aseman pönkittäminen. Toki opiskella voi myös esimerkiksi vanhempien miellyttämiseksi. Syitä kielen opiskelulle voi sanoa olevan yhtä monta kuin on kielen opiskelijoitakin. (Mp.)

E erityisesti vieraan kielen oppimismotivaatioon perehtyneet Gardner ja Lambert (1972: 132) jakavat motivaation edellä mainitun tapaan kahteen lajiin, jotka ovat instrumentaalinen ja integratiivinen. Instrumentaalinen motivaatio merkitsee suunnilleen samaa kuin ulkoinen motivaatio ja integratiivinen samaa kuin sisäinen motivaatio. Jotkut tutkijat pitävätkin näitä samoina asioina ja ovat yhdistäneet käsitteet (*extrinsic-instrumental orientation* ja *intrinsic-integrative orientation*) (ks. esim. Jakobovits 1970: 256). Gardnerin (1985: 11–12) mielestä termien välinen yhteys on kuitenkin monimutkaisempi, eikä niitä sen takia pitäisi nivoa yhteen.

Gardner ja Lambert (1972: 132) nimeävät instrumentaalisessa motivaatiossa keskeisiksi käytännön arvot ja hyödyt ja integratiivisessa päinvastaisesti vilpittömän henkilökohtaisen

kiinnostuksen kieleen. Instrumentaalista motivaatiota kielenoppimisessa voi saada aikaan esimerkiksi se, että kielen ajatellaan edesauttavan kouluttautumista ja paremman työn tai palkan saamista (Gardner 1985: 11). Integratiivisen motivaation vilpityn kiinnostus tarkoittaa oppijan myönteistä suhtautumista kieltä puhuvia ihmisiä ja heidän kulttuuriaan kohtaan sekä halua toimia vuorovaikutuksessa kyseisen kielen puhujien kanssa. Halu voi olla niinkin voimakas, että oppija toivoo tulevansa samanlaiseksi kuin kohdekielen puhujat, joita hän arvostaa suuresti. (Mp.)

Motivaation voimakkuus vaihtelee, eikä sen ilmaantuminen opiskeluun ole itsestään selvyys. Gardner (1985) tutki aikanaan ranskaa toisena kielenä opiskelevien koululaisten kielen oppimismotivaatiota. Jos oppilaan vastaus kysymykseen 'Miksi opiskelet ranskaa?' oli 'Koska minun on pakko', kieli se hänen mukaansa voimakkaasti motivaation puutteesta. Tällöin opiskelulle ei ollut muita päämääriä kuin läpäistä koulun pakolliset ranskankurssit, eivätkä oppimistulokset välttämättä olleet kovin hedelmällisiä. (Mts. 51.)

Aina maahanmuuttajienkaan motivaatio ei ilmaannu itsekseen, vaan voi kaivata hieman herättelyä. Kaikkia opiskeluun ei motivoi riittävästi esimerkiksi kaukaiselta tuntuva ajatus työpaikasta, jonka kielitaito kenties voisi poikia. Kielen opiskeluun motivoiva tekijä voi kuitenkin olla vaikkapa henkilökohtainen kokemus kielen osaamisen tarpeesta. Näin voi käydä, jos maahanmuuttaja esimerkiksi huomaa aidosti tarvitsevansa kieltä työssään. Partasen (2012) tutkimukseensa haastatteleamalla maahanmuuttajalla ei alkuun ollut motivaatiota opiskella suomea, sillä hän ei kokenut tarvitsevansa sitä mihinkään. Oltuaan vähän aikaa töissä hän huomasi, että jonkinlaista suomen kielen taitoa tarvitaan jopa sisääntuloammatissa pesulatyössä (mts. 39). Sisääntuloammatilla tarkoitetaan maahanmuuttajan ensimmäistä työpaikkaa suomalaisilla työmarkkinoilla, ja ilman sitä on omalle alalle työllistyminen myöhemmin harvinaista. Sisääntuloammatilla on merkittävä asema maahanmuuttajan polulla kohti oman alan töitä, sillä mikä tahansa Suomessa hankittu työkokemus nähdään eduksi. Suomessa tyypilliset sisääntuloammatit ovat matalapalkkaisilla palvelualoilla, kuten siivous- ja ravintola-alalla. Työtehtävät sisääntuloammateissa ovat usein suoritustasoisia ja työsuhteet osa-aikaisia. Useissa sisääntuloammateissa työnantajat vaativat hakijoilta sujuvaa sekä suullista että kirjallista suomen kielen taitoa, jonka voi saavuttaa vain opiskelemalla. (Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000: 69; Forsander 2002: 155.)

Gardnerin ja Lambertin (1972: 132) mukaan integratiivinen motivaatio aikaansaa pitkäjänteisyyttä ja kestävyyttä, joita toisen kielen oppiminen haastavana tehtävänä vaatii. Martin (1996: 118) kuitenkin toteaa suomea opiskelevien maahanmuuttajien motivaation olevan enimmäkseen instrumentaalista, sillä he tarvitsevat kieltä toimiakseen ympäristössään haluamallaan tavalla. Martin mainitsee, että monetkaan maahanmuuttajista eivät ole järin kiinnostuneita kielen

rakenteesta tai kuvauksen hienouksista (mp). Kuten edellä kävi ilmi, Gardner kuitenkin lukee integratiiviseen motivaatioon kuuluvan rakenteen kuvaamisen lisäksi paljon muuta, esimerkiksi yksinkertaisesti toiveen tulla toimeen kohdekielellä kohdekielisten ihmisten kanssa. Tälle kielenoppimisen peruslähtökohdalle antoivat suuren painoarvon omatkin informanttini. Muutoin tutkimukseni osallistujien motivaatiossa oli havaittavissa sekä integratiivisia että instrumentaalisia piirteitä, mistä kerron lisää luvussa 5.2.2.

3 TUTKIMUKSEN KANSANLINGVISTINEN TULOKULMA

3.1 Pohjana kansanlingvistiikka

3.1.1 Kansanlingvistiikka tutkimusalana

Tutkimukseni pohjautuu kansanlingvistiseen tutkimukseen (*folk linguistics*), joka kartoittaa tavallisten kielenkäyttäjien, maallikoiden, havaintoja sekä omasta kielestään että ympäristönsä kielestä (Palander 2007: 11). Kansanlingvistiikka syntyi 1980–1990-lukujen aikana dialektologian ja sociolingvistiikan välimaastoon paikkaamaan sitä aukkoa, jonka nämä kaksi alaa olivat tutkimuskenttään jättäneet. Sen vakiinnuttajana pidetään Dennis R. Prestonia, vaikkakaan hänen kehittämänsä ideat eivät olleet aivan uusia – samansuuntaisia tutkimustapoja sovellettiin nimittäin jo 1940-luvulla Hollannissa ja 1950-luvulla Japanissa. (Gustafsson 2005; Mielikäinen & Palander 2002: 90–91.) Metodisesti ala on seurallut enimmäkseen sociolingvististä tutkimusta (Mielikäinen & Palander 2002: 90–91), joka on alusta asti ollut kiinnostunut kielellisistä asenteista (Palander 2011: 11). Kansanlingvistiikka tutkivat monenlaisia kieleen ja kielenkäyttöön liittyviä asioita, muiden muassa ihmisten kieltä koskevia näkemyksiä, arvostuksia, oletuksia ja tietoja. Sen piiriin kuuluu tutkimus liittyen käsityksiin eri kielistä ja niiden varieteeteista, kielen käytössä esiintyvistä vaihtelusta ja sen syistä sekä äidinkieleen ja vieraan kielen oppimiseen liittyvistä käsityksistä. (Mts. 12.)

Kansanlingvistinen tutkimus osoittaa, että kielitieteilijöiden ja maallikoiden ajattelussa on selkeitä eroja (Palander 2011: 13). Koska kielitieteilijöillä on taustallaan alan koulutus ja vuosien kokemus, voivat he kuvata kieltä ja sen piirteitä hyvin täsmällisesti käyttäen alan termistöä. Maallikoilla ei näitä avuja ole, joten heidän lähestymistapansa kieleen on luonnollisesti alan ammattilaisista poikkeava ja juuri siitä syystä kiinnostava. (Palander 2007: 11.) Tavallisten kielenkäyttäjien kieltä koskevat käsitykset ovat siis lingvisteille arvokasta ja kiintoisaa tutkimusmateriaalia. Maallikoiden ajatuksia on syytä tutkia siitäkin syystä, että kielenkäyttäjien kielitietoisuus vaikuttaa kielen muutokseen (Palander 2011: 11).

Maallikot eivät useinkaan pysty havaitsemaan tai kommentoimaan ainakaan oma-aloitteisesti kaikkia kielenpiirteitä. He saattavat kuvata kieltä tarkasti tai epätarkasti ja kommentoida sitä, vaikkeivät tietäisikään sen yksityiskohtaisia ominaisuuksia. Tutkija ei myöskään voi olla aina

varma, mitä ilmiötä tai piirrettä maallikko kieltä kommentoidessaan tarkoittaa, sillä esimerkiksi 'venyttäminen' voi viitata niin puhenopeuteen kuin äänteiden keston pidentämiseen. Maallikot voivat kieltä kuvatessaan käyttää kielitieteen termistöä, mutta eri tarkoitukseen kuin kielentutkijat. Maallikoille on tyypillistä kuvailla kieltä sanatasolla, jolloin heiltä jäävät tiedostamatta eri muotoja yhdistävät säännönmukaisuudet. (Palander 2011: 14–16.)

3.1.2 Kansanlingvistinen tutkimusperinne Suomessa

Suomessa kansanlingvistiikka on kautta historiansa liittynyt vahvimmin murteentutkimukseen (Palander 2007: 11). Suomalaisessa kansanlingvistisessä tutkimuksessa on esimerkiksi selvitetty, miten maallikot tunnistavat oman kotiseutunsa murteen verrattuna naapurimurteisiin, millaisia seikkoja he niistä havaitsevat ja millaiset uuden kotiseudun murteen piirteet herättävät muuttajissa huomiota (Nupponen 2011). Murteentutkimuksen lisäksi kansanlingvistiikan tutkimuskenttään voidaan katsoa kuuluvan kielellisiä asenteita ja muuta kielitietoisuutta koskeva tutkimus (Palander 2007: 11). Tutkimusta on tehty muiden muassa siitä, millaisia käsityksiä ei-lingvisteillä on kielen oppimisesta, koulun ja opetuksen vaikutuksesta kielenkäyttöön ja eri väestöryhmille tyypillisistä kielimuodoista (Mielikäinen & Palander 2002: 90). Viime aikoina on havahduttu siihen, että kansanlingvististä tutkimusta tulisi hyödyntää runsaammin monikulttuurisuus- ja maahanmuuttajatutkimuksessa. Olisi esimerkiksi selvitettävä, miten maahanmuuttajat asennoituvat uuden kotimaansa kieliin ja kielimuotoihin sekä millaisia asenteita eri puolilla maata asuvilla suomalaisilla on maahanmuuttajia ja heidän kieliään kohtaan. Aihetta on Paunosen mukaan tutkinut aikaisemmin Heini Lehtonen, mutta tarvetta olisi vielä laajemmalle ja kattavammalle selvitykselle. (Palander 2011: 19; Paunonen 2009: 561.) Tähän tarpeeseen vastaan omalta osaltani maisterintutkielmassani.

Kansanlingvistien käyttämät tutkimusmenetelmät ovat olleet hyvin moninaisia, ja mahdollisimman luotettavan tuloksen saamiseksi samassa tutkimuksessa on voitu hyödyntää useita erilaisia menetelmiä, jotka ovat tukeneet toisiaan. Varhaisimpia metodeja murteentutkimuksessa ovat olleet paikkakuntakyselyt ja niiden perusteella laaditut maallikoiden murreryhmytykset. (Palander 2011: 17–18). Aineistoa on kerätty lisäksi esimerkiksi kuuntelutestien, kyselyiden sekä näitä täydentävien haastattelujen avulla. Yksi menetelmä on Prestonin kehittämä mielikuvakartta (*mental map*), jossa tutkittavan tehtävänä on rajata annetulta kartalta olettamansa murrealueet ja nimetä ne (Mielikäinen & Palander 2002: 90–91). Alueet, joista informantit ovat yksimielisimpiä, muodostavat kartoissa ydinalueiden rajaukset. Kun mielikuvakarttojen tekijöitä on paljon, voidaan

ydinalueet selvittää laskennallisilla menetelmin ja tehdä sen jälkeen koostekarttoja. Menetelmää ovat käyttäneet lukuisat kansanlingvistit ympäri maailman ja viime vuosien suomalaisista tutkijoista ainakin Palander (2011). Hän selvitti itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksiä haastatteluilla, joihin lisäksi kuului Prestonin mielikuvakartasta sovellettu karttatehtävä. (Palander 2011: 45, 25.)

3.2 Tutkimuksen kansanlingvistiset käsitteet

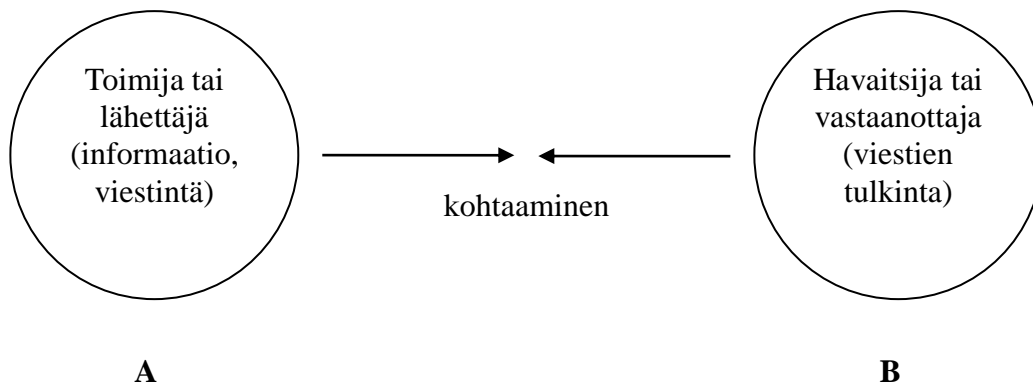
Kansanlingvististä tutkimusta tehdessä ja siitä raportoidessa tarvitaan laaja repertuaari erilaisia käsitteitä, joista olen tähän lukuun poiminut ne, jotka ovat oman tutkimukseni kannalta relevantteja. Pääkäsitteiden rinnalla tuon esille myös lähikäsitteitä, jotka ovat käytössä erityisesti kielentutkimuksessa. Kaikista olennaisimpia käsitteistä ovat **vaikutelmat** ja **mielikuvat**, joista kerron ensimmäiseksi. Maahanmuuttajan vaikutelmien ja mielikuvien joukosta muodostuvat hänen **käsityksensä** kielestä ja kieleen kohdistuvat **asenteet**, jotka lähikäsitteineen määrittelen omissa alaluvuissaan.

3.2.1 Vaikutelmat ja mielikuvat

Jo tutkimuskysymyksissäni tulevat esille käsitteet vaikutelma ja mielikuva. Tässä tutkimuksessa ne luokituvat yläkäsitteiden asenne ja käsitys alle, ja käytän niitä tietoisesti selventääkseni pieniä vivahteita, joita näiden termien sisällä on. Toisiinsa liittyvät käsitteet menevät välillä ristikkäin etenkin eri lähteiden välillä, mutta jopa saman lähteen sisällä, ja niitä käytetään toinen toistensa kuvailemiseen. Esimerkiksi mielipiteen määrittelyssä Kielitoimiston sanakirja (KS = Kielitoimiston sanakirja 2014) hyödyntää termiä käsitys, ja käsityksen määrittelyssä puolestaan ovat käytössä termit mielikuva, mielipide ja vaikutelma.

Vaikutelma-käsitettä on kyllä käytetty kielentutkimuksessa tutkimustuloksia raportoitaessa, mutta sitä ei ole nähdäkseni aikaisemmin määritelty. Kielitoimiston sanakirja määrittelee vaikutelman jonkin havainnon, tapahtuman tai muun sellaisen aiheuttamaksi välittömäksi tuntemukseksi tai elämykseksi eli sellaiseksi käsitykseksi, joka on henkilölle vaistomainen (KS s.v. *vaikutelma*). Tässä tutkimuksessa tarkoitan vaikutelmilla niitä havaintoja, joita maahanmuuttajat suomen kielestä tekevät. Vaikutelmat eivät tällöin välttämättä ole vielä kovin pitkälle jäsentyneitä ajatuksia vaan mitä tahansa pieniäkin asioita, jotka informantti on suomen kielestä huomannut.

Mielikuva on ihmisen sisäinen, psyykkinen kuva jostakin eli kuvitelma tai mielle (KS s.v. *mielikuva*). Yksinkertaisessa mielikuvamallissa on kaksi toisilleen vastakkaista osapuolta, jotka ovat kumpikin läsnä. Toinen osapuolista on se, josta kuva tai käsitys muodostetaan, ja toinen se, jolle kuva muodostuu. Mielikuvan syntyminen edellyttää, että nämä osapuolet kohtaavat tai ovat jollain lailla vuorovaikutuksessa keskenään, minkä avulla henkilö saa informaatiota havaintojensa pohjaksi. (Karvonen 1999: 51–52.)

Kuvio 2. Mielikuvamallin perusasetelma (kuvio mukautettu Karvosen (1999: 52) kuviosta).

Kuvio 2 havainnollistaa, että kohde tai toimija A levittää joko tahattomasti tai tarkoituksella informaatiota havaitsijan B saataville. Informaatiota välittyy, vaikkei A sitä tarkoituksella lähittäisikään, sillä jo pelkästään A:n olemassaolo tai normaali toiminta välittää sitä. Saamansa informaation pohjalta B tuottaa itselleen käsityksen tai kuvan A:sta. Tätä kuvaa voidaan pitää kognitiivisena skeemana tai tietorakenteena, joka muodostuu ihmisen muistiin kokemusten myötä. Muodostumisestaan lähtien se toimii kyseisen ihmisen oletusarvona ja ennakkoluulona, jota tulevaisuudessa sovelletaan vastaavassa tilanteessa. Se toimii lisäksi suodattimena osoittamassa, mihin ihmisen huomio kohteessa kiinnittyy. (Karvonen 1999: 52.) Tässä tutkimuksessa toimijaan A kuuluvat Suomi, suomen kieli sekä suomalaiset, ja havaitsija B on maahanmuuttaja, joka informaatiota vastaanottaa.

Mielikuvat ovat siis ihmisten henkilökohtaisia tietorakenteita, joiden perusteella toimimme ja ajattelemme, ja niiden muodostumiseen vaikuttavat usein monet tekijät. Jokainen todennäköisesti tietää omien kokemustensa perusteella, miten nopeasti mielikuvasta saattaa muodostua positiivinen tai negatiivinen. Itse kunkin kohdalla esimerkiksi ensivaikutelman aikaansaamat mielikuvat ovat joskus voineet pitää pintansa pitkäänkin, ennen kuin niihin on tullut muutos. Ne ovat myös voineet

vaikuttaa kohdetta koskevaan toimintaan. Tämän takia pidin tutkimuksessani tärkeänä selvittää, millaisia mielikuvia suomen kieli sai aikaan maahanmuuttajissa ja miten mielikuvat ohjasivat heidän toimintaansa.

3.2.2 Käsitukset ja maallikkokäsitukset

Kansanlingvistiikka tutkii myös käsitteitä, jotka voi määritellä kahdella eri tavalla: käsite (KS s.v. *käsite*) on joko 1. havaintoon, kokemukseen tai ajatteluun perustuva mielikuva tai tieto tai 2. ajatus, ajattelutapa, näkemys, mielipide, asenne, vakaumus, luulo, arvelu tai vaikutelma. Vaikka käsitteet ja tieto luokitellaan usein kuuluvaksi eri kategorioihin, ovat käsitteet ennemminkin osa henkilön tietovarantoa kuin kokonaan oma luokkansa. Käsitteitä pidetään kuitenkin joskus vähempiarvoisina kuin tieteelliseen tutkimukseen nojaavaa faktatietoa. Tätä väitettä vastustavat ovat perustelleet kantaansa sillä, ettei minkäänlaista tietoa voi olla olemassa ilman tiettyä arvioinnin ja määrittelyn elementtiä. Käsitteiden luonne on kuitenkin tavallisesti affektiivisempi ja arvioivampi kuin muuntyyppisen tiedon, sillä ne perustuvat usein omiin kokemuksiin tai kulttuuriin ja kansanperinteeseen. Käsitteet poikkeavat tiedosta siten, että niitä pidetään totena riippumatta siitä, ovatko ne todella totta vai eivät. Vaikka käsitteet voivat olla hyvinkin voimakkaita, eivät ne välttämättä ole tiedostettuja. (Aro 2009: 13–14.)

Tutkijat ovat pohtineet, ovatko käsitteet yksilön mielessä vai ympäröivässä yhteisössä. Käsitteet ovat toisaalta yksilöllisiä ja uniikkeja ajatuksia ja mielipiteitä, mutta lisäksi myös sosiaalisia ja kontekstuaalisia, sillä ne ovat muodostuneet vuorovaikutustilanteissa yhdessä muiden ihmisten kanssa. Jokaisella on uniikki ajatusmaailmansa, mutta samaan aikaan ihminen kuitenkin toimii ja ajattelee aina tietystä ympäristössä eli kontekstissa. Näin ollen myös ihmisen käsitteet kielestä eivät ole vain sisäisiä tai ulkoisia, vaan näitä molempia samanaikaisesti. (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996: 28–29.)

Tässä tutkimuksessa käytän lisäksi alakäsitettä maallikkokäsite, jolla tarkoitan tavallisen kielenkäyttäjän eli maallikon, ei-kielitieteilijän, käsitteitä kielestä (ks. Palander 2007: 11). Maallikkokäsitteitä voivat olla esimerkiksi käsitteet intonaatiosta, painotuksesta ja lausumisesta tai vaikkapa sellaisista tunnepitoisista seikoista kuin kielen miellyttävyys tai epämiellyttävyys kuulijalle. Tämän tyyppisiä maallikkokäsitteitä on ollut jo aikaisempien tutkimusten osanottajilla: esimerkiksi eräs Härkösen (2011: 34–35) haastattelemissa maahanmuuttajista piti suomen kielen ääntämistä helppona ja suoraviivaisena, mutta sanastoa sen sijaan hankalampana, sillä sanat eivät yleensä muistuttaneet muiden henkilön osaamien kielten (englanti ja saksa) sanastoa. Toinen

haastateltava kertoi suomen kuulostavan eurooppalaiselta kieleltä, josta on vaikeaa erottaa sanarajoja. Hän kuitenkin piti suomen kielen ”soundista”. (Mp.) Hyvin samantyyppisiä tuloksia sain omassa tutkimuksessanikin.

Kandidaatintutkielmassani selvitin haastatteleamalla yliopiston vaihto-opiskelijoiden maallikkokäsityksiä suomen kielestä. Niihin lukeutui esimerkiksi se, että suomen kielen sanat ovat pitkiä, vaikeasti hahmotettavia ja sisältävät runsaasti konsonantteja. Omaperäisimmissä kuvauksissa suomen kerrottiin kuulostavan muinaiselta runolta ja näyttävän kirjoitettuna koristeompeleelta (Kyllönen 2013). Hypoteesini kandidaatintutkielmavaiheessa oli, että haastatteluissa esiin tulleista maallikkokäsityksistä suurin osa liittyisi kielen miellyttävyyteen. Miellyttävyyteen liittyviä kommentteja oli kuitenkin lopulta vähemmän, kuin olin alun perin ajatellut. Haastateltavani joko pitivät suomea aidosti miellyttävänä kielenä tai olivat tarkoituksella hienotunteisia. Aiemman kokemukseni perusteella odotan, että tässäkin tutkimuksessa maallikkokäsitykset ovat hyvin erilaisia ja informantit pystyvät hyödyntämään eri näkökulmia ilmaistessaan niitä. Luulen samaten, että kielen miellyttävyyden kuvaus jää tässäkin tutkimuksessa melko vähäiseksi ja muita seikkoja tuodaan esille runsaammin.

3.2.3 Asenteet ja kieliasteet

Tulen tutkimuksessani väistämättä sivunneeksi myös asenteita. Asennetutkimusta on tehty monilla eri aloilla, myös kielentutkimuksessa, ja lingvisteillä on käytössä asenne-termin lisäksi sen lähikäsite kieliaste. Seuraavaksi määrittelen näitä kahta käsitettä ja selvennän niiden eroja.

Asenne on käyttäytymistieteissä määritelty moninaisilla eri tavoilla määritelmien vaihdellessa mentalistisista behavioristisiin (Mielikäinen & Palander 2002: 88). Ruohotie (1998) määrittelee asenteen yksilön taipumukseksi tuntea, ajatella ja toimia tietyllä tavalla. Asenne tarkoittaa tapaa käsittää ja tuntea omaa ympäristöä koskettavia asioita: toisia niistä arvostetaan, toisia väheksytään, toiset koetaan mieluisiksi ja toiset vähemmän mieluisiksi. Asenteet kertovat yksilön joko positiivisesti tai negatiivisesti arvostavista reaktioista johonkin objektiin, henkilöön tai tilanteeseen, ja niiden ilmaiseminen voi olla joko avointa tai peiteltyä. Asenteiden laatu ja voimakkuus vaihtelevat. Ne riippuvat siitä, kuinka hyvin jonkin asia on sisäistetty sekä millaisia kokemuksia yksilöllä siitä on. Onnistumisen tunne lisää asiaan kohdistuvaa myönteistä asennoitumista, jolloin ihminen ponnistelee rankemmin kehittääkseen kyseisessä asiassa tarvittavia suoritusvalmiuksiaan. (Ruohotie 1998: 42.) Motivaatio ja asenne ovat kytköksissä toisiinsa, ja tätä käsittelen luvussa 2.4.1.

Määriteltäessä asenteita on otettu huomioon niiden rakenne, alkuperä ja funktio, jotka ovat merkityksellisiä myös kielentutkimuksen kannalta. Yleisen näkemyksen mukaan asenteen rakenne koostuu kolmesta eri komponentista: 1) kognitiivisesta, 2) evaluoivasta ja 3) konatiivisesta komponentista. Kognitiivinen eli tiedollinen komponentti koskee esimerkiksi käsityksiä, joita ihmisillä on eri kielimuodoista, kielenpiiteistä ja kielen jakautumisesta murteisiin. Evaluoivaa komponenttia kutsutaan myös emotionaaliseksi tai affektiiviseksi komponentiksi, ja se on tutkimuksen kohteena kielenkäyttäjien arvioidessa esimerkiksi sellaisia seikkoja kuin kielimuotojen tai kielenpiirteiden esteettisyys tai mieluisuus. Konatiivinen eli toiminnallinen komponentti on yhteydessä käyttäytymiseen. Sitä tutkittaessa ollaan kiinnostuneita esimerkiksi siitä, millä tavoin asenteet vaikuttavat erilaisten kielenkäyttötapojen tilanteiseen vaihteluun sekä niiden tavoitteluun tai kartteluun. (Agheyisi & Fishman 1970: 139; Mielikäinen & Palander 2002: 88.)

Alkuperältään asenteet ovat opittuja, eivät suinkaan synnynnäisiä. Niiden oppiminen kuuluu olennaisena osana lapsen ja nuoren sosiaalistumiseen, missä myös kielellä on merkittävä rooli. Kielenkäyttöön liittyvien mallien, arvojen ja asenteiden omaksumisessa ovat mukana useat eri tahot, kuten lähipiiri eli perhe, suku, koulu, ystäväpiiri, työympäristö ja media. Asenteilla on erilaisia funktioita: hyötytavoite, oman ympäristön hahmottaminen ja ymmärtäminen, minäkuvaan ja identiteettiin liittyvä affektiivinen puoli sekä itsepuolustus eli oma aseman tiedostaminen suhteessa muihin. (Mielikäinen & Palander 2002: 88.)

Asenteen määrittely ei ole siis aivan yksioikoista, sillä se on käsitteenä varsin laaja ja lisäksi hieman epämääräinen. Uusiin mittasuhteisiin asenne voidaan asettaa käyttämällä sitä yhdessä lähi- ja rinnakkaiskäsitteidensä kanssa, ja sosiolingvistiksessä asennetutkimuksessa asenteen onkin todettu tarkoittavan suurin piirtein samaa kuin esimerkiksi mielipiteen¹. Tällöin on kyse niin kutsutusta laajasta määritelmästä, jossa otetaan huomioon paitsi asennoituminen, myös tutkittavaa ilmiötä koskevat käsitykset. Asenteeseen voidaan yhdistää vielä olettamukset² ja arvelut³, jotka sisältävät kieleen liittyvää tietoa, käsityksiä tai uskomuksia. Kaiken kaikkiaan asennetta on vaikeaa määritellä ottamatta huomioon tutkittavaa ilmiötä. (Gustafsson 2005: 18–19.)

Kieliasenteilla tarkoitetaan niitä asenteita, jotka kohdistuvat joko eri kieliin tai vaihtoehtoisesti yhden kielen alueellisiin sekä sosiaalisiin murteisiin tai näiden puhujiin. Kieliasenteiden tutkimuksen katsotaan alkaneen 1960-luvulla. Silloin selviteltiin, miten kanadalaiset suhtautuvat englannin ja ranskan kieleen ja näiden puhujiin. Tutkimus osoitti puhettavalla olevan selkeä vaikutus ensivaikutelmaan, joka ihmisestä muille välittyy. Tutkimus

¹ **mielipide** käsitys, (käsitys)kanta; vrt. vakaumus, otaksuma, arvelu, luulo (KS s.v. *mielipide*)

² **olettamus** (rinn. oletus) se mitä oletetaan, otaksuma, hypoteesi (KS s.v. *olettamus*).

³ **arvelu** arveleminen; luulo, olettamus, kuvitelma (KS s.v. *arvelu*).

innoitti tutkijoita selvittämään muidenkin kielten puhujien asennoitumista, ja sitä myöten kehittyivät myös tutkimusmenetelmät. Kieliasenteiden tutkimuksen parissa ovat sen jälkeen työskennelleet niin sosiologit, sosiaalipsykologit kuin sosiolingvistikin. (Kalaja 1999: 46–47.)

Kalaja (1999: 47) esittää, että kieliasenteen määrittelyssä sovelletaan asenteen määritelmää. Kieliasenteella tarkoitetaan tällöin jonkin ärsykkeen aikaansaamaa ihmisen sisäistä tilaa, joka mahdollisesti myöhemmin ohjaa hänen käyttäytymistään. Kielellisinä ärsykkeinä toimivat puhe tai kirjoitus, ja ihmisten reaktiot näihin ovat joko positiivisia tai negatiivisia. Eri kielet puhujineen ja kirjoittajineen herättävät siis eri ihmisissä erilaisia tuntemuksia ja saattavat saada heidät toimimaan toisistaan poikkeavilla tavoilla. (Mp.)

Vaikka kieliasenteiden alkuperästä on esitetty erilaisia pohdintoja, toteaa Kalaja (1999: 47) niiden perustan olevan perimmiltään sosiaalinen. Joidenkin kielten puhujilla on toisia korkeampi yhteiskunnallinen asema ja valtaa, minkä takia heitä arvostetaan yhteisössään. Sen takia myös heidän puhumiinsa kieliin suhtaudutaan myönteisesti. Kieliasenteiden tutkiminen on mahdollista laajemminkin perspektiivissä, kun mukaan tutkimukseen otetaan kielen asemaan, kielenhuoltoon tai kielipolitiikkaan kohdistuvat asenteet (Gustafsson 2005: 19). Tästä tutkimuksesta olen kuitenkin rajannut ne pois.

4 AINEISTO JA METODI

4.1 Ryhmäkeskustelu

4.1.1 Ryhmäkeskustelu menetelmänä

Tutkimusmenetelmää valitessani taka-ajatuksena oli, että koska uusi kieli voi herättää informanteissa paljon positiivisia ja negatiivisia ajatuksia ja tuntemuksia, olisi niitä helpompi käsitellä yhdessä muiden kanssa. Sen takia toteutin tutkimuksen ryhmäkeskusteluna, jossa osanottajien oli toisaalta mahdollista antaa toisilleen tukea ja toisaalta inspiroida toinen toistaan ja saada siten ajatukset paremmin liikkeelle. Tunteet saattavat olla voimakkaitakin, sillä kieli ja sen opiskelu tulevat maahanmuuttajaa todella lähelle, ikään kuin ”iholle”. Ryhmäkeskustelulla tarkoitetaan järjestettyä keskustelutilaisuutta, johon on kutsuttu tietty joukko ihmisiä keskustelemaan ennalta päätetystä aiheesta fokusoidusti, mutta kuitenkin vapaamuotoisesti (Valtonen 2005: 223).

Ryhmäkeskustelussa on olennaista vetäjän läsnäolo ja toiminta. Hän ei itse osallistu keskusteluun aktiivisesti, vaan keskusteluvastuu siirretään tietoisesti osallistujille. Pääasiassa vetäjän rooli on virittää keskustelulle otollinen ilmapiiri ja ohjata sitä kohti tavoitteita sekä ennen kaikkea rohkaista ja kannustaa keskustelijoita osallistumaan ja puhumaan aiheesta keskenään. (Valtonen 2005: 223.) Toisin kuin ryhmähaastattelussa ei vuorovaikutus ryhmäkeskustelussa painotu vain haastattelijan ja kunkin osallistujan välille vuorotellen. Ryhmähaastattelussa kyse on ikään kuin ryhmätilanteessa tapahtuvasta yksilöhaastattelusta, jolloin haastattelija pitelee koko ajan lankoja käsissään eikä rohkaise osallistujia keskustelemaan aiheesta toistensa kanssa. Ryhmäkeskustelussa tätä pyritään välttämään, ja vuorovaikutuksen luonne on erilainen. Ryhmäkeskustelussa ideana on, että vetäjä tarjoaa osallistujille keskusteltaviksi ja kommentoitaviksi tiettyjä teemoja, joita heidän on tarkoitus käsitellä keskenään. (Valtonen 2005: 223–224.)

Ryhmäkeskustelu on ollut metodina laajasti käytössä yhteiskuntatieteissä, mutta levinnyt sittemmin muillekin aloille. Aiemmissa tutkimuksissa sitä on hyödynnetty esimerkiksi mielipidekartoitusten, toimintatutkimusten ja markkinatutkimusten yhteydessä sekä ideoiden luomisessa. Sen on huomattu vahvistavan keskustelijoiden yhteishenkeä ja antavan heille

mahdollisuuden kokemusten jakamiseen vertaistensa kanssa. (Valtonen 2005: 225–227.) Sen vuoksi ryhmäkeskustelu tuottaa menetelmänä hyvin erilaista aineistoa kuin vaikkapa henkilöhaastattelu. Keskusteluun osallistuvat soveltavat siihen samaa vuorovaikutustilanteen kehystä, jota käyttävät arkielämässäänkin. Keskustelu muotoutuu sen ympärille, mikä on kaikille ryhmäläisille yhteistä ja ominaista nimenomaan kyseisen ryhmän jäsenenä. Asioita pohditaan eri näkökannoilta, eikä keskustelu jää vain haastattelijan ja haastateltavan väliseksi dialogiksi, jossa toinen kysyy ja toinen vastaa. Ryhmäläiset voivat alkaa keskustelun edetessä kysellä asioita toisiltaan ja jopa kiistellä tulkinnoista, jolloin tutkija kysymyksineen jää ajoittain sivuun. Silloin hänelle avautuu kuitenkin tilaisuus seurata jotain sellaista, mikä ei henkilöhaastattelussa ole mahdollista. Ryhmäkeskustelussa pääsevät esille ne termit, käsitteet, hahmottamistavat ja argumentaatiostruktuurit, joiden puitteissa ryhmä toimii ja ajattelee kulttuurisena ryhmänä. (Alasuutari 1999: 151–152, 155.)

Samoja teemoja voi totta kai käsitellä myös yksilöhaastattelussa, mutta ryhmäkeskustelun ja haastattelun välillä on selvä ero. Haastattelutilanteessa informantti voi kuvailla omaa ryhmäänsä tai yhteisöänsä ja kertoa sen kulttuurista, mutta ryhmätilanteessa kulttuurisen ryhmän jäsenet voivat käyttää keskenään ”sisäpiirin” termejä. Tämän takia tutkija ei välttämättä ole koko ajan selvillä, mistä keskustelussa milloinkin oikein on kysymys. Se ei ole haitallista, vaan tilanteet ovat pikemminkin arvokkaita. Jos tutkijalle jää jokin asia epäselväksi, voi hän saman tien pyytää siihen tarkennusta ryhmäläisiltä. (Alasuutari 1999: 152.)

Alasuutarin (1999: 153–154) mukaan osa tutkijoista vierastaa ryhmäkeskustelun käyttämistä menetelmänä, sillä ihmisten ajatellaan sen kaltaisessa tilanteessa olevan häveliäämpiä kuin esimerkiksi yksilöhaastattelussa, koska muut ryhmän jäsenet kuulevat heidän kommenttinsa. Silloin puhe jäisi vain pinnallisen myöntelyn tasolle ristiriitojen välttämiseksi ja ryhmästä tuotaisiin esille ainoastaan sellainen yhtenäinen julkisivu, joka olisi ryhmän auktoriteetille tai muulle käskyvalta-asemassa olevalle mieleen. Kuten Alasuutari huomauttaa, ei tutkijan kuitenkaan tarvitse hyväksyä ryhmän lausuntoja sellaisinaan faktatiedoiksi, vaan hän voi niiden perusteella tehdä tulkintoja ryhmän hierarkiasta ja vuorovaikutusrakenteesta. Näitä seikkoja voivat paljastaa muiden muassa se, kuka vastaa ensimmäisenä ja kuka tai ketkä voivat keskeyttää toisten puheenvuorot. (Mp.) Ryhmäkeskustelu saa ihmiset puhumaan sellaisista asioista, jotka muuten jäisivät itsestäänselvyyksinä tai jonkun muun syyn takia mainitsematta ja näin keskustelun ulkopuolelle. Mielenkiintoista aineistoa saadaankin juuri silloin, kun puhutaan sellaisista asioista, joista ei yleensä puhuta. Nimenomaan tähän perustuu ryhmäkeskustelun tuottaman aineiston arvokkuus tutkimuksessa. (Mts. 155.)

4.1.2 Ryhmäkeskustelu tässä tutkimuksessa – tutkimuksen toteutus

Maallikkokäsitysten ilmaiseminen on helpointa ja aidointa omalla äidinkielellä. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt olivat kuitenkin kotoisin eri maista, ja heillä oli kaikilla omat äidinkielsä. Jotta kaikki pystyivät tasapuolisesti osallistumaan keskusteluun, tarvittiin siihen yhteinen kieli, joka tässä tutkimuksessa oli suomi. Kuten olen jo maininnut, eivät kaikki maahanmuuttajat hallitse englannin kieltä, ja hakemalla informanteiksi ainoastaan englannin kielen taitoisia henkilöitä olisi ollut vaarana rajata tutkimukseen vain tietyn koulutusasteen tai kieliryhmän edustajia.

Olen tutkimuksessani kiinnostunut siitä, millaisia maahanmuuttajien maallikkokäsitykset ovat silloin, kun he ovat juuri saapuneet Suomeen ja vasta aloittelemassa suomen kielen opintojaan. Tällöin heidän suomen kielen taitonsa on luonnollisesti vasta alkeistasolla, jos sitä ylipäänsä on. Kieleen liittyvistä vaikutelmista, mielikuvista ja motivaatiosta keskusteleminen ja omien ajatusten ilmaiseminen toisella kielellä vaatii kuitenkin alkeistasoa kehittyneempää kielitaitoa, minkä takia valitsin tutkimukseeni informantteja, jotka olivat edenneet suomen opinnoissaan jo hieman pidemmälle. Ryhmäkeskustelussa tarkoituksena olikin muistella, millaisia ajatuksia maahanmuuttajilla aikanaan Suomeen tullessaan oli.

Tutkittavani olivat kahden eri oppilaitoksen suomen kielen opiskelijoita, jotka tavoitin heidän opettajiensa kautta. Opettajien toiveesta keskustelut käytiin opiskelijoiden kurssipäivän aikana. Tämä järjestely sopi minulle, sillä näin säästyttiin monen ihmisen aikataulujen yhteensovittamiselta. Paikkana toimi itse oppilaitos, jotta opiskelijoiden siirtyminen keskusteluun ja takaisin tunnille oli nopeaa ja yksinkertaista. Koska tutkimuksen tekeminen ajoittui opiskelijoiden suomen kielen tuntien ajaksi ja oli ikään kuin osa heidän suomenopiskeluaan, minun täytyi anoa tutkimusluvat molempien oppilaitosten rehtoreilta. Lupien saaminen oli onneksi vaivatonta, ja rehtorit ilmaisivat kiinnostuksensa tutkimustani kohtaan. Lisäksi jokainen informantti täytti oman tutkimuslupakaavakkeensa antaakseen suostumuksensa tutkimukseen osallistumiselle. Ennen aineistonkeruuta tein pilottitutkimuksen testatakseni keskustelun tueksi laatimaani kysymysrunkoa. Toteutin pilotin yhden opiskelijan kanssa kahden kesken noin viikko ennen ryhmäkeskustelujen alkamista. Varsinaiset keskustelut ajoittuivat helmikuulle 2015 ja toteutettiin yhdessä oppilaitoksessa kerrallaan. Muodostin kummankin oppilaitoksen opiskelijoista kaksi pienryhmää, ja molemmat keskustelivat saman päivän aikana. Keskustelut nauhoitettiin aineiston myöhempää litterointia ja tarkastelua varten.

Ryhmäkeskusteluissa kaikki pienryhmän osallistujat olivat toisilleen ainakin jollain lailla tuttuja, sillä he opiskelivat samalla kurssilla. Sen takia ajattelin, että ryhmäläiset eivät välttämättä jännitä toisiaan. Sen sijaan mietin, että he saattavat jännittää itse tilannetta, sillä se voi olla usealle

vieras samoin kuin minä tutkijana. Tein itseni tutummaksi käymällä oppilaitoksissa etukäteen esittelemässä itseni. Silloin osallistujat saivat jo kertaalleen nähdä minut ja jutella kanssani, kun täytimme yhdessä tutkimuslupakaaavakkeita ja taustatietolomakkeita. Keskustelutilanteen alun jännitystä pyrin lievittämään pienimuotoisella toiminnalla, jonka tarkoituksena oli samalla herätellä informanteja ja kohdistaa ajatukset tutkittavaan aiheeseen. Jokaisen keskustelun aluksi pyysin siis keskustelijoita kirjoittamaan ajatuksiaan suomen kielestä pienille muistilapuille. He kirjoittivat yhden ajatuksen yhdelle lapulle, mutta saivat käyttää niin monta lappua kuin halusivat. Muistilaput toimivat virikemateriaalina, jonka avulla tarjosin tutkimuksen kohteena olevan teeman informanttien keskusteltavaksi ja kommentoitavaksi (ks. esim. Valtonen 2005: 224). Halutessaan lappuihin sai myös piirtää ja käyttää värikyniä, mutta se ei ollut kovin suosittua. Lähes kaikki informantit tyytyivät ilmaisemaan ajatuksiaan tässä kohtaa vain kirjoittamalla joko yksittäisiä sanoja tai kokonaisia lauseita. Osa informanteista kirjoitti vain muutaman lapun, mutta joillakin niitä oli useita. Kun kaikki ryhmäläiset olivat valmiita, lappujen sisällöt luettiin ja niitä ryhmiteltiin muutamaaan erilaiseen ryhmään samankaltaisten aihepiirien perusteella. Lappujen sisällön pohjalta edettiin sujuvasti varsinaiseen ryhmäkeskusteluun.

Mietin etukäteen, mikä roolini ryhmäkeskusteluissa tulisi olemaan. Ajattelin, että hiljaisen ryhmän kanssa voisin joutua ohjailemaan keskustelijoita enemmän ja esittämään useampia lisäkysymyksiä. Puheliaamman ryhmän kanssa pysyttelin puolestaan niin paljon sivustaseuraajana kuin mahdollista. Päätin mennä keskusteluun avoimin mielin ja tutkailla tilannetta ryhmäkohtaisesti. Kukin ryhmä olikin omanlaisensa, mutta kaikissa niistä informantit olivat halukkaita tekemään yhteistyötä. Joka kerralla avasin keskustelun kertaamalla tutkimuslupalomakkeessa esitetyt asiat, kuten tutkittavien anonymiteetin. Rohkaisin osallistujia sanomaan kaikki asiat, mitkä heille vain tulisi mieleen, ja painotin, ettei kysymyksiin ollut oikeita tai väriä vastauksia. Minimoidakseni sen, että informantit kohteliaisuusyistä kaunistelisivat asioita tai jättäisivät ikävät asiat kertomatta, sanoin, etten loukkaannu heidän kommenteistaan, vaan jokaisen mielipide on tutkimuksen kannalta tärkeä. Pohjustuksessani kerroin myös toivovani, että olisin äänessä mahdollisimman vähän ja ryhmäläiset itse mahdollisimman paljon. Pyysin heitä olemaan rohkeita ja rehellisiä ja kommentoimaan toinen toistensa puheenvuoroja, olivat he sitten samaa tai eri mieltä. Etukäteen keskustelun tueksi valmistelemastani ja pilottitutkimuksessa testatusta kysymysrungosta saatoinkin tarkistaa, oliko kaikista haluamistani aiheista jo puhuttu. Jokainen keskustelu eteni kuitenkin omalla painollaan sen verran sujuvasti, ettei runkoa juuri tarvittu.

Koska kaikki keskustelut olivat erilaisia, oli myös roolini keskustelun ohjaajana niissä hieman erilainen. Ensimmäisen oppilaitoksen opiskelijoiden kielitaito oli hiukan toisen oppilaitoksen

opiskelijoita heikompi, joten heidän kanssaan keskustellessa rooliksi muodostui ajoittain osallistujien ilmaisun tukeminen verbaalisesti. Joissakin tapauksissa heillä ei vielä ollut sanavarastossaan asiansa ilmaisemiseen tarvittavia suomenkielisiä sanoja, jolloin autoin tarjoamalla heille eri vaihtoehtoja. Tunnistaessaan oikean sanan he myöntelivät ja usein myös toistivat sen perässäni. He saattoivat myös sanoa asian englanniksi, jolloin minä käänsin sen yhteisesti koko ryhmälle. Ensimmäisen oppilaitoksen informantit tukeutuivat minuun sanaston kanssa kaiken kaikkiaan melko paljon, mutta en kokenut sen häirinneet keskustelua. Koska toisen oppilaitoksen informanttien kielitaito oli parempi, he tarvitsivat huomattavasti vähemmän kielellistä tukea. Osalla heistä oli lisäksi mukana keskustelussa omia joko fyysisiä tai puhelimessa olevia sanakirjoja, joita he tarpeen tullen käyttivät. Näin ollen oma osallistumiseni keskusteluun oli vähäisempää.

Kaikki keskustelut olivat minulle ohjaajana sillä tavoin helppoja, että keskustelijat pitäytyivät todella hyvin aiheessa, eivätkä keskustelut missään vaiheessa lähteneet luisumaan kauas aiheen ulkopuolelle. Ryhmätilanteet toimivat hyvin siltäkin kannalta, että edellisen aiheen tyrehtyessä sen pohjalta oli helppo johdatella keskustelijat jatkamaan sivuavasta tai jotenkin edeltävään liittyvästä aiheesta, joka oli tutkimukseni kannalta tärkeä. Pyrin kuitenkin koko ajan olemaan hienovarainen, etten johdattelisi heitä liikaa haluamaani suuntaan, vaan antaisin keskustelun painopisteen pysyä niissä teemoissa, joiden ympärillä se luontevasti liikkui. Myös tämä teki keskusteluista keskenään erilaisia. Eroja oli lisäksi siinä, millaisiin teemoihin eri oppilaitosten ryhmissä paneuduttiin tarkemmin. Ensimmäisen oppilaitoksen keskusteluissa korostuivat suomen kielen yksityiskohdat ja niiden opiskeleminen, toisen oppilaitoksen opiskelijat puolestaan tarkastelivat kieltä laajemmasta kulmasta. Eroa oli huomattavissa myös asennoitumisessa: ensimmäisen oppilaitoksen ryhmissä suomen kieli koettiin yleisesti vaikeana, ja tämä vaikutti osallistujien puheeseen läpi keskustelun. Toisessa oppilaitoksessa asenne oli erilainen, ja sitä kautta keskustelun yleisvaikutelmakin oli toisenlainen. Tästä huolimatta kaikista keskusteluista saamani aineisto oli arvokasta ja hyvin sovellettavissa analyysiini.

4.2 Introspektio

Kun tutkimushenkilöt pohdiskelevat ajatuksiaan kielestä, puhutaan introspektiosta. Termiä on käytetty perinteisesti psykologiassa, mutta sitä voidaan hyödyntää myös esimerkiksi toisen kielen oppimisen tutkimuksessa. Introspektion ideana on, että ihminen saa tuoda esille omat kokemuksensa sellaisina, kuin ne hänelle näyttäytyvät. Tutkija ei pysty tietämään, mitä informantin mielessä liikkuu, ellei tämä itse sitä ilmaise. (Larsen-Freeman 1991: 15.)

Henkilökohtaisen kokemusten vuoksi introspektio on menetelmänä hyvin subjektiivinen, minkä takia sen luotettavuutta on kritisoitu. Henkilökohtaisina esitettyihin kokemuksiin ja näkemyksiin voivat vaikuttaa affektiiviset tekijät, kuten asenteet, mitkä saattavat vääristää lopputulosta. (Larsen-Freeman 1991: 15.) Toisaalta on esitetty, että periaatteessa introspektiivisten ja psykologisten menetelmien välillä ei ole eroa luotettavuuden suhteen, sillä minkä tahansa empiirisen menetelmän toimivuutta pitää tarkastella kriittisesti ennen sen soveltamista tutkimukseen (Færch & Gabriele 1987: 2). Tässä tutkimuksessa on keskeistä, miten kukin maahanmuuttajista suomen kielen kokee. Tutkimuksen kohteena on nimenomaan se, millainen on heidän oma näkemyksensä, eikä niinkään se, mikä on jollain asteikolla mitattuna ”oikein”. Peruslähtökohtien takia introspektio on siis tässä tutkielmassa menetelmänä toimiva.

Introspektiiviset tekniikat voidaan jakaa kolmeen ryhmään, jotka ovat 1. itsetutkiskelu (*selfobservation*), 2. omakuvan havainnointi (*selfreport* tai *selfperception*) ja 3. ääneen ajattelu (*think-aloud*) (suomennokset omia). Itsetutkiskelussa menetelmän suhteen kokenut informantti raportoi tutkijalle omista päänsisäisistä tapahtumistaan ja voi myös pyrkiä objektiivisuuteen. Omakuvan havainnoinnissa tutkittava kertoo tutkijalle omista kokemuksistaan edes yrittämättä olla objektiivinen. Ääneen ajattelussa tutkittava kertoo ajatuksistaan samalla, kun suorittaa tutkimuksen kohteena olevaa tehtävää. Kolmijakoa on hyödynnetty erityisesti lukemisen tutkimuksessa, mutta käytännössä eri tekniikoiden rajaviivat eivät välttämättä ole näin selkeitä. (Cavalcanti 1987: 233.) Omassa tutkimuksessaanikin tekniikat sekoittuvat toisiinsa, eikä tarkoituksena ole analysoida informanttien puheen objektiivisutta.

4.3 Muisteleminen ja kollektiivinen muistelu

Kun ihminen muistelee aikaisempia kokemuksiaan, on kysymys Ukkosen (2000: 11) mukaan sekä mieleen palauttamisesta että tulkinnasta. Silloin kokemukset tulee jäsenneltyä uudelleen, ja tietyissä mielessä ne myös muuttuvat samalla. Menneisyyden kertaaminen on hyvin yksilöllistä ja arkipäiväistä tiedostamatonta toimintaa, mutta toisaalta myös tietoista, yhteisöllistä ja jopa julkista. Muistelu voi olla henkilön oman menneisyyden ja elämäkokemuksen arviointia tai yhdessä muistellen tapahtuvaa yhteisen menneisyyden rakentamista. (Mp.)

Koska muistelu tapahtuu muistin varassa, on muistojen todenmukaisuus luonnollisesti kyseenalaista. Historiantutkimuksen yhteydessä onkin pohdittu, voiko muistelu toimia lähteenä tutkittaessa menneisyyden todellisuutta, ja miten muisteluiden luotettavuuden arviointi onnistuu (Miettunen 2009: 19). Tervo (2011: 20) kuitenkin toteaa, että koska menneisyyden tavoittaminen on

joka tapauksessa mahdotonta, osuu muistelu lopulta niin lähelle totuutta menneisyydestä, kuin on ylipäättään mahdollista. Tutkimuksen teon aikaan suurin osa informanteistani oli ollut Suomessa vasta suhteellisen vähän aikaa, noin vuoden tai pari. Koska muutto kuului informanttien lähimenneisyyteen, oletin heidän muistikuviansa olevan melko luotettavia. Ryhmäkeskusteluissa ei tullut kertaakaan ilmi, etteivät osallistujat olisi muistaneet, millaisia tuntemuksia heillä alkuvaiheessa oli. Päinvastoin, muistijäljet vaikuttivat olevan hyvinkin pinnalla ja helposti saavutettavissa.

Kollektiivinen muistelu on menetelmä, jonka avulla kartoitetaan ja tarkastellaan menneitä tapahtumia. Kollektiivisella (tai sosiaalisella) muistelulla on ollut suuri rooli sosiaalitieteissä (Misztal 2003: 4), mutta nykyään sitä käyttävät etenkin historiantutkijat (Ukkonen: 35). Kielentutkimuksen piirissä kollektiivinen muistelu niin terminä kuin menetelmänä on sen sijaan vielä melko uusi. Sen takia tässä tutkimuksessa on tärkeää huomioida, miten menetelmä toimii ja on sovellettavissa kansanlingvistiseen tutkimukseen.

Kun käsite kollektiivisesta muistista (*collective memory*) syntyi, muodostui aiemmin yksilölliseltä vaikuttaneesta muistista yhteiskunnallinen ja sosiaalinen ilmiö (Misztal 2003: 4). Menneisyyden kertaaminen ja tulkinta kerronnan kautta eivät ole ainoastaan muistelijan omassa elämässä tapahtuneiden asioiden tarkastelemista, vaan samalla tulevat käsitellyiksi myös sellaiset historialliset tapahtumat, jotka ovat koskeneet useita ihmisiä. Näitä muistelija kertoessaan suhteuttaa omiin elämänvaiheisiinsa. Kollektiivisella muistelulla tarkoitetaan tietyn yhteisön ylläpitämiä historiantulkintoja ja niitä tapoja, joilla tulkintoja ylläpidetään. Muistelu- ja muistamistapojen säätelijänä toimii yhteisö itse, minkä lisäksi se määrittää, mitkä asiat ovat muistamisen arvoisia. Olennaista kollektiivisessä muistelussa on se, mitä menneisyydestä muistetaan ja miten siitä puhutaan sekä se, minkälainen merkitys menneisyydellä on sitä muisteleville henkilöille. (Ukkonen 2000: 35.)

Pohjois-Karjalan nuorten foorumin eli Nufon menetelmäoppaassa (Horelli & Sotkasiira 2003) ehdotetaan kollektiivisen muistelun käyttämistä arvioitaessa tietyn ryhmän tai projektin toimintaa määrätyllä ajanjaksolla. Sen avulla kokonaisuuden hahmottaminen on helpompaa ja nähdään paremmin, mitä kaikkea ajanjaksolla on tapahtunut, kuka on tehnyt mitäkin ja millaisia syy-seuraus-suhteita eri tilanteista ja tapahtumista on kehkeytynyt. Nufon projektissa kollektiivista muistelua käytettiin tietyn ajanjakson merkittävien työtapauksien tarkastelemiseen yhdessä ryhmän kanssa. Jokainen kirjoitti ajatuksensa tarralapuille, jotka kiinnitettiin seinälle piirretylle, ajanjaksoa aikajanana kuvaavalle tarinaviivalle. Lappuja kiinnittäessään osallistujat kertoivat tunnelmiaan ja taustoittivat kirjoittamiaan asioita. Samalla he kävivät keskustelua tapahtumien

kehittymisestä. Tehtävään liittyi myös tapahtumien arvioiminen eriväristen lappujen avulla. (Horelli & Sotkasiira 2003: 34.)

Tässä tutkimuksessa käytin Nufon kollektiivisen muistelun menetelmää hieman varioituna. Käytössä olivat samaan tapaan muistilaput ja keskustelu niiden pohjalta, mutta pois jäivät tarinaviiva ja arviointi sillä tavalla käytettyinä kuin ne alkuperäisessä tehtävässä esiintyvät. Pääroolissa olivat sen sijaan juuri yhdessä keskusteleminen ja omien muistikuvien saaminen pintaan ryhmän avustuksella. Tarkoituksena ei ollut saada aikaan keskustelijoiden kesken yhtenäistä linjaa, kuten historiallisten tapahtumien selvityksessä, vaan keskiössä olivat jokaisen henkilökohtaiset kokemukset ja ajatukset.

4.4 Laadullinen sisällönanalyysi

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen, ja aineiston analysoimisessa käytin menetelmänä sisällönanalyysia. Alasuutarin mukaan (1999: 38) laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan aina kokonaisuutena: Vaikka aineisto koostuisi yksittäisistä, erillisistä tutkimusyksiköistä, tulee analyysissä selvittää kaikki luotettavina pidetyt ja selvitettävään asiaan kuuluvat seikat niin, että ne ovat samassa linjassa esitetyn tulkinnan kanssa. Alasuutari (mp.) lisää, että sisällönanalyysissä aineiston tarkastelu tapahtuu tietystä, valitusta näkökulmasta ja huomiota kiinnitetään niihin asioihin, jotka ovat teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisia.

Alasuutari (1999: 40–44) näkee laadullisen sisällönanalyysin koostuvan kahdesta eri vaiheesta. Niistä ensimmäinen on havaintojen pelkistäminen, joka tarkoittaa koko aineistosta tehdyn havaintomäärän karsimista yhdistämisperiaatteella. Tällöin useat eri raakahavainnot yhdistetään yhdeksi havainnoksi tai ainakin pienemmäksi havaintojoukoksi joko etsimällä niiden yhteistä piirrettä tai muotoilemalla sääntö, joka pätee poikkeuksetta niihin kaikkiin. Tämän jälkeen seuraa analyysin toinen vaihe, joka on aineiston arvoituksen ratkaiseminen. Sillä tarkoitetaan tutkimuksen kohteena olevan ilmiön tulkintaa aineiston antamien vihjeiden perusteella. (Mp.)

Tutkimuksessani nauhoitettua materiaalia kertyi yhteensä noin 268 minuuttia. Kukin keskustelu kesti reilun tunnin, ja ne olivat keskenään melko samanmittaisia. Aineistonkeruun jälkeen litteroin nauhoitteet karkeasti ja sain näin työstettäväkseni noin neljäkymmentä sivua kirjallista materiaalia. Litteraattien pohjalta aloin ryhmitellä keskusteluissa esiin nousseita asioita ja teemoja niiden samankaltaisuuksien ja erojen perusteella. Kokosin samaan aiheeseen liittyvät kommentit saman otsikon alle ja tarpeen vaatiessa yhdistelin aiheeltaan lähellä toisiaan olevia pienempiä ryhmittymiä toisiinsa. Dokumentoin myös keskusteluiden alussa kirjoitetut muistilaput

ja merkitsin, kuka informanteista oli minkäkin niistä kirjoittanut. Käytin muistilappuja apuna teemojen ryhmittelyssä ja tukena analyysissa. Tekemieni ryhmittelyjen ja jaottelujen pohjalta kirjoitin analyysin tutkimustuloksistani.

4.5 Tutkimuksen osallistujat

Tutkimukseeni osallistui kahdesta eri oppilaitoksesta yhteensä 13 henkilöä, jotka opiskelivat parhaillaan suomen kielen kurssilla. Ensimmäisen oppilaitoksen suomen kurssi kuului kotoutumiskoulutukseen. Toisen oppilaitoksen opiskelijat olivat edistyneempiä ja olivat jo kotoutumiskoulutuksen kurssit aikanaan suorittaneet. He kävivät maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen (MAVA) kuuluvaa kielikurssia, ja heillä oli aikomus lähitulevaisuudessa hakeutua johonkin toisen asteen ammattiin tähtäävään suomenkieliseen koulutusohjelmaan. Kokosin molemmilta kursseilta kaksi pienryhmää, joissa keskustelut käytiin. Kolmessa pienryhmässä oli kolme ja yhdessä neljä henkilöä. Mielestäni oli tärkeää pitää ryhmäkoot pieninä, jotta kaikki osanottajat saisivat varmasti äänensä kuuluviin ja jokaisen ajatuksille olisi tilaa. Ajattelin myös, että pienessä ryhmässä ujommatkin osallistujat saattaisivat uskaltaa paremmin ilmaista kantansa.

Ennen keskustelua informantit täyttivät taustatietolomakkeen, jossa kysyin perustietoja heistä, heidän kielitaidostaan sekä koulutus- ja työtaustasta. Koska tutkin nimenomaan maallikkojen kielikäsitteitä, oli tutkimuksen kannalta olennaista, etteivät informantit olleet opiskelleet kielitiedettä. Taustatietolomakkeiden avulla tutustuin informantteihini kotona ennen keskustelua, ja niistä saamieni tietojen perusteella jaoin heidät ryhmiin. Muodostin ryhmät siten, että niiden jäsenet olivat keskenään hieman eri-ikäisiä ja heillä oli eri äidinkielet. Samassa ryhmässä saattoi kuitenkin olla useampi samaa äidinkieltä puhuva, sillä suuri osa osallistujista (6/13) oli kotoisin Venäjältä tai ainakin puhui äidinkielenään venäjää. Ryhmien suuri venäläistaustaisten opiskelijoiden määrä heijastelee sitä tosiseikkaa, että maamme maahanmuuttajista suurin osa on kotoisin Venäjältä ja suurin vähemmistökieliryhmä on juuri venäjänkieliset (ks. luku 1.2.1). Pitääkseni tutkittavien henkilöllisyyden salassa keksin heille pseudonyymit, joita käytän tässä tutkimusraportissa.

Aineistonkeruuaikaan informantit olivat opiskelleet suomea erimittaisia jaksoja, ja heidän kielitaitonsa vaihteli hieman. Ensimmäisen oppilaitoksen opiskelijoiden kielitaito oli keskimäärin Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolla A2. Euroopan neuvoston kehittämä yleiseurooppalainen viitekehys (*Common European Framework of Reference for Language = CEFR*) kuvaa kielitaidon kehittymistä taitotasoin alkeiskielitaidon tasolta A1 aina taitavan kielenkäyttäjän taitotasolle C2,

ja sitä sovelletaan sekä koulutuksen tavoitteiden asettamiseen että oppimisen arvioimiseen (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013: 168). Asteikon avulla voidaan arvioida niin yksittäisiä kielen osa-alueita (puhuminen, kirjoittaminen ja ymmärtäminen) kuin kielitaidon yleiskuvaakin (mp.). Ensimmäisen oppilaitoksen informanttien taitotaso A2 sijoittuu viitekehyksessä peruskielitaidon tasolle. Kurssien tähtäimenä oli saavuttaa itsenäisen kielenkäyttäjän taitotaso B1, joka Latomaan ym. (2013: 176) mukaan on myös eräänlainen valtakunnallinen kynnystaso, sillä sitä vaaditaan esimerkiksi Suomen kansalaisuuden hakemiseen. Toisen oppilaitoksen opiskelijoista monet olivat jo saavuttaneet B1-tason. Korkeimmillaan keskusteluun osallistuneiden kielitaito oli tasolla B1.1 ja alhaisimmillaan tasolla A2.2. Kaikkien opiskelijoiden kielitaito oli kuitenkin keskusteluiden sujumisen kannalta riittävä, ja omien ajatusten ilmaiseminen oli mahdollista.

4.5.1 Ryhmät 1 ja 2

Ensimmäisen oppilaitoksen kahdesta ryhmästä ensimmäisessä oli neljä informanttia ja toisessa kolme. Yhteensä heitä oli siis seitsemän, ja heistä yksi oli mies ja loput kuusi olivat naisia. Ryhmän 1 ja samalla koko tutkimuksen nuorin osallistuja oli nainen nimeltä Dimitra, joka oli muuttanut Suomeen Kyprokselta vasta neljä ja puoli kuukautta sitten. Hänen äidinkiелensä oli kreikka, mutta hän puhui lisäksi englantia ja suomalaisista sukukytköksistä johtuen perheensä kanssa vähän suomea. Dimitra oli käynyt lukion, mutta ei nuoresta iästään johtuen ollut ehtinyt tehdä vielä muita kuin kesätöitä.

Francisca oli ehtinyt asua ennen Suomeen muuttamistaan jo useassa eri maassa. Hän oli viettänyt lapsuutensa Yhdysvalloissa, mutta muuttanut jo nuorella iällä Nicaraguahan, jota piti kotimaanaan. Sen jälkeen hän oli asunut Espanjassa ja matkustanut muutamaankin otteeseen näiden kahden maan välillä viipyen molemmissa pidempiä ja lyhyempiä jaksoja. Suomeen hän oli muuttanut noin vuosi sitten, ja suomen kieltä hän oli opiskellut viisi kuukautta. Franciscan äidinkieli oli espanja, mutta hän osasi myös englantia. Hän oli opiskellut yliopistossa sosiaalista ja kaupallista viestintää. Töitä hän oli tehnyt valokuvaajana ja toimittajana, minkä lisäksi hän oli ollut töissä suurlähetystössä Nicaraguassa. Suomessa Francisca asui suomalaisen poikaystävänsä kanssa, ja yhdessä he puhuivat espanjaa.

Oppilaitoksen kolmesta venäläistaustaisesta naisesta ensimmäinen, Valeriya, oli asunut muutamassa eri Pohjoismaassa. Venäjältä hän oli muuttanut Norjaan ja sieltä noin vuosi sitten Suomeen. Hän myös puhui äidinkiелensä venäjän lisäksi pohjoismaisia kieliä norjaa, vähän ruotsia ja nyt suomea, jota hän oli opiskellut viiden kuukauden ajan. Hänen kotikielensä oli kuitenkin

venäjä. Valeriya oli koulutukseltaan opettaja, joksi hän oli opiskellut yliopistossa kotimaassaan. Opettajan työn lisäksi hän oli toiminut matkaoppaana.

Neljäntenä ryhmässä oli Ukrainasta kotoisin oleva Nazar, joka oli oppilaitoksen ainoa miespuolinen osallistuja. Hän oli ollut Suomessa informanteistani pisimpään, jo seitsemän vuotta, ja aloittanut eri kielikursseilla useaan otteeseen. Osa niistä oli kuitenkin jäänyt kesken, sillä Nazarin ollessa samaan aikaan töissä ei aika ollut riittänyt opiskeluun. Ensimmäisen kuukauden mittaisen intensiivikurssinsa hän oli käynyt noin puoli vuotta muuttonsa jälkeen. Sen perään hän oli mennyt jatkokurssille, mutta jättänyt sen kesken kolme tai neljä kertaa. Nyt hän aikoi panostaa tämänhetkiseen kurssiinsa ja sanoi intensiivisen opiskelun sopivan hänelle. Nazarin kotikielenä vaimon ja lasten kanssa toimi hänen äidinkieltensä venäjä, mutta töissä hän käytti englantia. Lisäksi Nazar puhui ukrainaa. Hän oli kotimaassaan opiskellut tietoliikennettä ja tietotekniikkaa ja tehnyt alalla töitä valmistumisestaan alkaen. Hän työskenteli tutkimuksen tekoaikaan suomen kielen kurssin ohella IT-yrityksessä.

Ryhmä 1 oli aktiivinen puhumaan ja kertoi ajatuksistaan monista näkökulmista. Ryhmäläisten suomen kielen taito oli oppilaitoksen toiseen ryhmään verrattuna parempi, joten keskustelu oli monipuolisempaa ja informantit olivat itse paljon äänessä. He saivat selkeästi ajatuksia toistensa kertomista asioista, sillä jatkoivat hetkisen kuluttua samasta aiheesta tai jostakin siihen läheisesti liittyvästä.

Ryhmässä 2 oli kolme keskustelijaa, joista kaksi oli kotoisin Venäjältä. Yksi heistä oli nainen nimeltä Kseniya, joka oli tutkimukseni informanteista vanhin. Kseniyan kotikieli oli hänen äidinkieltensä venäjä, jota hän puhui miehensä kanssa. Muita kieltä hän ei osannut. Hän oli muuttanut Suomeen Venäjältä noin vuosi sitten ja aloittanut parin kuukauden kuluttua suomen kielen opiskelun kurssilla. Kotimaassaan hän oli käynyt ammattikorkeakoulua ja työskennellyt ohjaajana.

Venäjältä Suomeen muuttanut Oksana oli asunut Suomessa kaksi ja puoli vuotta ja kävi parhaillaan toista suomen kielen kurssiaan. Ensimmäisen kurssinsa hän aloitti yhdeksän kuukautta sitten ja siirtyi sen päätyttyä jatkoryhmään, jossa oli ollut kuukauden verran. Hän oli opiskellut Venäjällä lääketiedettä ja toiminut lääkärinä. Äidinkieltensä venäjän lisäksi hän osasi englantia. Nämä kaksi kieltä olivat hänen pääasiallisia käyttökieliään Suomessa: perheensä kanssa hän puhui venäjää ja kavereidensa kanssa englantia. Suomea hän mainitsi käyttävänsä harvoin.

Ryhmän kolmas osanottaja Abena oli tutkimuksen ainoa afrikkalaistaustainen nainen. Hän oli kotoisin Ghanasta ja puhui äidinkielenään akania. Abena oli ollut Suomessa vuoden verran, kertoi käyneensä kotimaassaan yliopistoa ja olevansa koulutukseltaan opettaja. Hänen kotikielinsä toimivat akan ja englantia, mutta hän sanoi puhuvansa silloin tällöin myös suomea miehensä ja

tyttärensä kanssa. Suomen kielen opinnot Abena aloitti samaan aikaan ja samassa ryhmässä kuin Kseniya, eli hän oli tutkimuksen tekoaikaan opiskellut suomea vajaan vuoden.

Ryhmässä 2 informanttien suomen kielen taito oli selkeästi hieman heikompi kuin ryhmässä 1, ja he tarvitsivat minulta enemmän tukea. Tässä keskustelussa oli ryhmähaastattelun piirteitä, sillä keskustelijat eivät kovin paljoa kommentoineet toistensa puheenvuoroja. Venäjänkielisistä naisista Oksana osasi paremmin suomea kuin Kseniya. Välillä Oksana toimikin tulkkina Kseniyalle, kun tämän oma kielitaito eri riittänyt jonkin asian ilmaisemiseen suomen kielellä.

4.5.2 Ryhmät 3 ja 4

Toisessa oppilaitoksessa tutkimus tehtiin pari viikkoa ensimmäisen jälkeen, ja myös siellä osallistujista muodostettiin kaksi pienryhmää, ryhmät 3 ja 4. Niissä molemmissa oli kolme henkilöä, joten yhteensä heitä oli kuusi. Kummassakin ryhmässä oli yksi venäläistaustainen informantti. Ryhmässä 3 hän oli Anastasia, joka oli asunut Suomessa kahden vuoden ajan. Perheensä kanssa hän puhui äidinkieltään venäjää, mutta osasi myös englantia. Anastasia oli aloittanut suomen kielen opiskelun jo kotimaassaan puolentoista kuukauden intensiivikursseilla. Suomeen saavuttuaan hän aloitti melkein heti suomen kurssilla ja oli sen jälkeen opiskellut jatkuvasti. Koulutukseltaan hän oli ekonomi ja työskennellyt pankkivirkailijana.

Olivia oli asunut ennen Suomea eri puolilla maailmaa. Hän oli kotoisin Yhdysvalloista, mutta oli sen jälkeen asunut Ranskassa, Italiassa ja Kiinassa. Hän oli kiinnostunut kielistä ja myös opiskellut niitä paljon. Hän puhui kaikkien niiden maiden kieliä, joissa oli asunut, eli englantia, ranskaa, italiaa, kiinaa ja nyt suomea. Kotona hän kuitenkin puhui miehensä kanssa äidinkieltään englantia. Hänellä oli suomalaisia sukulaisia, minkä takia hän oli alun perin tullut Suomeen työharjoitteluun 15 vuotta sitten. Tuolloin hän oli käynyt ensimmäisen suomen kielen kurssinsa ja aloittanut mutkaisen taipaleensa suomen opintojen saralla. Ensimmäisen kurssin jälkeen opiskeluun oli tullut viiden vuoden tauko ennen seuraavaa Suomessa käytyä kurssia. Sitä seuraava askel olikin muuttaa Suomeen noin neljä ja puoli vuotta sitten, jolloin kurssit jatkuivat eri paikkakunnilla ja eri oppilaitoksissa. Kielten lisäksi Olivia oli opiskellut kulttuurien välistä viestintää ja tehnyt töitä kääntäjänä.

Intialainen Shanvia oli ennen Suomea asunut Iso-Britanniassa ja puhui äidinkieltään hindin lisäksi englantia. Heidän perheessään oli kuitenkin käytössä myös muita kieliä, punjabi ja suomi. Kotona Shanvia kertoi puhuvansa miehensä kanssa hindiä tai punjabia ja lastensa kanssa englantia tai suomea. Shanvia oli viettänyt Suomessa jo reilut viisi vuotta, mutta ei ollut opiskellut suomea

koko aikaa. Tullessaan hän oli ollut raskaana ja aloittanut kieliopinnot lapsen mennessä päiväkotiin kaksi vuotta sitten. Shanvia oli koulutukseltaan Mr. Phil -sociologi ja toiminut kirjastonhoitajana, sairaanhoitajana sekä opettajana.

Ryhmä 3 oli tutkimukseni puheliain ryhmä, mikä heijasteli sitä seikkaa, että kaikkien ryhmäläisten puheen tuottamisensa taito oli koko osallistujajoukon parhaimmista. He kommentoivat toistensa puhetta ahkerasti ja uskalsivat myös olla eri mieltä toistensa kanssa. He puhuivat pitkiä jaksoja kerrallaan, ja välillä minun piti jopa ohjaajana miettiä, oliko puhe aiheeseen liittyvää vai ei. En kuitenkaan keskeyttänyt puhujia kertaakaan ja sain sittemmin todeta, että tarinan lopuksi paljastui jokin tutkimukseni kannalta olennainen ja mielenkiintoinen asia.

Ryhmässä 4 keskustelijat kommentoivat toisiaan jatkuvasti, ja keskustelu rakentui hyvin pitkälti kaikkien yhteisen vuorovaikutuksen varaan. Tässä keskustelussa ryhmäkeskustelun idea tulikin esille kaikista parhaiten. Ryhmäläiset eivät olleet aivan yhtä monisanaisia kuin ryhmässä 3, mutta se mitä he sanoivat, oli asiaan kuuluvaa. Yksi ryhmäläisistä, Hannah, vaikutti aluksi vetäytyvältä ja hiljaiselta, mutta avattuaan kerran suunsa hän osallistui keskusteluun aktiivisesti ja esitti myös kyseenalaistuksia muiden puheenvuoroista. Hannah oli kotoisin Saksasta, ja äidinkieltään saksan lisäksi hänen kielirepertuaariinsa kuuluivat englanti, espanja ja latina. Kotona hän puhui poikaystävänsä kanssa englantia ja suomea. Hannah oli ollut Suomessa vähän yli vuoden ja opiskellut suomea jaksoittain vajaan vuoden. Saksassa hän oli käynyt lukion ja työskennellyt myyjänä leipomossa.

Tutkimuksen toinen miespuolinen osallistuja oli Yhdysvalloista kotoisin oleva Jason, joka oli muuttanut Suomeen kaksi ja puoli vuotta aikaisemmin. Hänellä oli suomalainen vaimo, mutta useimmiten hän puhui sekä vaimolle että pariskunnan tyttärille englantia, vaikka toivoikin suomen kielen käytön lisääntyvän kotona jatkossa. Hän osasi myös hieman espanjaa. Yliopistokoulutettu Jason oli opiskellut joukkoviestintää sekä videotuotantoa ja myös työskennellyt videoiden tekemisen parissa. Lisäksi hän oli toiminut tarjoilijana.

Ryhmän kolmas jäsen oli tutkimuksen viimeinen Venäjältä kotoisin oleva informantti, kaksi vuotta Suomessa asunut Ludmila. Kotimaassaan Ludmila oli opiskellut yliopistossa ja työskennellyt kirjanpitäjänä. Hän ei ollut ennen Suomeen muuttoa asunut muualla kuin Venäjällä eikä taustatietolomakkeen mukaan puhunut muita kieliä kuin suomea ja äidinkieltään venäjää, jota käytti miehensä ja lastensa kanssa. Keskustelussa hän kuitenkin kertoi opiskelleensa koulussa vähän saksaa, vaikkei omien sanojensa mukaan enää muistanutkaan siitä mitään. Se oli kuitenkin tärkeää hänen suomen opintojensa kannalta, sillä silloin hän tutustui ensimmäisen kerran latinalaisiin aakkosiin. Hän sanoi, että välillä kiireessä kirjoittaessaan tekstin sekaan saattoi edelleen lipsahdella kyrillisiä kirjaimia. Ludmila ja Jason olivat aloittaneet suomen kielen opiskelun samaan aikaan ja

samassa ryhmässä puolitoista vuotta sitten. He olivat siitä lähtien olleet koko ajan samoilla kursseilla, ja tuttuus näkyi heidän keskinäisestä kanssakäymisestään.

5 TULOKSET

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski vaikutelmia ja mielikuvia, joita suomen kieli sai aikaan maahanmuuttajissa niin kuultuna, puhuttuna kuin kirjoitettunakin. Tähän liittyi myös se, minkälaisia tuntemuksia heillä kielestä oli. Seuraavaksi tarkastelin aineistoani toisen tutkimuskysymyksen valossa ja selvitin, miten maahanmuuttajat kuvasivat suomen kieltä ja minkälaisia keinoja he kuvailuun käyttivät. Tämän jälkeen paneuduin kolmanteen tutkimuskysymykseeni ja tutkin, millaisia vaikutuksia kielen synnyttämällä vaikutelmilla ja mielikuvilla sekä niiden pohjalta muodostuneilla maallikkokäsityksillä ja asenteilla maahanmuuttajien omien näkemysten mukaan oli heidän motivaatioonsa opiskella suomen kieltä. Tätä tutkin selvittämällä, miltä suomen kielen opiskeleminen heistä tuntui, miten he kieltä opiskelivat ja mihin he sitä mielestään tarvitsivat.

Tässä luvussa esitän ensin teemoittain analyysin, jonka olen aineistoni tehnyt. Sen jälkeen teen yhteenvetoa tutkimustuloksista ja arvioin niiden todenmukaisuutta sekä luotettavuutta. Koska käyttämäni tutkimusmenetelmät ryhmäkeskustelu ja kollektiivinen muistelu ovat molemmat kielentutkimuksessa vielä harvinaisia, pohdin niiden toimivuutta ja sovellettavuutta oman tutkimukseni näkökulmasta ja kielitieteellisessä tutkimuksessa yleensä.

5.1 Suomi maahanmuuttajan mielessä – vaikutelmat ja mielikuvat

5.1.1 Tiedot suomesta ennen maahan saapumista

Lähes kaikilla informanteistani tiedot suomen kielestä kielenä ennen Suomeen muuttoa olivat hyvin tai melko suppeat. Kolmasosa heistä ei ollut koskaan kuullut puhuttavan suomea tai nähnyt sitä missään kirjoitettuna. Näin oli esimerkiksi Shanvialla (esimerkki 1), joka oli muuttanut Intiasta ensin Iso-Britanniaan ja sieltä Suomeen miehensä työn perässä. Suomeen saapuessa maan kieli oli hänelle aivan tuntematon, ja hän sanoikin, ettei *tietänyt yhtään* suomesta.

(1) **Shanvia:** No minä en tietänyt yhtään, jos minä sanon oikeasti. -- minä vielä muistan ja joskus on vitsi että olen asunut täällä viisi vuotta ja ensimmäinen kerta kun minä menen TE-toimistoon ja nainen sanoo -- että sinä tarvitset suomea. Okei, ja hän haluaa järjestää mulle kurssin.

Shanvia oli hämmentynyt saadessaan tietää, että hänen täytyisi alkaa opetella täysin uutta kieltä, jota hän tulisi nykyisessä asuinmaassaan tarvitsemaan. Hän oli tottunut siihen, että *maailman kielellä* englannilla pärjäsivät paikassa kuin paikassa, mutta Suomessa niin ei ollutkaan. Toisin kuin Shanvia aluksi ajatteli, suomen kieli todella on tarpeellinen täällä asuvalle. Sunin (1993: 107) mukaan Suomessa selviytyminen tarkoittaa maahanmuuttajalle pitkän aikaa samaa kuin suomeksi selviytyminen. Maahanmuuttajien suurimpia arjen haasteita onkin juuri se, että he voisivat ymmärtää ja tulla ymmärretyiksi Suomessa, jonka valtakieli on alkuun heille täysin vieras (mp).

Ne informantit, jotka eivät olleet aikaisemmin kuulleet suomea, kuvasivat sitä muiden muassa adjektiiveilla *uusi* ja *vieras*. He saattoivat yhdistää tiedot suomesta kielenä suomenkielisen puheen ja kirjoituksen ymmärtämiseen. Esimerkiksi Francisca sanoi ymmärtäneensä tänne tullessaan kieltä *nolla prosenttia*. Dimitra kommentoi Franciscan puheenvuoroon, että *se on paha kun jos sä menen erilainen maa ja sinä ei tietää se kieli*. Hänelle suomi oli sukulaisten kautta tuttu jo entuudestaan, mutta hän pystyi samastumaan muiden kokemuksiin tilanteen vaikeudesta.

Muutammat informanteista tiesivät suomesta edes jotakin jo entuudestaan. Se saattoi olla kielitieteellistä tietoa suomen kuulumisesta eri kieliryhmään kuin informantin äidinkieli, kuten Olivialla (*suomi ei oo indoeurooppalainen kieli*), tai tietoa siitä, ettei suomea puhuta missään muualla kuin Suomessa, kuten Dimitralla (*suomi sä et voi löytää toinen maa eli suomea ei voi kuulla muissa maissa*). Osa informanteista oli kuullut suomea sukulaisuussuhteiden tai puolison kautta, jolloin heillä oli tietoa siitä, miltä se kuulostaa. Olivialla ja Dimitralla oli suomalaisia verisukulaisia, Oksanalla suomea puhuva anoppi, Hannahilla suomalainen poikaystävä ja Jasonilla suomalainen vaimo. Puheen lisäksi jotkut suomalaisista kontakteista olivat myös luonnehtineet ja kuvailleet kieltä informanteilleni. Olivia oli niin kiinnostunut suomesta, että oli isoäidiltään kuulemansa lisäksi hankkinut itselleen lisätietoa lukemalla (2).

(2) **Olivia:** -- (suomen) kielenoppi on aika monimutkainen. Mutta se systeemi on todella iso ja monimutkainen, mutta toimii. Mä pidän paljon kielestä ja kieliopista niin mun mielestä suomen kieli oli kuin iso haaste koska esimerkiksi systeemi on looginen mutta on tosi – äh, monimutkainen. Ja tiesin sen kun tulin Suomeen koska olen lukenut vähän suomen kieliopista ja tiesin että oli taivumuotoa ja tiesin ainakin jotakin suomen kieliopista ja naturally oli tosi mielenkiintoinen asia.

Olivia oli selvittänyt suomen kielestä esimerkiksi sen, että kielioppisysteemi oli monisyinen. Lukemansa ja isoäitinsä kertoman perusteella hän oli tehnyt johtopäätöksen siitä, että suomen rakenne oli monimutkainen, mutta samalla kiinnostava.

Myös Ludmila tiesi suomesta jotakin jo ennen muuttoa. Hän oli asunut Karjalassa, jossa oli suomenkielisiä paikannimiä, kuten *Värtsilä*, *Pitkäranta* ja *Lahdenpohja*. Sikäläisissä yritysten nimissäkin oli suomalaisia vaikutteita, sillä elokuvateatterin nimi oli *Sampo* ja kahvilan nimi *Aurinko*. Näiden nimien avulla kieli oli tullut Ludmilalle hieman tutuksi, vaikka hän sanoikin kirjoittaneensa nimet töissä väärin melkein joka kerralla. Puhuttua suomen kieltä Ludmila kuuli ensimmäisen kerran, kun hänen miehensä alkoi opiskella suomea heidän vielä asuessaan Venäjällä. Mies opiskeli Internetissä Supisuomea-ohjelman avulla ja teki kuunteluharjoituksia. Ludmilan ihmetteli silloin, miksi jotkut ihmiset puhuvat tuolla tavalla ja miten kummassa hänen miehensä voi ymmärtää sellaista kieltä. Jo silloin hänelle syntyi käsitys suomen kielen vaikeudesta.

Samantapainen ensivaikutelma suomesta tuli myös Oksanalle, kun hän sai tietää, että muuttaisi Suomeen ja edessä olisi uuden kielen opettelu. Hän oli huolissaan oppimisestaan (3) ja keskusteli asiasta suomea puhuvan anoppinsa kanssa. Anoppi oli rauhoitellut Oksanaa vakuuttamalla, että tämä oppisi kielen saman tien.

(3) **Oksana:** Minä kysyin hänestä ja kysyin sano jotain ja hän sanoi voileipä. Mä olin oh my God en koskaan osaa pronounce sitä. En koskaan osaa (nauraa). Ensimmäinen mitä ajatellut suomen kielestä.

Oksanan mielestä anopin esimerkkisana *voileipä* kuulosti niin hankalalta, ettei hän uskonut pystyvänsä koskaan lausumaan sitä oikein. Oksanankin ensivaikutelma suomen kielestä oli siis sen vaikeus, ja se sai hänet huolestuneeksi. Informantit kuvasivat vaikeutta hieman eri tavoin, sillä Olivia käytti siihen esimerkiksi sanoja *monimutkainen* ja *iso haaste*, Ludmila kertoi suomenkielisten nimien olleen vaikeita kirjoittaa ja lisäksi hän sekä Oksana kuvasivat asiaa omien kokemustensa kautta. Ajatus suomen vaikeudesta ei ollut kuitenkaan ainoastaan informanttien omaa päätelmää. Esimerkiksi Olivian suomalainen isoäiti väitti suomen olevan *maailman vaikein kieli* eli oli suomesta aivan eri mieltä kuin Oksanan anoppi. Se ei kuitenkaan saanut Oliviaa säikähtämään kuten Oksanan ja Ludmilan, vaan pikemminkin kiinnostumaan kielen opiskelusta entistä enemmän, kuten esimerkistä 1 jo kävi ilmi.

5.1.2 Sanojen pituus, sanarajojen erottaminen, puhenoisuus ja intonaatio

Synteettisenä kielenä suomi käyttää sanojen keskinäisten suhteiden ilmaisemiseen päätteitä ja liitteitä, minkä seurauksena sanoista tulee suhteellisen pitkiä (Nissilä 2003: 105). Tätä kommentoitiin runsaasti jo kandidaatintutkielmani haastatteluissa (Kyllönen 2013), ja sen olivat

huomanneet myös tämän tutkimuksen informantit. Suomen sanojen pituus ja yhdyssanojen runsaus tulivat esille kaikissa neljässä keskustelussa, ja jokainen keskustelija kommentoi asiaa samaan tyyliin. Shanvia kertoi joskus laskevansa mielestään valtavan pitkien sanojen kirjainmääriä, sillä ne tuntuivat hänestä usein uskomattoman suurilta (4).

(4) **Shanvia:** Joskus minä luen joku sana – se on niin pitkä. Ja minulla oli mielenkiintoista laskea kuinka monta aakkoset on. Ja jos on kaksikymmentäkuusi – se oli vielä plus. Ja nyt minä tiedän että on aina kolme tai neljä sanoja, ja sitten on yksi sana. Nyt osaan. Mutta ennen minun päähän tuli ajatus, kuka voi kirjoittaa. Miksi hän kirjoittaa niin pitkä.

Ihmetyksekseen Shanvia huomannut, että joskus vastakohtaisesti sanan pituuteen nähden sen *tarkoitus on niin pieni*, eli esimerkiksi pienikokoista esinettä vastasi pitkä sana. Hän sanoi huomanneensa saman välillä myös toisinpäin, jolloin isokokoista tarkoitetta vastasi lyhyt sana. Ludmila ihmetteli, miten suomen kielen sanoissa voi olla niin paljon tavuja. Yleisestikin informantit kertoivat kauhistelleensa aluksi suomen monia pitkiä sanoja, mutta ymmärsivät myöhemmin niiden olevan yhdyssanoja, jotka koostuvan kahdesta tai useammasta sanasta. Tästä Shanviakin edellisessä esimerkissä 4 kertoi. Informanttien mukaan yhdyssanojen ymmärtämistä helpotti, kun he pystyivät taitojen karttuessa pilkkomaan ne osiin, selvittämään eri osien merkitykset ja siten saamaan selville koko yhdistelmän merkityksen.

Informantit mainitsivat useaan otteeseen, että suomenkielisestä puheesta oli hankalaa erottaa sanarajoja, etenkin jos puhe oli nopeatempoista. Suomen kuvattiin kuulostavan yhdeltä loputtoman pitkältä pötköltä, josta ei pystynyt erottamaan yksittäisiä sanoja (5).

(5) **Jason:** Minä ajattelin että se kuuluu kuin joki. Minä en tiedä miten sana loppuu ja toinen aloittaa. Se kuuluu kuin – virta, koska sanoja voi olla tosi pitkä ja kolme tai neljä sanaa yhdessä.

Jasonille muodostui suomesta ensimmäisenä mielikuva joen virtauksesta, ja sen hän kirjoitti ylös muistilapullekin. Virtaavuuden saivat hänen mielestään aikaan pitkät sanat ja yhdyssanat sekä se, ettei puheesta erottanut sanarajoja.

Suomen kielessä sanarajojen ilmaisemiseen käytetään sanapainoa (Lieko 1992: 104), jolla tarkoitetaan yksittäisen sanan sisäistä painotusta (VISK § 13). Suomen sanapaino on kiinteä eli delimitatiivinen, ja sen tärkein tehtävä on nimenomaan sanojen erotteleminen toisistaan (Lieko 1992: 104). Jotta ulkomaalainen suomenoppija voi hyödyntää painon tarjoamaa informaatiota sanarajojen sijainnista, hänen täytyy ensin kuulla tämä paino (Vihanta 1990: 205–206). Informanttieni ajatukset eivät olleet ensimmäisiä laatuaan, sillä myös esimerkiksi Härkösen (2011:

34) tutkimuksen informantit kokivat sanarajojen erottamisen ongelmallisena. Samaa sanoivat kandidaatintutkielmani informantit (Kyllönen 2013). Olivia ja Hannah olivat ainoita, jotka huomauttivat tilanteen sanarajojen erottamisessa olevan sama mitä tahansa uutta kieltä opetellessa, joten ongelma ei heidän mielestään ollut ominainen vain suomen kielelle.

Keskustelua heräsi myös siitä, puhutaanko suomea hitaasti vai nopeasti suhteessa muihin kieliin. Francisca oli sitä mieltä, ettei suomi ole ollenkaan nopea kieli. Vertailukohtana hän käytti äidinkieltään espanjaa, jonka kuvasi hyvin eloisaksi ja vilkkaaksi kieleksi. Venäjää puhuvat sanoivat puhenopeuden olevan melko lailla sama suomessa kuin heidän äidinkielessään ja painottivat asian tilanneriippuvaisuutta. Ludmila sanoi, että kuten Venäjällä, myös Suomessa vanhat ihmiset puhuvat *hidasti* ja nuoret *puhu kiire* eli nopeasti. Tämäkin riippui silti ihmisestä, sillä Ludmila kertoi naapurinsa puhuvan hänelle hitaasti nuoresta iästään huolimatta, sillä hän tiesi Ludmilan olevan maahanmuuttaja ja tarvitsevan selkeää puhetta ymmärtääkseen sanoman. Jason kyseli nauraen, katsoivatko muut ryhmäläiset jääkiekon maailmanmestaruuskisoja televisiosta edellisenä keväänä. Hänen mielestään selostaja Antero Mertaranta oli puhunut käsittämättömän nopeasti. Muut myöntelivät Jasonia, ja Ludmila kommentoi suomalaisen ystävänsä todenneen, että mikäli maahanmuuttaja ymmärtää Mertarannan puhetta, hän voi sanoa ymmärtävänsä suomea. Ludmilan oma mielipide tosin oli, etteivät varmaankaan edes kaikki suomalaiset ehdi sisäistämään, mitä kaikkea Mertaranta oikein sanoo.

Osa informanteista nimesi nimenomaan puhenopeuden syyksi siihen, että heidän oli vaikeaa ymmärtää puhuttua suomea. Abena sanoi äidinkieltensä akanin olevan hidas kieli, minkä takia suomi aiheutti hänelle ymmärtämisen osalta vaikeuksia (6).

(6) **Abena:** Jos minä tutustuu suomalaiseen ja hän kysyy puhutko suomea ja mä sanon vähän, hän alkoi puhua nopeasti (nauraa). Mutta minä puhun vähän! Minä en tiedä paljon suomen kieli!

Abena valitteli, että esimerkiksi kuunnellessaan uutisia televisiosta hän ei yleensä ymmärtänyt niistä edes pääasioita, sillä kieli oli hänelle liian nopeaa. Myös Abenan oma tuottaminen oli hyvin rauhallista ja harkitsevaa. Hän puhui hitaasti, ja ryhmäkeskustelun ymmärtäminen oli hänelle selkeästi työlästä. Vaikka yritin ohjaajana puhua selkeästi ja rauhallisesti, hän joutui muutamaan otteeseen pyytämään minua toistamaan kysymyksen, sillä hän ei ollut ymmärtänyt sitä ensimmäisellä kerralla.

Informanttien puheesta kävi ilmi, että heidän mielestään suomalaiset eivät aina käsittäneet maahanmuuttajan kielitaidon olevan rajallinen ja puhuivat siksi liian nopeasti. Anastasia huomautti suomalaisten unohtavan sen, että maahanmuuttajilla oli *rajattu sanasto*, joten he käyttivät

puheessaan *enemmän sanoja kuin maahanmuuttajat tietävät*. Anastasia oli lisäksi havainnut, että suomalaisilla oli usein niin paljon asiaa sanottavanaan, että henki loppui kesken ennen kuin virke päättyi (7).

(7) **Anastasia:** Joskus kuuntelin että nainen puhuu ja hän ei voi sanoa koko lause ja sitten hän tulee ä-ä-ä-ä-ä-ä koska vielä hän haluaa sano jotakin mutta ei ole – hengitä. Minä huomasin. Ja nyt olen huomannut sama asia televisiosta tai jos on kysely ja suomalaiset puhuvat, se on sama juttu.

Samaa sanoi toisessa keskustelussa myös Francisca. Hän lisäsi vielä, että ihmisten ääni muuttui lausuman loppua kohti usein *pieneksi pieneksi* eli hiljentyi niin paljon, ettei siitä meinannut kuulla enää yhtään mitään. Nissilä (2003: 105) onkin kirjoittanut maahanmuuttajien valittavan usein suomalaisten tapaa ääntää sanojen loput epäselvästi ja lähes nielaisten koko lopun niin, että sen sisältämä informaatio jää maahanmuuttajan tavoittamattomiin. Francisca mielsi tämän ennen kaikkea suomalaisten naisten ongelmaksi, vaikka hänen mielestään naisten puhetta oli muuten yleensä helpompi ymmärtää kuin miesten.

Olivian mielestä ymmärtämisongelmia suomalaisten puhuessa ei aiheuttanut niinkään puheen nopeus vaan sen monotonisuus (8). Olivia kuvaili suomen kuulostavan robottimaiselta, sillä intonaatio ei hänen mielestään vaihdellut.

(8) **Olivia:** Minulle kuulostaa monotonilta. Koska oli kuin ,⁴tadadadadadadada. Ainakin kun miehet puhuvat. Mutta esimerkiksi ranska ja italia ovat tada-daa, tada-daa, tada-daa. Niin se (suomi) on kuin robotti (naurua). ,Tatatatata.

Intonaatiolla tarkoitetaan puheen melodiakulkua (Lieko 1992: 106), ja Olivian lisäksi myös tutkimukseni venäjää puhuvat informantit ottivat siihen ahkerasti kantaa. Kseniya sanoi suomen intonaation olevan *toinen* eli erilainen *kuin venäläiset kielet*, Nazar ja Valeriya kuvasivat sitä hyvin tasaiseksi ja Anastasia lisäsi siitä puuttuvan aksentit. Vehkanen (1996: 43) huomauttaa, että vaikka suomea pidetäänkin intonaatioiltaan tasaisena kielenä, ei intonaation merkitys kuitenkaan ole vähäinen. Lieko (mts. 109) selventää, että suomen intonaatio ei itse asiassa ole aivan tasapaksu, vaan neutraaleissa toteamuslauseissa sekä kysymys- ja käskylauseissa se on laskeva. Ero on siinä, että kysymys- ja käskylauseet aloitetaan toteamuslauseita korkeammalta, joten niissä lasku on jyrkempi. Lisäksi toteamuslauseissa on uuden informaation kohdalla pieni melodiansuus. (Mp).

⁴ Merkkien selitykset:

, tasainen intonaatio koko sanassa
tada-daa painotus ja sävelkorkeuden nousu

Oksanakin oli huomannut intonaatiossa eroja, mutta ne liittyivät suomalaisten puhumiin eri kieliin. Hänen mukaansa suomalaiset puhuivat suomea tavallisesti melko matalalta. Jos he sen sijaan puhuivat englantia, intonaatio nousi korkeammalle, ja suomeen palattaessa se laski jälleen matalaksi. Shanvia piti intonaatiota riippuvaisena puhujasta. Hän kertoi, että mikäli ihminen on muutenkin kovaääninen, erottuu intonaatio selkeämmin kuin hiljempaa puhuvilla. Hänen mielestään kovaäänisten ihmisten puhe ei ollut kaunista kuunneltavaa, vaan tuntui pahalta hänen korvissaan. Kun ihmiset puhuivat hiljempaa, intonaatio aiheutti sen, että suomen kieli alkoi kuulostaa hänestä musikaaliselta.

Suomen kielen musikaalisuudesta puhuttiin yhteensä kolmessa eri keskustelussa, mutta informantit perustelivat sitä eri tavoin. Anastasia piti suomea laulavana kielenä ja kuvaili sitä seuraavasti:

(9) **Anastasia:** Se (suomi) on ilman prepositioita. Koska meidän kielellä ja ehkä englantia myös on preposition aina ennen sanaa. Siksi meillä on lyhyt taukot – no englanniksi in, at, under, and ja se on joku yksi sana. Sitten tulee pieni tauko. Mutta kun suomalaiset puhuvat, se on sama kuin laulaa. Pitkä pitkä pitkä laulaa. Ajattelen että kielellä se on kuin laulun tavuja. Esimerkiksi paljon, Karjala, sama kuin la-le, toiselle, ja se on kuin laulu. Sillä.

Suomen kielen pitkät ja puheessa melkein yhteen lausuttavat sanat muodostivat Anastasialle mielikuvan laulusta. Myös l-äänteellä oli osansa laulavuuden tunnussa (*paljon, Karjala, toiselle*). Oksanan mielestä taas suomessa oli *paljon vokaaleja yhdessä*, ja juuri vokaaliyhtymien takia suomi kuulosti hänestä laululta. Hänestä suomessa oli enemmän vokaaleja kuin konsonantteja, ja hän vertasi suomea arabiaan, josta sanoi kuulevansa lähestulkoon pelkkiä konsonantteja. Sen vuoksi arabia kuulosti hänestä terävältä, mutta suomi laulavalta. Valerijan ja Franciscan mielestä laulavuuteen vaikuttava äänne oli etenkin s, esimerkiksi päätteissä *-ssä, -ssa, -stä ja -sta*. Francisca oli laulustaan (10) hyvin innoissaan ja esitti sitä useaan otteeseen hypähdellen samalla tuolillaan.

(10) **Francisca:** Se on ni-ni-ni, sa-sa-sa, la-la-la. Joo koska mä tein minun oma laulu kun minä tulin Suomeen ja sitten tanssin se ni-ni-ni, sa-sa-sa, la-la-la. Tämä on suomen kieli minulle kun minä tulin.

Suomi oli kuulostanut hänestä alusta alkaen laululta, ja hän oli tehnyt siitä oman versionsa. Myös Nazarin (11) mielestä suomen kieli muistutti laulua, mutta hän lähestyi asiaa hieman eri näkökulmasta.

(11) **Tanja:** Nazar on kirjoittanut tänne lapulle, että 'on sama kuin japanilainen'. Kuulostaako sinusta suomi japanilta?

Nazar: Mä en ymmärrä japanin kielen. Mutta se kuuluu ehkä sama.

Tanja: Kuulostaa samalta.

Nazar: Joo koska mä katsoin Japanin cartoons –

Tanja: Sarjakuvia?

Nazar: Sajakuvaa joo ja milloin ne tule Suomessa ja mä luulen laula. Ja se on kaunis. Ja en ymmärrä mitään mutta minulle se on kuulen ehkä sama.

Yllä oleva keskustelunpätkä on yksi esimerkki siitä, miten keskustelijat välillä hakivat minulta tukea vaikeiden sanojen kanssa. Tässä tapauksessa oma käänökseni osui hieman pieleen, sillä Nazar tarkoitti television piirrettyjä eikä varsinaisia paperisia sarjakuvia. Asian oikea laita paljastui kuitenkin myöhemmin. Vielä kotimaassaan asuessaan Nazar oli nähnyt televisiosta japaninkielisiä piirrettyjä ja kuunnellut niitä, vaikkei ollutkaan ymmärtänyt kieltä. Hänelle oli jäänyt siitä muistijälki, ja kun hän myöhemmin tuli Suomeen, muistutti suomi hänen mielestään japania. Hänen mielestään kuulosti siltä, kuin suomalaiset laulaisivat puhuessaan, ja se oli hänen mielestään kaunista. Myös Jason yhdisti suomen japaniin, sillä hänen mielestään *se kuuluu vähän kuin italia ja japani yhdessä sekoittaa*.

5.1.3 Kirjaimet, äänteet ja ääntäminen

Suomen kielen erikoisuus oli useiden informanttien mielestä erikoiset äänteet *ä*, *ö* ja *y*, ja keskustelijat kävivät vertailua siitä, kenen äidinkielessä ne esiintyivät ja kenen eivät. Äänteistä tosin puhuttiin kirjaimina, ei kielitieteen tapaan äänteinä. Informantit kuitenkin pystyivät erottamaan sen, että joissakin kielissä ”kirjaimet” äännettiin eri tavalla kuin kirjoitettiin. Esimerkiksi englanninkielinen Jason sanoi *ä*-äänteen olevan tuttu äänteenä, mutta ei kirjaimena. Hannah sanoi, että saksalainen *y* äännetään samoin kuin suomalainen, mutta kirjoitetaan eri merkillä. Niiden puheessa, joille *ä*, *ö* ja *y* olivat täysin vieraita, ei näitä äänteitä useinkaan kuulunut. Jos he halusivat tuottaa ne, heidän piti erityisesti keskittyä siihen. Osa oli kuullut tai kehittänyt itse jonkinlaisia apukeinoja ääntämiseen. Ludmilan keino *ä*:n ja *y*:n lausumiseen oli yökkäyksen matkiminen (12).

(12) **Ludmila:** Minulle kieli on vaikea koska on ääni *ä*, *ö*, *y*. Koska venäjän kieli ei se ääni ja minun täytyy vähän autua minulle *ä*, *y* (näyttää yökkäävää liikettä). Minä en voi sano.

Abenaa auttoi se, että hän laittoi etusormen suuhunsa poikittain ja onnistui siten samaan aikaiseksi äänteen *ö*. Ilman sormeaa *ö*:n ääntäminen ei kuulemma onnistunut. Dimitralle äänteet olivat tuttuja,

koska hän oli jo pienestä pitäen kuullut suomalaisten sukulaistensa käyttävän niitä. Niiden tuottaminen ei kuitenkaan ollut helppoa hänellekään. Hänestä ääntämisen harjoittelu oli hieman turhauttavaa, sillä vaikka hän kuinka yritti, lopputulos kuulosti siitä huolimatta väärältä.

Ä, ö ja y kiinnittivät informanttien huomion myös kirjoitetussa suomenkielisessä tekstissä. Tekstiä katsellessaan he huomioivat lisäksi yksittäisten vokaalien sekä kaksoisvokaalien ja -konsonanttien suuren määrän. Valeriyän mielestä suomenkielisessä tekstissä oli *paljon s-kirjaimia* (s, -ssa, -ssä ja -sta.), mikä teki suomesta kummallista. Hannah kertoi, että toisin kuin suomenkielisestä oli saksankielisestä tekstistä helppo erottaa, mitkä sanoista ovat substantiiveja, sillä niiden kaikkien ensimmäinen kirjain on kirjoitettu isolla. Hän epäili sen helpottavan ainakin aloittelevaa saksanopiskelijaa hahmottamaan tekstiä paremmin, muttei kuitenkaan kyseenalaistanut suomen tapaa kirjoittaa substantiivit pienellä.

Lähes kaikki mainitsivat ääntämistä ja lukemista helpottavaksi seikaksi sen, että suomea puhutaan samalla tavalla kuin kirjoitetaan. Shanvian mielestä lukeminen oli *helppo juttu*, ja Ludmila oli samaa mieltä (13).

(13) **Ludmila:** Ja suomessa tarvitse lukea koko ääni oikeasti. Esimeriksi jos kirjoitin Ähtäri, tarvitse lukea Ähtäri, ei Ahtari.

Myös Jason mielsi suomen lukemisen helpoksi verrattuna äidinkieleensä englanttiin, jossa sanat kirjoitetaan usein hyvin eri tavalla kuin lausutaan. Tämä sai kannatusta muilta englantia osaavilta. Oksana kuitenkin koki suomen kirjain-äänne-vastaavuuden jollain lailla haasteelliseksi, sillä sanoi lukemisen olevan helpompaa kuin tuottamisen juuri sen vuoksi, ettei lukiessa tarvitse ajatella ääntämistä tai kirjoittamista. Puhussa kun hänen mukaansa pitää samalla tavalla kuin kirjoittaessa miettiä, tuleeko sanaan yksi vai kaksi konsonanttia tai vokaalia ja niin edelleen. Lukiessa sitä ei tarvinnut tehdä. Vaikka väittämä, että suomea kirjoitetaan samalla tavalla kuin puhutaan, pitääkin osittain paikkaansa foneemitasolla, rakennetaan puhe ja kirjoitus kuitenkin myös suomessa hyvin eri tavoilla (Martin 1996: 121). Informanttien käsitys kirjain-äänne-vastaavuuden helppoudesta mukaili yleistä maallikkokäsitystä, josta kerroin jo luvussa 2.3.

5.1.4 Sanasto ja rakenne

Kun keskusteluissa edettiin suomen kielen sanastoon ja rakenteisiin, oli jokaisella asiaan jotakin sanottavaa ja kommentoitavaa. Keskusteluissa painottui se, että lähes kaikki suomen kielen sanat

olivat informanttien mielestä aivan erilaisia kuin heidän äidinkielessään tai muissa heidän osaamisissaan kielissä. Valeriya osasi puhua norjaa sekä vähän ruotsia ja ihmetteli, miten suomen sanat voivat olla niihin verrattuna niin erilaisia, vaikka kaikki kolme ovat pohjoismaisia kieliä. Norjan opiskelussa häntä oli auttanut englannin osaaminen ja ruotsin opiskelussa norja, mutta suomen oppimiseen hän ei mielestään ollut saanut apuja mistään näistä kielistä. Hän antoi esimerkiksi englannin *come here* -käskyn, jonka hän sanoi ruotsiksi olevan samankaltainen *kom hit*, mutta suomeksi aivan erilainen *tule tänne*. Francisca kertoi englannin oppimisen olleen äidinkielenensä espanjan pohjalta helppoa juuri sanaston samankaltaisuuden ansiosta. Suomen opiskelussa ei ollut hänen mielestään ollut hyötyä kummankaan kielen osaamisesta.

Kun informantit olivat olleet Suomessa vasta vähän aikaa, heidän kokemuksensa oli, että vain harvojen yksittäisten suomen sanojen merkityksen pystyi päättämään muiden kielten pohjalta. Joitakin se masensi (14), mutta joillekin se antoi hieman toivoa (15).

(14) **Anastasia:** Vain oli yksi sana jonka minä kuunnelin kurssilla, veranda. Se on sama venäjäksi. Se on vain yksi sana, ajattelen. Ehkä on kaksi tai toinen mutta ei mitään samanlaista. -- Kaikki sanat ovat erilaiset. Ei ole mitään mikä maailman tunnettu.

(15) **Shanvia:** Ja se oli että kun minä näin että kotipizza – koti Intiassa hindikielellä koti tarkoittaa koti, asunto. Ja sitten oli yksi kauppa, Lidl, se oli Iso-Britanniassakin, minä olen asunut sielläkin. Kun minä näin tuo kauppa, minä sain iso timanttia. Sama tuntuu kuin minä tiedän joku asia, joku paikka Suomessa.

Jason kommentoi, että mitä kauemmin Suomessa oli, sitä enemmän tuli vastaan sanoja, joiden merkityksen hän ymmärsi. Seuraavasta Jasonin ja Ludmilan keskustelusta (16) käy kuitenkin ilmi, että yksittäiset sanat eivät juuri auttaneet kokonaisuuden ymmärtämisessä, vaan kaikki muu oli vaikeaa.

(16) **Jason:** Nyt tällä hetkellä tulee monta englannin sanoja suomen kieleen. Kuin esimerkiksi minä kuulin joku sanoo super.

Ludmila: Finglish.

Jason: Joo se on finglish. Ja se on helppo ymmärtää silloin.

Ludmila: Mutta se sana ei vain tule suomeen. Venäjä sama asia, super.

Jason: Mutta se on vain yks helppo asia.

Jason sanoi, että esimerkiksi sana *super* on lainattu suomen kieleen englannista ja säilyttänyt alkuperäisen asunsa, jolloin se oli helppo tunnistaa. Ludmila määritteli ilmiön olevan *finglish*, jolla tarkoitti englannin ja suomen sekoitusta. Hän jatkoi, että englanti ei lainaa sanojaan ainoastaan

suomen kieleen, vaan myös muihin kieliin, kuten hänen äidinkieleensä venäjään. Sanojen erilaisuus verrattuna muihin kieliin painoi Oksanankin mieltä. Hän sanoi tarkkojen merkitysten muistamisen olevan haasteellista, koska suomen sanat poikkesivat niin paljon hänen aikaisemmin tuntemistaan. Abena huomautti, että hänelle konkreettisia asioita merkitsevät sanat olivat helppoja oppia, mutta *abstraktit ovat ongelma*.

Vaikka informantit olivat vakaasti sitä mieltä, etteivät suomen sanat muistuttaneet muiden kielten sanoja, on asialla toinenkin puoli. Martin (1996: 116–117) kirjoittaa, että nykyisessä arkisuomessa on runsaasti läpinäkyviä sanoja, jotka oppijat tuntevat äidinkiellensä tai englannin kautta. Tällainen sana oli esimerkiksi Jasonin mainitsema *super*, mutta Martinin mukaan (mp.) myös monet sivistyssanat. Ongelmana on, ettei opetus välttämättä hyödynnä sanojen läpinäkyvyyttä riittävästi. Oppijoiden tulisi alusta alkaen saada käyttöönsä keinoja oivaltaa sellaisia sanoja, jotka alkuun vaikuttavat vierailta, mutta lähemmin tarkasteltuna ovatkin tuttuja (esim. engl. *tape*, suom. *teippi*). (Mp.)

Francisca näki suomen sanasysteemissä jotain hyvääkin: hänen mukaansa espanjan kielessä yksi verbi vastasi noin useampaa eri toimintaa, mutta suomessa kullakin toiminnalla oli oma verbivastineensa (17).

(17) **Francisca:** Me käytämme ehkä yksi verbi, kolme asiaa. Mutta suomessa se on yksi verbi, yksi asia. Kaikki toimintalla on oma verbi. Minusta tämä on tosi hyvä.

Franciscan kuvauksen perusteella espanja ja suomi luokittelevat asioita eri tavalla (ks. alaluku 2.3), ja suomen luokitteluverkko on verbien kohdalla espanjaa tiheämpi. Se ei kuitenkaan odotusten vastaisesti tuottanut Franciscalle vaikeuksia, vaan hän koki sen positiivisena.

Dimitra oli huomannut, että suomessa sanoilla oli paljon synonyymejä, jotka tekivät kielestä vaikeampaa ymmärtää. Hän kertoi esimerkkinä, että jos luki tekstiä ja ymmärsi sieltä jonkin sanan, siitä saattoi esiintyä tekstissä synonyymejä, joita hän ei ymmärtänyt. Tästä päästiin aiheeseen, mitä informantit tekivät tilanteessa, jossa tekstissä oli paljon vieraita sanoja. Franciscan keino oli päätellä merkityksiä kontekstin perusteella. Mikäli tekstistä jäi ymmärtämättä vain joitain yksittäisiä sanoja, hän ei nähnyt vaivaa niiden merkitysten selvittämiseen. Kukaan ei sanonut katsovansa kaikkia sanoja sanakirjasta, sillä siihen liittyi omat ongelmansa. Valeriya totesi, että sanakirjassa *kaikki sanat ovat perusmuodossa*, mutta tekstissä ja puheessa ne voivat esiintyä missä muodossa tahansa.

Oikean muodon valitseminen koettiin tuottaessakin hyvin haastavaksi. Keskustelijat alkoivat luetella, mitä kaikkea muodon valitsemisessa piti muistaa ottaa huomioon (18). He esimerkiksi

listasivat suomen eri sijamuotoja (*partitiivi, genetiivi*) ja aikamuotoja (*imperfekti, pluskvamperfekti*) ja korostivat sitä, miten paljon niitä oli (20). Lisäksi he mainitsivat suomen muotorakenteeseen kuuluvia asioita, joita ei ollut muissa heidän osaamisissaan kielissä (19).

(18) **Valeriya:** Ja jos minä on puhua, minun täytyy käyttää erilaisia muodoissa, ei perusmuoto. Partitiivi tai genetiivi tai objektiivi. Imperfekti, pluskvamperfekti.

(19) **Hannah:** Kielioppi. On niin paljon ja monipuolinen. Esimerkiksi partitiivi ei ole muissa kielissä, yksi asia.

(20) **Jason:** 14 sijamuotoa. Hullu!

Kieliopista puhuttaessa informantit innostuivat ylistämään suomen kielen rakenteen vaikeutta, ja Franciscan mielestä suomessa ei ollut ollenkaan *normalia kieliopia*. Jopa useita eri kieliä taitava Olivia kuvaili suomen kieliopin olevan *tosi, tosi erikoista*. Hannah esitti, että vaikka kielioppi tuntui hyvin monimutkaiselta, siihen kuului kuitenkin paljon loogisia asioita. Hän piti tärkeänä kielioppisääntöjen opettelemista ja sanoi, että kun säännöt ovat selvät, oppija tietää, miten rakenne toimii. Nissilä (2003: 113) lohduttaakin maahanmuuttajia sillä, että suomi on melko säännöllinen ja johdonmukainen kieli, mikä helpottaa sen rakenteen oppimista.

Toinen keskusteluissa paljon huomiota saanut rakenteellinen seikka oli suomesta puuttuvat prepositiot, mikä tuntui olevan vierasta kaikille (21). Prepositiottomuus oli asia, joka esiintyi myös monessa keskustelujen alussa kirjoitetuista muistilapuista.

(21) **Anastasia:** Ja mä kirjoitan se on ilman prepositioita. Koska meidän kielellä ja ehkä englantia myös on preposition aina ennen sanaa.

Oksana: Rakenteen erilaiseksi kuin venäjällä tai muut romanian kielet. Ei ole prefiksiä tai prepositioita.

Hannah: Että tulee niin paljon sanan loppuun, ei prepositioni.

Prepositioiden korvaaminen postpositioilla vaikutti aiheuttavan informanteille suuresti päänvaivaa. Abena luonnehti asiaa niin, että kun katseli tekstiä ja huomasi siellä jonkin toistuvan sanan, *sana loppu on aina eri*. Sanat esiintyivät siis samassa tekstipätkässä eri muodoissa, kun prepositiot oli korvattu päätteillä.

Francisca nosti esille suomen ja espanjan erot sanajärjestyksessä. Hän esitti kynien avulla, miten espanjassa muodostetaan lauseita ja vaihtoi kynien paikkoja muodostaessaan saman lauseen suomeksi. Hän ei kuitenkaan ottanut kantaa siihen, oliko s2-oppikirjojen helpoksi leimaama

sanajärjestys (ks. 2.3) hänen mielestään helppo vai vaikea asia, se oli hänestä vain erilainen. Samalla Francisca mainitsi, että oikeassa suomenkielisessä tekstissä virkkeet olivat välillä hyvin pitkiä, mikä oli hänen mielestään yksi suurimmista eroista kirjoitetun selkokielen ja tavallisen kielen välillä. Hän kertoikin lukevansa mieluummin selkouutisia kuin tavallisia, sillä selkouutisista asiasisältö oli helpommin ymmärrettävissä.

5.1.5 Kuvailun apukeinot sekä positiiviset ja negatiiviset kuvaukset

Informantit kuvailivat suomen kieltä monin tavoin, mutta monet kuvauksista olivat kuitenkin adjektiivipainotteisia. Ryhmä 2 käytti adjektiiveja ja muita kuvailusanoja niukimmin, muut ryhmät runsaammin. Eniten niitä puheensa sekaan lisäili Hannah. Hän kertoi, että asuessaan vielä Saksassa oli suomalainen poikaystävä kuunteluttanut hänellä suomenkielisiä musiikkikappaleita. Se oli Hannahin ensikosketus suomeen, ja hänen mielestään se oli *kaunis* ja *salaperäinen* kieli, joka oli kuin peräisin jostakin sadusta tai tarinasta. Hänelle suomesta oli tullut vaikutelma suloisena kielenä, ja hän kuvasikin sitä monilla eri adjektiiveilla, kuten *outo*, *söpö* ja *hauska* (22). Suloisuutta sai aikaan myös se, että hänen äidinkielestään saksasta tuttuihin sanoihin oli suomessa lisätty loppuun -*i*.

(22) **Hannah:** Minusta minun saksan korvissa (suomi) kuulostaa oudolta koska jos on vieras ja -- se on uusi, ja kaikki kieli on uusi. Ja se on söpö koska suomen kielessä on aika monta sanaa kuin saksan kielessä mutta lopussa on *i*, niin kuin bussi tai auki. Ja se on tosi söpö minulle. Ja mä tykkään suomen kielestä, se on kaunis ja söpö. Ja se on hauska.

Tanja: Onko sitä hauska kuunnella vai hauska opiskella?

Hannah: Emmä tiedä mutta aina kun mä kerron saksalaiselle ystävälle että -- he aina ymmärtävät että tämä sana on hauska. Ehkä se on meidän humori. Ja joskus suomen sana on merkitys saksan kielessä ja se on aika hauska asia.

Vaikka suomi oli Hannahin mielestä *hauska*, hän ei osannut sanoa, oliko hauskuus itse kielessä vai sen opiskelussa. Päättelin kuvauksen koskevan itse kieltä, sillä Hannah sanoi saksalaisten pitävän suomenkielisiä sanoja hauskoina silloin, kun niillä oli saksassa eri merkitys. Vielä ihan ennen keskustelun loppumista ja nauhurin sammuttamista Hannah halusi lisätä, että hänen mielestään suomen kieli oli *hieno* ja *ainutlaatuinen*.

Hannahin ensivaikutelma suomen kielestä oli *vieras*, mikä on uuden kielen kanssa hyvin ymmärrettävää. Monen muunkin informantin mielestä suomi oli *erilainen* kieli, vaikka kaikki eivät

tätä erilaisuutta tarkemmin määritelleekään. Dimitra sen sijaan totesi suomen kuulostavan yksinkertaisesti *tutulta*, hän kun oli kuullut sitä koko ikänsä. Hän lisäsi, että suomi kuulosti hänestä *vakavalta*. Francisca identifioi suomen olevan *europan kieli*, vaikka myös hänen äidinkieltään espanjaa puhutaan Euroopassa. Hänen mielestään suomi oli lisäksi *eksoottinen*, koska sitä ei puhuttu missään muualla. Francisca teki myös eron suomalaisten naisten ja miesten puheeseen, ja miesten puhe kuulosti hänen mielestään *seksikkäältä*.

Kovin negatiivisia kuvauksia keskustelijat eivät joko halunneet antaa, tai sitten suomesta muodostuneet mielikuvat olivat pääasiassa positiivisia. Kielen kauneudesta puhui moni informantti. Näin Anastasia kertoi päivästä, jolloin oli ensimmäisen kerran käynyt Suomessa ja kuullut suomen kieltä:

(23) **Anastasia:** Minä en ymmärtänyt mitään kun olin ensimmäinen kerran (Suomessa), me matkustimme, olin turisti. Me menimme autolla Helsinkiin. Minä muistan tämä, oli todella vaikea koska me emme voi lukea merkit tiellä –

Tanja: Tienviitat.

Anastasia: Kyllä. Me arvoimme, että keskusta on center. Siitä kaikki. -- No kaunis että kun me olimme pääkaupungilla ja me kuuntelimme kuinka ihmiset puhuivat. Ja minun korva kuuntelin että se kuulostaa kauniilta.

Ensivaikutelma suomesta oli Anastasialla siis vahvasti positiivinen, ja ympärillä kuulunut suomenkielinen puhe oli viehättänyt häntä.

Kaiken kaikkiaan negatiivissävyyteisimpänä osana mielikuva- ja vaikutelmakeskusteluja voi pitää informanttien ajatustenvaihtoa siitä, miten suomea puhuvat ilmaisivat tunteitaan ja miten suomen kieli kyseisessä tehtävässä toimi (24).

(24) **Francisca:** Minä ajattelen että aa – suomen kiele ei oo tunteellinen. Koska suomalainen sanoo 'minä olen iloinen'. 'Minä olen vihainen' (samalla äänenpainolla ja -sävyllä). Kaikki kuulostaa samalta. Ja miksi suomalainen ei käytä heidän kädet? Koska esimerkiksi Espanjaa, Portugalia, Ranskaa – me käytämme paljon.

Franciscan kuvauksen mukaan suomalaiset ilmaisivat kaikkia tunteitaan samalla tavalla, joten oli vaikeaa tietää, mikä tunnetila heillä parhaillaan oli. Hän ei pystynyt päättelemään puheesta, oliko puhuja iloinen, surullinen, vihainen vai jotakin muuta, ja se häiritsi häntä kovasti. Hän toi esille omasta kulttuuristaan kumpuavan eleiden käytön, joka hänen mukaansa suomalaisilta puuttui kokonaan. Suomalaiset eivät hänen mielestä puhuessaan elehtineet laisinkaan, mutta hänellä itsellään vartalon käyttö puheen tukena tuli luonnostaan. Valeriya kommentoi, että Franciscan

mainitsevien maiden Espanja, Portugali ja Ranska lisäksi myös italialaiset käyttivät paljon eleitä, ja Dimitra sanoi Kreikassa tehtävän samoin. Venäjällä ja Ukrainassa se ei kuitenkaan Valerijan ja Nazarin mukaan ollut kovin yleistä, joten näistä maista kotoisin olevat eivät olleet kiinnittäneet huomiota suomalaisten eleettömyyteen. Kseniya (25) oli asiasta vähän eri mieltä, mutta ilmaisi sen kielen kautta.

(25) **Kseniya:** Venäläisen kieli energinen, kaikki puhuvat kovasti, kovalla äänellä, paljon emotionaalinen. – (suomi on) rauhallinen.

Tanja: Onko sitten niin että kun suomalaiset puhuvat niin ei tiedä mikä tunne on?

Oksana: En osaa ymmärtää miten ne arvot sinua, esimerkiksi mitä ne ajattelee sinulta.

Kseniya olisi kaivannut suomeen ja suomalaisiin hieman eloa, sillä hänen kotimaassaan ihmiset olivat energisempiä ja kovaäänisempiä. Oksanaa taas vaivasi se, ettei suomalaisten puheesta saanut selvää, *miten ne arvot sinua* ja *mitä ne ajattelee sinulta* eli mitä suomalaiset hänestä ajattelivat.

5.1.6 Vertailu muihin kieliin, suomen eri variantteihin ja suomalaisiin

Uutta kieltä opitellessaan oppija vertaa opittavia asioita muihin osaamiinsa kieliin (Latomaa 1993: 23), ja näin tekivät tämänkin tutkimuksen suomenoppijat. Vertailua kielten välillä tehtiin joissakin ryhmissä enemmän kuin toisissa, ja osasta keskusteluissa mainituista eroista olen jo kirjoittanut aikaisemmissa alaluvuissa. Edellisessä alaluvussa annoin esimerkkejä siitä, miten suomi kuulosti joidenkin informanttien mielestä joltakin toiselta kieleltä (ks. s. 45). He löysivät suomesta jotain tuttua ja yhdistivät sen aikaisemmin kuulemaansa. Japanin lisäksi suomen sanottiin kuulostavan italialta. Olivia (26) keksi suomen ja italian välillä jotakin muutakin yhteistä ja sanoi kielten ääntämisen olevan samanlaista.

(26) **Olivia:** Ääntäminen on samanlainen kuin italian kielen. Aika paljon sanoja missä ääntäminen on sama mutta tarkoitus on todella eri, niin kuin 'katso'. Aika paljon, mutta sitten italiaksi on myös kakkoiskonsonantti. Aksentti on erilainen mutta ääntäminen on sama.

Olivia tiesi sanoja, jotka lausuttiin suomeksi ja italiaksi samalla tavalla, mutta joiden merkitykset saattoivat poiketa toisistaan huomattavasti. Hän oli kiinnittänyt huomiota siihen, että sekä suomen että italian kielessä käytettiin kaksoiskonsonantteja, mikä Olivian mukaan sai aikaan vaikutelman samankaltaisuudesta. Suomen kielen italiamaisuus oli kirjoitettu kahden muunkin informantin

muistilappuihin eri ryhmissä, ja osittain tämän vuoksi se varmaan oli niin paljon esillä. Muista toisten kielten pohjalta tutuista asioista Hannah sanoi, että suomessa aikamuotoja käytetään samalla tavalla kuin englannissa ja saksassa. Oksana mainitsi suomen sanajärjestyksen olevan samanlainen kuin venäjän. Muita samankaltaisuuksia suomen ja eri kielten välillä ei informanttien mielestä oikeastaan ollutkaan.

Kielten välisiä eroavaisuuksia sen sijaan keksittiin huomattavasti enemmän. Abena, Oksana ja Kseniya sanoivat melkein yhdestä suusta, että suomi on ihan erilainen kuin mikään muu kieli. Tällä kannalla oli toisessa ryhmässä myös Anastasia, joka korosti suomen olevan *sataprosenttisesti erilaista* kuin venäjä, vaikka maat sijaitsevat maantieteellisesti lähekkäin (27).

(27) **Anastasia:** Luulen että sataprosenttisesti se on erilaista. Vaikka se kaksi maata (Suomi ja Venäjä) ovat naapurit, se ei tarkoittaa että kieli ja kulttuuri on samanlainen. Se on todella erilainen. Se kuulostaa erilaista. Kirjoittaminen erilainen. Kuulostaa erilainen. Ei mitään samaa.

Anastasian mielestä kaikki kielen osa-alueet olivat erilaisia suomessa ja hänen äidinkielessään, eikä niissä ollut yhtään mitään samaa. Hänen vertailukohtanaan oli venäjä, mutta monet englantia osaavat informantit vertasivat suomea äidinkieliensä lisäksi Englantiin. Eivät kuitenkaan kaikki, sillä osa heistä ei puhunut lainkaan englantia. Nazar sanoi Englannin olevan helppoa, koska hän oli opiskellut sitä lapsesta saakka. Helppous on samalla tavalla suhteellista kuin monen keskustelijan suusta tullut vaikeus – se riippuu lähtötilanteesta. Tämänkin tutkimushenkilöjoukon jäsenille erilaiset asiat olivat helppoja ja vaikeita. Ne, joilla kieliopintoja oli takana useammasta kielestä, pystyivät analysoimaan suomea ja omaa oppimistaan paremmin (28) kuin ne, joilla vastaavia kokemuksia ei ollut.

(28) **Hannah:** Se riippu vähän mikä on helppo sinulle. Koska mä olen opiskellut eri kieltä ja siksi mä tiedän miten mä opiskelen uuda kieltä ja siksi kielenoppi on aika helppo minulle. Ja siksi kieliopissa on moni asia mikä on helppo.

Hannah tiesi aikaisempien opintojensa pohjalta, miten hän itse parhaiten oppii, ja hänellä oli toimivat oppimisstrategiat. Hän sanoi sen olevan syynä siihen, että suomen kielioppi oli hänelle kohtuullisen helppoa opetella.

Keskusteluissa sivuttiin sitäkin, että mikäli ihmisellä ei ole paljoa kokemusta kielten opiskelusta, ei hän välttämättä osaa tarkastella analyttisesti omaa äidinkieltäänkään. Jason antoi tästä hyvän esimerkin ja nauratti samalla koko ryhmää. Tilanne alkoi Hannahin kertoessa suomen ja saksan samoista aikamuodoista, johon Ludmila sanoi, ettei venäjän kielessä ole lainkaan

pluskvamperfektia. Jason kysyi silloin, oliko kyseistä aikamuotoa hänenkään äidinkielessään englannissa. Vastauksen tiesivät kaikki muut paitsi Jason itse, jopa englantia osaamaton Ludmila. Tietoisuus osaamiensa kielten rakenteesta voi nopeuttaa uuden oppimista, mutta ei ole silti ennenkuulumatonta, että vain yhtä kieltä taitava oppii suomea nopeasti (Martin: 1996: 118). Martin (mp.) myöntää, että joillakin sellaisilla ihmisillä, jotka eivät tiedä yhtäkään kielioppitermiä, on niin vahva motivaatio ja niin toimivat omat, joko tietoiset tai tiedostamattomat strategiat oppimiseen, että he jo muutaman kuukauden maassaolon jälkeen pärjäävät arjessa loistavasti suomen kielellä.

Kielten välisistä eroista keskustelu johti kielen eroihin Suomen sisällä eli suomen alueelliseen variaatioon, jonka informantit myös olivat havainneet. Suurin osa heistä oli asunut vain yhdellä paikkakunnalla, ja sen takia kyseisen alueen puhetapa oli heille kaikista tutuin ja helpoin ymmärtää. Olivia (29) oli asunut ja vierailut muilla paikkakunnilla ja pannut merkille erot niiden välillä.

(29) **Olivia:** Täällä -- mun mielestä on ihan ok. Mutta esimerkiksi Helsingissä ja Turussa – Turussa on mahdotonta koska sanotaan vain puoli sanaa. Se on mahdotonta. Ja Vaasassa alussa oli vaikea koska luulin että ymmärsin vain puoli kun ostin jotain, Ja sitten se myöhemmin tajusin että esim myyjä sanoo ensin suomeksi ja sitten ruotsiksi. Ja se oli ahaa, ymmärrän vähän suomennos, mutta en puhu ruotsia. Oli aika outo tilanne.

Eri murteet olivat aiheuttaneet Olivialle ymmärtämistä vaikeuksia, ja erityisen hankalaksi hän kuvasi Turun murretta. Vaasassa hän oli luullut ymmärtäneensä ihmisten puheesta vain ensimmäisen osan toisen osan jäädessä arvoitukseksi. Ennen pitkää hän oli kuitenkin käsittänyt kuulevansa saman ensin suomeksi ja sen jälkeen ruotsiksi.

Ludmila (30) ei voinut käsittää, minkä takia Suomessa oikein oli niin paljon erilaisia murteita, sillä hänen mielestään yleispuhekieltäkin oli jo riittävän hankala ymmärtää.

(30) **Ludmila:** Vaikea. Minä en ymmärrä miksi pieni maa, mutta kaikki puhuvat erilaisia. Jos minä puhun kirjakieli, kaikki ymmärtää minua. Mutta kaikki oma puhu kieli, oma murre. Koska minä asun Venäjällä ja Venäjä iso maa, mutta Suomessa pieni maa.

Venäjälläkin oli hänen kertomansa mukaan murteita, mutta niiden välillä ei ollut suuria eroja. Hän sanoi kaikkien venäläisten ymmärtävän toisiaan ongelmitta murre-eroista huolimatta. Ludmilan mielestä murteiden olemassaolo Venäjällä oli perusteltua maan suuresta koosta johtuen, mutta pikkuinen Suomi olisi sen sijaan saanut hänen puolestaan olla puhekielen suhteen yhtenäistä aluetta. Ludmilan naapurissa asuva mummo oli kotoisin pääkaupunkiseudulta ja erehtyi joskus vahingossa puhumaan Ludmilalle helsinkiläisittäin, vaikka tiesi hänen vaikeutensa ymmärtää sikäläistä varianttia. Ludmila sanoi aina huomauttavansa asiasta, jolloin mummo palasi heidän nykyisen

asuinalueensa tyyliin. Martin (1999: 169) on kuitenkin sitä mieltä, että maahanmuuttajan olisi tiedotusvälineitä seuratakseen ymmärrettävä suomen eri variantteja aivan kuten kenen tahansa suomalaisen. Alueellisten erojen ollessa suuret on iso merkitys sillä, missä maahanmuuttaja on suomensa oppinut. Iisalmissa suomea opiskellut maahanmuuttaja kun voi saada puheellaan tamperelaiset nauramaan hulvattomasti. (Mp.)

Muutamassa ryhmässä keskustelu johti pohdintaan siitä, minkälaisia ihmisiä suomalaiset oikeastaan olivat. Anastasia oli ennen maahan saapumistaan lukenut, että suomalaiset *eivät ole avoimet*. Anastasian oma mielipide oli, että he olivat avoimuuden puutteesta huolimatta ystävällisiä. Franciscan mielestä suomalaiset olivat erilaisia riippuen siitä, olivatko he asuneet ainoastaan Suomessa vai myös Suomen ulkopuolella (31).

(31) **Francisca:** Se riippuu. Jos suomalainen on asunut ulkomaalla esimerkiksi Espanjassa tai Latin Amerikassa – tämän ihmiset on erilainen ja adopt jotain esimerkiksi Espanjasta. Mutta ihminen joka on koko elämän täällä Suomessa se on tosi ujo.

Suomessa koko ikänsä viettäneet suomalaiset olivat Franciscan mielestä todella ujoja, mutta ulkomailla asuneet olivat omaksuneet jotakin toisesta kulttuurista ja maasta ja olivat siksi rohkeampia. Nazar kommentoi tähän, että hänellä oli muutama suomalainen ystävä, jotka olivat aktiivisia, vaikka eivät olleet asuneet muualla. Nazar lisäsi, että eri puolilla Suomea ihmiset olivat erilaisia. Vertailukohdaksi hän asetti Venäjän, jossa pohjoisessa asuvat ihmiset olivat hänen mukaansa rauhallisempia kuin etelässä asuvat. Shanvia (32) puolestaan huomautti kulttuurin heijastuvan kieleen.

(32) **Shanvia:** Minä olen ihminen joka käyttää paaaljon paljon, monta kertaa päivässä kiitos ja anteeksi. Jos on pieni keskustelu, monta kertaa. Ja minusta se tulee minun luonto, mutta se riippuu ihmisestä.

Kohteliaasta intialaisesta kulttuurista lähtöisin oleva Shanvia oli siirtänyt oman kulttuuriperimänsä ja kielensä toimintatapoja Suomeen ja suomenkielisiin keskusteluihin. Hänelle oli tärkeää olla kohtelias myös suomeksi, vaikka kohteliaisuussanojen runsas viljely oli alun perin liittynyt hänen kotimaansa tapoihin. Maahanmuuttajat siirtävätkin usein vaikutteita entisestä kulttuuristaan uuteen kulttuuriinsa ja muodostavat näistä kahdesta sekoituksen, johon poimivat molemmista omiin tarkoituksiinsa sopivat säännökset (Talib 2002: 28–29).

5.2 Motivaatio oppia suomea suhteessa käsityksiin kielestä

5.2.1 Motivaatio suomen opiskelussa: alku verrattuna nykytilanteeseen

Osa informanteista oli opiskellut suomea joko itsenäisesti tai kurssilla jo ennen muuttoa. Kokemukset suomen opiskelusta vieraana kielenä vaihtelivat, mutta enimmäkseen se koettiin hankalaksi, etenkin jos oppija työskenteli kielen kanssa yksin apunaan vain kirja. Francisca kertoi, että oli yrittänyt opiskella suomea netissä, muttei ymmärtänyt siitä mitään (33).

(33) **Francisca:** Luin netistä kielioppi. Mutta kun minä en ymmärrä mitään. Tulee kk, tulee pp, tulee kp, tulee t. Mikä? Mutta kun minä tulen kurssille ja opettaja selitä – aaa, ja nyt ymmärrä.

Kun itseopiskelussa vaikeuksia tuottaneet ja ymmärtämättä jääneet asiat tulivat käsittelyyn kurssilla opettajajohtoisesti, Francisca oivalsi, mistä oli kysymys. *Tarvitsen opettajan joka selittää minulle*, hän totesikin. Francisca ei kuitenkaan tuntunut huomaavan, että keskustelun perusteella hän teki paljon itsenäistä työtä oppiakseen lisää suomea, eikä oppiminen enää ollut läheskään niin riippuvaista opettajasta (ks. lisää s. 66).

Anastasia oli aloittanut kotimaassaan suomen lyhytkurssin sen jälkeen, kun sai tietää muuttavansa Suomeen. Opettaja oli venäläinen ja opetuskielenä venäjä, mitä Anastasia piti hyvänä asiana. Silti aloittaminen ja perusasioiden opetteleminen tuntui hänestä todella vaikealta, ja hän kuvasi oppimisen vaikeutta toistamalla adjektiivia *mahdoton* (34).

(34) **Anastasia:** -- kuin me aloitimme muistaa numerot, ajattelin se on mahdoton muistaa yhdeltä kymmeneen. Se on mahdoton. Ja minä muistan että kirjoitan kaikki numerot, kymmenen numerot, ja olen töissä ja sen paperi oli minun edessä. Ja minä kymmenen kaksikymmentä kertaa luen ja en voi muistaa. Ja sen jälkeen ajattelen se on mahdoton.

Anastasia oli hieman järkyttynyt siitä, ettei pystynyt muistamaan suomen kymmentä ensimmäistä numeroa ulkoa, vaikka kuinka yritti pöntätä niitä. Samoin kävi, kun kurssilla opetettiin kuukausien nimityksiä suomeksi – Anastasia ei yksinkertaisesti muistanut niitä ja tyrmäsi suomen sen takia suoraa päätä mahdottomien kielten kategoriaan. Huonosta kokemuksesta johtuen hänen motivaationsa laski eikä opiskelun aloittaminen Suomessa tuntunut mukavalta. Ensimmäiset kuukaudet uudella suomi toisena kielenä -kurssilla olivat hänelle hyvin vaikeita, ja asioiden

oppiminen vaati valtavasti toistoa. Sen jälkeen opiskelu kuitenkin muuttui Anastasialle helpommaksi, ja hänen asenteensa muuttui. Samalla alkoi kasvaa opiskelumotivaatio.

Francisca osoitti, että asenteen muutokseen pystyi vaikuttamaan muuttamalla omaa ajatteluaan. Hän sanoi, että aloitettuaan kurssin hänestä *tuntu tosi surullinen*, koska hän ei ymmärtänyt mitään. Hänellä oli *pää kipeä kaksi viikkoa*, ja hän murehti opiskelua jatkuvasti kotonakin. Hän kuitenkin päätti ottaa itseään niskasta kiinni ja muuttaa katsantokantaansa (35).

(35) **Francisca:** --mä sanoin itse itselleni – hetkinen, ei. Se ei ole vaikea. Minä olen tylsä koska minä ajattelen se on vaikea. Ja sitten minä vaihtoinkin minun oma idea ja sitten joka päivä minä sanoin itselleni se on tosi helppo ja jos minä yritän minä katson televisiota, kuuntelee, puhua ja sitten tämä positiivinen idea auttoi minulle ymmärtää nopeasti.

Francisca oli tiedostanut huonon motivaationsa johtuvan asenteestaan ja kääntänyt negatiiviset ajatukset positiivisiksi. Hän pakotti itsensä ajattelemaan suomea helppona kielenä ja mahdollisena oppia. Martin (1996: 114) kirjoitti suomen olevan vaikeaa, jos oppija itse uskoo niin. Sama näyttäisi toimivan toisin päin. Jos oppija, tässä tapauksessa Francisca, uskoi kielen olevan helppoa, se oli hänelle helppoa.

Myös Shanvialle kielenopiskelun alku oli ongelmallinen. Hän sanoi olleensa hyvin murheellinen saatuaan ensimmäisestä testistä huonot pisteet, vaikka hän oli yrittänyt tosissaan ja hänellä oli korkeat tavoitteet. Ajan myötä Shanvia huomasi oppivansa hiljalleen lisää koko ajan, ja testituloksetkin paranivat kerta kerralta (36).

(36) **Shanvia:** Ensimmäinen taso kesti aikaa. Ehkä se oli sama kuin ensimmäinen rivi, sen jälkeen on helppo. -- ensimmäinen kerta minä otin pitkä aika ymmärtää että mikä se on, mutta sen jälkeen oli helppo.

Shanvialla meni aikansa ennen kuin hän pääsi jyvälle suomen opiskelusta toisena kielenä ja sanoi, että hänestä *suomi on vaikea suomeksi*. Aluksi hän piti hankalana nimenomaan sitä, että opetus tapahtui ainoastaan suomen kielellä, eikä opettaja käyttänyt apuna englantia edes yksittäisten sanojen kanssa. Opettajan tapana oli yrittää selittää sanat kiertoteitse suomeksi, mutta Shanvian mielestä se teki asiasta turhan vaikeaa, eikä hän välttämättä loppujen lopuksi saanut ymmärrettävää vastausta alkuperäiseen kysymykseensä. Alkukankeuden jälkeen hän kuitenkin kertoi kaiken sujuneen hyvin, ja hänen nykyinen kielitaitonsa olikin jo varsin hyvä.

Ludmila ei pitänyt englannin puuttumista s2-opetuksesta haittana, sillä hän ei osannut sitä puhua. Hän olisi halunnut opiskella suomea jo Venäjällä venäläisen opettajan johdolla, mutta joutui lapsen syntymän takia myöhästyttämään opiskelun aloitusta muuton jälkeiseen aikaan.

Suomenkieliseen opetukseen hän oli ollut kautta linjan ihan tyytyväinen ja sanoi, että opettaja vaikka *tanssi, laulaa tai tekee mitä hän tekee että minä ymmärtää mitä hän puhuu*. Yhteisen kielen puutteessa opettajat olivat keksineet keinonsa ja heittäytyneet saadakseen oppilaansa ymmärtämään jonkin asian suomeksi. Ludmilalla oli alusta alkaen hyvä asenne siihen, että suomea opiskeltiin suomeksi, toisena kielenä.

Keskusteluista kävi ilmi, että asenteella todellakin oli iso merkitys jo kielenopiskelun alkuvaiheessa. Monet, kuten Anastasia ja Shanvia, suhtautuivat jo valmiiksi hieman varautuneesti vaikeaksi mieltämäänsä kieleen. Aloittaminen olikin heistä vaikeaa, eikä motivaatiota juuri ollut. Sen sijaan joillakin informanteilla asenne oli aivan päinvastainen. Jason kuvaili opiskelun aloittamisen tuntuneen *hyvältä*, sillä hänestä oli *aina hyvä opettele uusi asia*. Olivian intohimona oli tutustua kieleen itseensä, joten sekä hänen asenteensa että motivaationsa olivat kohdallaan. Jasonilla ja Olivialla opiskelun aloitus sujui myönteisestä suhtautumisesta johtuen sujuvasti. Ludmila osoitti, että vaikka kielestä olisi syntynyt vaikea mielikuva, voi asenne silti olla positiivinen:

(37) **Ludmila:** Minusta suomi on vaikea kieli, mutta me voi oppia se kieli. Nyt kun lapsia, kun lapsi syntyy, hän kuulu, hän oppii, hän ei puhu. Hän vain kuulu, kuulu, kuulu, ja sanasto kasvaa. Ja sitten kun lapsi tulee kolme vuotta esimerkiksi ja puhu – nyt me lapsi ja me puhu, ei mene kolme vuota ja – kaikki ymmärtää mitä me puhu. Ja minusta kun tulee kolme vuotta, me puhu oikein hyvä. Tarvitsee odota aikaa. Mutta nyt me lapsi ja me oppi kieli. Mutta kasva nopeasti.

Ludmila vertasi heitä toisen kielen kielen opiskelijoina lapsiin. Ensin vain kuunnellaan, eikä pystytäkään itse tuottamaan mitään. Kun on kuunneltu tarpeeksi, aletaan tuottaa kieltä itsekin ja harjoitella puhumista. Hän sanoi lapsella menevän useampi vuosi ennen kuin hän oppii puhumaan, mutta maahanmuuttajilla prosessi oli nopeampi. He olivat kuin lapsia, mutta kasvoivat eli oppivat nopeammin. Hän painotti, että opiskellessa täytyi vain olla kärsivällinen ja malttaa, sillä kielitaito kyllä karttui, kun sitä jaksoi harjoittaa.

Alkuasenteista riippumatta lähes kaikkien informanttien motivaatio oli opiskelun edetessä kasvanut, kun he huomasivat oppivansa kieltä jatkuvasti. He luettelivat monenlaisia asioita, jotka nykyään pystyivät suomen kielellä hoitamaan ja kertoivat, mikä kaikki oli erilaista kuin ennen. Osa asioista oli hyvin arkisia, kuten Dimitran maininta siitä, että kun *kävelee sinne keskustaa ja sinä kuuntelee kun joku toinen puhuu niin sä voi ymmärtää enemmän*. Nazarkin sanoi, että pystyi nyt paremmin erottamaan tekstistä ja puheesta pääasiat. Hän kertoi myös kynnyksen madaltuneen aloittaa keskustelu suomalaisen kanssa suomeksi, jolloin hänen ei tarvinnut enää turvautua niin paljon englantiin. Moni muukin oli huomannut saman (38).

(38) **Ludmila:** Nyt minä tiedän parempi kuin viime vuonna. Nyt minä tiedä mitä sano ja jos minä ei ymmärtä minä kysyä -- Ja jos minä ei ymmärrä minä voi sano se asia. Nyt minä voi itse mene lääkärille, toimistoon, keskustella. Jos minulla on kylmä, minä voin sano. Koska viime vuonna jos minulla on kylmä minä sanon minun mies mene, mene, sano, sano koska hän puhu parempi kuin minä. Nyt minä voin teki itse se asia. Minun mies ei suomalainen.

Ludmilalle kielitaito oli tuonut mukanaan itsenäisyyttä. Hänen miehensä osasi puhua suomea paremmin kuin hän, joten mies oli hoitanut suurimmaksi osaksi puhumispuolen heidän asioidessaan yhdessä eri paikoissa. Nyt Ludmila kertoi uskaltavansa avata suunsa myös itse ja tiesi pystyvänsä puhumaan suomea suomalaisten kanssa.

Shanviakin oli huomannut edistymisensä keskustelujen avulla. Aluksi hän oli lasta päiväkotiin viedessään sanonut muille aikuisille vain hyvät huomenet ja näkemiin, mutta nyt hän kävi pidempiä keskusteluja sekä hoitajien, muiden lasten että lasten vanhempien kanssa. Hän oli todella tyytyväinen, kun oli pärjännyt koulun vanhempainillassa ilman tulkkia. Joskus hänestä tuntui jopa luonnollisemmalta puhua suomea kuin englantia, jota hän oli puhunut jo monia vuosia. Hän iloitsi lisäksi siitä, että myös suomalaiset olivat alkaneet huomata hänen jo varsin hyvän kielitaitonsa (39).

(39) **Shanvia:** Se on vielä motiivina kun suomalainen sanoo puhut hyvin suomea. Minä muistan oli yksi sairaanhoitaja ja minä menen pari vuotta sitten ja minä sanon että en osaa hyvin suomea ja koko ajan hän antaa minulle nämä (irvistelee paheksuvasti) -- Ja sama hoitaja oli kolme viikkoa sitten ja hän sanoi kuinka kauan sinä olet asunut Suomessa. Viisi vuotta. No, puhut hyvin suomea. Hän ei muistanut mitä hän teki mutta se oli palkinto että sama ihminen sanoo sinä puhut hyvin suomea. Se oli motiivi. -- Tuntuu tosi hyvältä.

Shanvia oli asioinut kahteen otteeseen saman sairaanhoitajan kanssa, ensimmäisen kerran useampi vuosi sitten ja toisen kerran vasta muutamia viikkoja ennen tutkimusta. Ensimmäisellä kerralla hän oli tulkinnut sairaanhoitajan ilmeiden perusteella, että tämä oli pitänyt hänen kielitaitoaan liian huonona. Shanvia oli tarvinnut apua ja oli siksi hyväksynyt tilanteen pitkin hampain. Toisella kertaa, kun Shanvialla oli jo enemmän suomen kielen opintoja takanaan, oli sairaanhoitaja sen sijaan kehu- nut Shanvian kielitaitoa. Hänelle oli tullut todella hyvä mieli, ja tapaus oli motivoinut häntä opiskelemaan vielä lisää ja saanut hänet haluamaan puhua suomea entistä paremmin. Muutkin informantit olivat huomanneet, että suomalaisilta tulevat kehut kielen osaamisesta lämmittävät sydäntä kaikista eniten. Osa tiedosti kehityksen myös itse ja oli hyvillään, kun esimerkiksi kaupassa keskustelut myyjän kanssa etenivät niin sujuvasti. Tällaiset huomiot ovat tärkeitä motivaation ylläpitämisessä.

Vaikka motivaatio olisi hyvä, saattaa oppimisprosessi silti jumittua joksikin aikaa paikoilleen. Vaikeina hetkinä maahanmuuttaja ei välttämättä muista iloja siitä, mitä kaikkea on jo oppinut, vaan keskittyy siihen, mitä kaikkea ei vielä osaa (40).

(40) **Shanvia:** -- minulla on YKI-testi suomen kielen todistus ja minä olin todella iloinen minä sain, mutta minulla oli kurssi toisena päivänä ja minä menen ja ymmärsin kaikki mitä opettaja sanoi. Ja minä ymmärsin mikä oli kirjassa. Mutta kun suomalaiset puhuvat, minä en kuullut yhtään sanaa. Ja kun tämä tilanne tulee, tuo todistus on vain minusta paperi. Koska toisena päivänä se näyttää että minä osaan, toisena päivänä se näyttää että minä en osaa yhtään. Se on vielä keskellä suomen kielen tilanne että osaanko vai ei. Ja minusta en tiedä kuinka pitkä matka sinne niin.

Shanvia oli jo läpäissyt yleisen kielitutkinnon YKI-testin ja oli siis riittävän kielitaitoinen hakeakseen Suomen kansalaisuutta. Silti hänestä tuntui välillä, ettei hän osannut kerta kaikkiaan mitään. Noina hetkinä kielitaitotodistus oli hänelle *vain paperi*, eikä sillä ei ollut mitään väliä. Vaikkei Shanvia sitä aina pystynyt myöntämään, kertoi testitodistus silti hänen osaamisestaan. Kaikki maahanmuuttajat eivät kuitenkaan välttämättä itse edes huomaa omaa oppimistaan. Jason sanoi, että hänellä oli aluksi käytössä *Hyvin menee! 1* -oppikirja. Hän muisteli, että kirjan asiat olivat aikanaan tuntuneet valtavan hankalilta. Jason kertoi joskus epätoivon iskiessä selailevansa vanhaa oppikirjaa huomatakseen, miten helpoilta siinä käsitellyt asiat nyt tuntuivat, kun ne olivat tulleet tutuiksi. Hän nauroikin tarvitsevansa jo *Hyvin menee 2!* -kirjan, jota he eivät olleet kurssilla ottaneet käyttöön.

Vaikka suurimmalla osalla informanteista oli tätä nykyä hyvä motivaatio suomen opiskelua kohtaan, oli se joillakin kääntynyt laskuun. Oksana oli ammatiltaan lääkäri, ja hän halusi toteuttaa ammattiaan myös Suomessa. Sen takia hän päätti alkaa lukea *Lääkärin käsikirjaa* suomeksi. Hän turhautui lukiessaan koko ajan enemmän ja enemmän, sillä käännettyään sivua hän ei enää muistanut vasta äsken sanakirjasta katsomiaan edellisellä sivulla olleita sanoja (41).

(41) **Oksana:** En muista mitään tästä sivulta koska kielitaso on ihan enemmän kuin mulla on nyt. Ja sitten en ole kukaan kenen kanssa voi harjoitella tämä taso. Ja ei ole koulutusta myöskään.

Oksana oli sitä mieltä, että maahanmuuttajien kielikoulutus Suomessa vaatisi parannusta. Hänen mielestään kotoutumiskoulutuksen tavoitteena oleva B1-taso ei riittänyt kotoutumiseen, ja mikäli maahanmuuttaja haluaisi kehittää kielitaitoaan vielä paremmaksi kuin B1-tasolle, oli sopivaa koulutusta vaikeaa löytää.

Abena sanoi suomen opiskelun olleen alkuun hauskaa, kun asiat olivat vielä helppoja. Nyt hän ei enää pitänyt opiskelusta, sillä se oli hänestä liian vaikeaa ja tahti kurssilla liian kova: *meillä*

ei ole paljon aikaa muistaa, mitä me opiskele eilen. Abenan mielestä ongelmia aiheutti etenkin se, ettei hän tuntenut selviytyvänsä suomen kielellä luokan ulkopuolella oikeassa elämässä. Hän ei esimerkiksi ymmärtänyt, mistä sanomalehdissä kirjoitettiin. Kseniya oli Abenan kanssa samoilla linjoilla. Hänellä oli sanojensa mukaan aikaisemmin ollut *enemmän tahtoa* opiskella suomea, mutta motivaatio oli alkanut laskea voimakkaasti, kun kehitystä ei Kseniyan mielestä ollut tapahtunut riittävästi. Hänestä suomen opiskelu oli muuttunut *tylsäksi ja liian hiljaiseksi* (42). Hän sanoi olevansa luonteeltaan *energinen, puhelias* sekä *aktiivinen* ja kaipaavansa kipeästi toimintaa.

(42) **Kseniya:** Minun luonne, minulla energinen, puhelias, aktiivinen. Minä en voi opiskella jos hiljainen. -- Ei ole kiinnostus.

Tanja: Pitäisikö olla erilainen opetus, että sinä olisit kiinnostunut? Että suomen kielen opiskelu ei olisi tylsää?

Kseniya: -- (ennen) oli paljon peli, paljon dynamika, paljon puhua.

Oksana: Toimintaa.

Abena: Toiminta.

Kseniya: Nopea, nopea, aktiivinen. Nyt liian hiljainen.

Kseniya sanoi, ettei voinut opiskella tämänhetkisellä tyylillä, koska se aiheutti kiinnostuksen loppumisen. Sekä Abena että Kseniya olisivat toivoneet kurssilla käytettävän enemmän toiminnallisia menetelmiä, sillä he kertoivat oppivansa niiden avulla parhaiten. Myös Oksana sanoi, että sanaston oppimisessa leikit ja pelit olivat tehokkain keino.

Opetuksen yksipuolisuus on huomioitu tutkimuksissakin. Perinteisellä luokkahuonetyöskentelelyyn ja kielioppiin keskittyvällä opetustavalla ei selvitysten mukaan päästä tavoitteeseen, eli harjaannuteta maahanmuuttajia kielen käyttämiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen (Pöyhönen ym. 2009: 7, 59). Uusikylä (2002: 51–52) korostaa, että opetuksessa tulisi ottaa huomioon oppijoiden erilaiset oppimistyyliä ja antaa niille riittävästi tilaa. Samoin olisi tärkeää edetä sen mukaan, mikä on oppijoille parasta, eikä noudattaa orjallisesti esimerkiksi oppikirjan ohjeita. Tähän liittyy se, että opetuksessa käytettävien aiheiden pitäisi kohdata oppijoiden arkielämä, ja heille tulisi antaa aina tilaisuuden tullen valinnan mahdollisuuksia. (Mp.)

5.2.2 Motivaation synnyttäjät

Edellisessä luvussa mainittiin jo oman edistymisen huomaamisen motivoineen informanteja suomen opinnoissa, mutta motivaation syntymiselle oli myös muita syitä. Informanteilla oli erilaisia tarpeita, joiden toteuttamista varten he suomea tarvitsivat, ja nämä tarpeet ja myös toiveet toimivat

motivaattoreina tavoitteille, joita kohti kielenopiskelu tähtäsi. Jos motivaatiota katsotaan Gardnerin ja Lambertin (ks. 2.4.2) esittämästä näkökulmasta, oli informanttien motivaatiossa kerrottujen asioiden perusteella sekä integratiivisia ja instrumentaalisia piirteitä.

Osa informanteista, kuten Hannah ja Dimitra, halusivat päästä koulutukseen Suomessa. Moni halusi työllistyä Suomeen, joko omalle alalle tai jollekin muulle. Kielenopiskelu työpaikan saamiseksi on yksi niistä asioista, jotka Gardnerin (1985: 11) mukaan kertovat instrumentaalisesta motivaatiosta. Kielenosaamisen hyötynäkökulma työsaannissa oli näissäkin keskusteluissa ilmeinen. Shanvia totesi, että hänen mielestään vain noin 20 % Suomen työpaikoista pärjäsi pelkällä englannilla, kaikissa muissa *tarvii hyvin suomea*. Nazar oli työskennellyt Suomessa jo useita vuosia, mutta hänen työkielensä oli englanti, ja hän oli siitä iloinen. Hänen mielipiteensä kielen tarpeellisuudesta sen sijaan oli, että mikäli maahanmuuttaja aikoi asua Suomessa, hänen täytyi opetella suomea. Ludmilallakin (43) oli kova halu asua Suomen kamaralla.

(43) **Ludmila:** Minä olen asunut Suomessa. Minä haluan futuurissa asua Suomessa. Siksi minä haluan oppia suomen kielen, mene työhön Suomessa, minä haluan että minun lapsi asuu Suomessa. Koska jos minulle tulee ongelma, minä voin palata Venäjälle, mutta minä ei halua että minun lapsi asuvat Venäjällä. Minä haluan että lapsi asuu Suomessa, vain Suomessa. Minä ei halua että lapsi tietää, mitä tapahtuu Venäjällä, mitä voi olla Venäjällä, minä halun että lapsi tie vain Suomen.

Ludmila ei halunnut muuttaa takaisin Venäjälle eikä etenkään, että hänen lapsensa joutuisivat niin tekemään, sillä hän ei pitänyt sitä heille hyvänä. Myös Ludmilan mielestä maassa asuakseen tuli opetella puhumaan kyseisen maan kieltä. Hänenkin tavoitteenaan oli päästä töihin Suomessa ja työskennellä suomeksi.

Nazarin ja Ludmilan motivaatio oli osin puhtaasti instrumentaalista, sillä kielen osaaminen hyödytti heitä. Heitä kuitenkin motivoi myös halu asua Suomessa ja kuulua suomalaisiin eli olla osa maata ja sen kansalaisia, mikä kertoo motivaation integratiivisesta puolesta. Dimitran instrumentaalista motivaatiosta vihjasi esimerkiksi se, että hän halusi mennä Suomessa armeijaan ja tarvitsi suomen kielen taitoa siihen. Hän kuitenkin koki armeijan lähentävän häntä suomalaisuuteen, joten samaan tapaan kuin Nazarilla ja Ludmilalla oli hänelläkin integratiivinen halu kuulua suomea puhuvaan yhteisöön.

Martinin (1996: 118) mukaan maahanmuuttajat ovat harvoin integratiivisesti kiinnostuneet kielen kuvauksesta ja kielestä itsestään kielenä, sillä instrumentaalisen motivaation hyötynäkökulmat ajavat sen ylitse. Sen vuoksi en odottanutkaan informanttieni olevan kiinnostuneita tämänkaltaisista asioista. Yllätyksekseni Olivia toi useaan otteeseen puheessaan esille, että oli erittäin kiin-

nostunut suomen kielen rakentumisesta. Hän kirjoitti *mielenkiintoinen* jo muistilapulleen ja puhui asiasta keskustelunkin aikana. Hän kuvaili tuntemuksiaan esimerkiksi näin: *systemi oli mulle kiinnostava, rakastan sitä ja naturally oli tosi mielenkiintoinen asia*. Olivia ei kuitenkaan opiskellut Suomea vain kielen rakenteen vuoksi, vaan myös hänellä instrumentaalinen tavoite – päästä töihin.

Muillakaan informanteilla motivaatio ei ollut yksipuolisesti ainoastaan joko instrumentaalista tai integratiivista laatua. Motivaation synnyttäjät olivat kuitenkin informanttien kesken osittain erilaisia ja varsin kiintoisia. Kseniyaa kiinnosti alkaa harrastaa kuorolaulua, mutta myös siellä piti osata suomea, sillä kuoron keskinäisen vuorovaikutuksen lisäksi suurin osa lauluista oli suomenkielisiä. Francisca otti mukaan kulttuurinäkökulman ja sanoi, että kun voi puhua ihmisten kanssa heidän äidinkielellään, voi oppia tuntemaan, keitä he todella ovat. Hänen mielestään kieli oli osa kulttuuria. Francisca halusi oppia suomea myös siksi, että se oli hänen poikaystävänsä äidinkieli. Poikaystävä oli jo opetellut puhumaan Franciscan äidinkieltä espanjaa, joten Francisca ajatteli, että nyt oli hänen vuoronsa. Hannah oli kirjoittanut jo muistilapulle suomen olevan hänelle *tärkeä*, koska se oli *poikaystävänsä kieli*. Keskustelussa hän kertoi, että poikaystävänsä kielen oppiminen oli hänelle kaikkein *isoin motivaatio*. Hahhah piti suomen oppimista haastavana ja suurena tehtävänä, jonka hän aikoi suorittaa, ja hän vaikutti tavoitteensa suhteen hyvin määrätietoiselta.

Jasonin suomalaisen vaimon sukulaisista osa ei puhunut lainkaan englantia, joten Jasonilla oli vaikeuksia kommunikoida suvun kanssa. Vaimon tai jonkun muun piti aina toimia tulkkina, kun he vierailivat esimerkiksi pariskunnan lasten isovanhempien luona. Jasonin mielestä se oli harmi, sillä hän piti vierailuista paljon ja olisi halunnut osallistua keskusteluihin enemmän. Jasonilla oli toinenkin, hieman erikoisempi motivaattori: hän ajatteli, että suomi oli *salaisuuskieli* (44). Saman mainitsi toisessa keskustelussa Francisca.

(44) **Jason:** Minusta jos minä osaan suomea hyvin, minulla on salaisuuden kieli. Jos minä matkustan vaimon kanssa, me voimme puhua.

Francisca: Minun mielestä se on salaisuuskieli. -- koska jos minä menen ulkomailla ja puhun englantia – kaikki ymmärtää -- mutta jos minä puhun esimerkiksi suomea minun poikaystävänsä kanssa, ei kukaan ymmärtää meitä. Se on tosi hyvä. Salaisuuskieli.

Jason ja Francisca kuvailivat muille tilanteen, jossa olisivat puolisoitensa kanssa matkalla jossakin maassa, jossa oli epätodennäköistä törmätä suomea puhuviin ihmisiin. Siellä he voisivat puhua keskenään suomea ilman, että kukaan ymmärtäisi heidän keskusteluaan.

Francisca oli kirjoittanut muistilapulleen, että suomi oli ikään kuin avannut hänen silmänsä muille kielille. Keskustelussa hän sanoi saman toisin sanoin (45).

(45) **Francisca:** Suomen kieli avaa minun brain. Minusta tuntuu tämä koska kun minä puhun vähän suomea ja jotakin on tapahtunut minun arvo (aivoille). Nyt minusta tuntuu vähän ehkä lisää älykäs.

Franciscan mielestä suomi oli ”avannut hänen aivonsa”. Hän oli alkanut opiskella suomen ohella ranskaa, ja hän uskoi monimutkaisen suomen kielen oppimisen ja opiskelun olevan syynä siihen, että hänen aikaisemmin vaikeaksi kuvittelemansa ranska tuntuikin vaivattomalta omaksua. Suomen oppiminen ja sen aikaansaamat onnistumisen tunteet olivat niin voimakkaita, että Francisca tunsi myös olevansa aikaisempaa älykkäämpi. Hänen muistilapussaan lukikin: *Ehkä jos minä opin suomen kieltä minä tulen intelligent, esimerkiksi voin puhua paljon kieliä.* Hän ajatteli kasvaneen älykkyyden auttavan etenkin muiden vieraiden kielten oppimisessa, mikä taas motivoi häntä opiskelemaan vielä lisää suomea.

5.3 Suomen käyttö vapaa-ajalla

Osa informanteista käytti suomea säännöllisesti vapaa-ajallaan tai kotiloissa, jos he puhuivat sitä puolison, sukulaisten tai kavereiden kanssa. Suomenkielinen tuki kotona saattoi osoittautua hyödylliseksi, koska apu oli aina lähellä. Hannah ja Francisca sanoivat suomalaisten poikaystävien olevan *hyvä opettaja kun minä en ymmärtää kurssilla mittään* eli silloin, kun kurssilla oli jäänyt jotakin ymmärtämättä. Jason oli eri mieltä ja sanoi, että he puhuivat vaimonsa kanssa harvoin suomea, koska se oli hänestä *vähän outoa* eli tuntui jotenkin omituiselta. Hän kertoi välillä kysyvänsä vaimoltaan, miksi jokin asia sanottiin suomeksi niin kuin sanottiin. Vaimo ei välttämättä tiennyt sitä, koska ei ollut kielen ammattilainen. Silloin Jasonia turhautti ja hän ihmetteli, miten äidinkielenään suomea puhuva ei voi moista tietää. Sananvaihto äityi usein kinasteluksi. Hannah myönteli, että suomenoppijalle oli olennaista saada tietää sääntö, jonka mukaan jokin asia meni, että hän pystyi tuottamaan sen tulevaisuudessa uudestaan. Kotiväki ei välttämättä osannut tätä sääntöä määritellä.

Melkein kaikilla kotikieli oli pääasiassa jokin muu kuin suomi, ja heillä suomen käyttöalue oli kodin ulkopuolella eli kurssilla sekä asioidessa suomalaisten kanssa esimerkiksi virastoissa ja liikkeissä. Kotikielen valinta ei aina ollut ihan yksiselitteistä (46).

(46) **Ludmila:** -- kotona -- puhu oma äidinkieli, ei puhu suomeksi, me puhu venäjäksi. Koska minulla on kaksi lasta ja puheterapeutti sanoo ei tarvi puhu suomeksi lasten kanssa koska lapsi tarvitsee oppia äidinkieli. Siksi kotona keskustellaan vain venäjä.

Ludmilan kotikieleksi oli valikoitunut venäjä siitä syystä, että lasten puheterapeutti oli suositellut lasten kanssa puhuttavan kotona ainoastaan venäjää. Kodin ulkopuolella Ludmilan perhe kuitenkin keskusteli suomeksi, ja venäjänkielinen alue rajoittui ainoastaan kodin seinien sisäpuolelle. Esimerkiksi koulussa, kaupassa ja päiväkodissa he siis puhuivat keskenään suomea.

Joissakin kodeissa käytössä oli useita eri kieliä. Jasonin perheessä vanhemmat puhuivat keskenään aina englantia ja Jason puhui sitä myös lapsilleen, mutta hänen vaimonsa taas puhui lasten kanssa suomea. Shanvian kotona puhuttiin vanhempien kesken hindiä tai punjabia, mutta lapsille englantia tai suomea. Kaikki eivät voineet tai halunneet harjoitella suomea kotona, joten edistyäkseen kieliopinnoissaan heidän piti käyttää sitä aktiivisesti muulloin. Informanttien mukaan suomea voikin oppia vapaa-ajalla hyvin monenlaisissa eri tilanteissa.

Nazar oli monen muun kanssa sitä mieltä, että televisio oli hyvä opettaja. Valeriya mainitsi Suomessa esitettävien ohjelmien hyväksi puoleksi sen, että niissä oli tekstitykset. Hän kertoi lukevansa niitä ja opettelevansa siten uusia sanoja ja fraaseja. Oksanan mieliohjelmat olivat keittiö- ja kokkausohjelmia, joista hän sanoi oppivansa keittiö- ja ruokasanoja. Abena ja Francisca huomauttivat, että tavallisia suomenkielisiä ohjelmia oli välillä vaikeaa ymmärtää, mutta lastenohjelmat sen sijaan olivat helpompia. Francisca oli aloittanut Kaapo-ohjelmasta, joka oli suunnattu pienille lapsille. Kielitaidon karttuessa hän oli siirtynyt muihin ohjelmiin, joista erityisen hyväksi oppimisen kannalta hän mainitsi Muumit ja niissä yhden hahmon. Hänen mielestään nimittäin *Muumimammalta oppii paljon*. Francisca sanoi myös katselevansa ja lukevansa selkouutisia. Kseniya kuunteli kotitöitä tehdessään radiosta suomenkielisiä ohjelmia ja lauluja. Abenan suosi tavallisen musiikin sijaan lastenlauluja, joita oli hänestä helpompi ymmärtää.

Informantit kertoivat oppivansa suomea tavallisessa arjessa esimerkiksi kuuntelemalla kaupungilla tai bussissa muiden ihmisten puhetta, keskustelemalla naapureiden kanssa ja asioidessaan eri paikoissa. Anastasia (47) sanoi suomea oppivan näppärästi, jos perheessä oli pieniä lapsia.

(47) **Anastasia:** Hyvä kokeilla suomen kieltä jos sinulla on lapsi. Sitten sinä puhut suomen kieltä päiväkodissa tai koulussa, sitten sinä puhut vanhempien kanssa. Kirjoittaminen myös koska aina Wilmassa kirjoitat jotakin. Ja kun lapset käyvät harrastuksissa, se on myös mahdollisuus keskustella suomalaisten valmentajan tai vanhempien kanssa. Koska heillä on yksi harrastus ja aina on yksi tema keskustellaan.

Kontaktit suomea puhuvien muiden lasten vanhempien kanssa olivat Anastasian mielestä tärkeitä suomen oppimisessa. Kirjoittamista pystyi harjoittelemaan kirjoittaessaan Wilmaan, joka on useiden

koulujen käyttämä kodin ja koulun väliseen sähköiseen yhteydenpitoon tarkoitettu ohjelma. Samaa mieltä lasten kautta syntyvistä kontakteista oli Shanvia, jonka lapsilla oli paljon harrastuksia. Hän myönteli, että lapsia harrastuksiin viedessä ja niistä hakiessa sekä heitä odotellessa tuli juteltua muiden vanhempien kanssa ja harjoiteltua samalla suomea kuin huomaamatta.

Joillakin informanteista oli omia oppimisstrategioita, joita he hyödynsivät suomen opiskelussa. Shanvia sanoi, että sanastoa opetellessaan hän kiinnitti sanalistoja ympäri asuntoaan (48).

(48) **Shanvia:** Minun oma tekniikka oli että minä kirjoitin esimerkiksi keittiö, minun keittiö, mikä tavaroita on keittiössä. Ja minä laitoin seinälle. Sitten makuuhuoneessa, mikä on minun kotona, tai kylpyhuoneessa. Koska aina kun minä teen jotakin keittiössä sitten minä näen okei, ja se oli hyvä.

Shanvia kiinnitti keittiösanoja keittiön kaapin oveen ja pesuhuonesanastoa kylpyhuoneen kaapin oveen, jolloin hän kyseisessä tilassa puuhaillessaan näki siellä tarvittavat sanat suomeksi ja oppi muistamaan ne paremmin. Shanvia oli myös alkuvaiheessa ottanut tavoitteekseen opetella joka viikko kaksi uutta sanaa, joita käytti niin paljon kuin mahdollista, että ne jäivät mieleen. Seuraavalla viikolla hän opetteli kaksi uutta sanaa, ja näin sanoja kertyi hiljalleen enemmän ja enemmän. Hän sanoi lisäksi, ettei laittanut postin tuomia mainoksia roskiin, vaan tutki niiden kieltä. Kun vastaan tuli uusi ja tuntematon sana, se tarkoitti *että nyt tulee mielenkiintoista*. Se herätti hänen kiinnostuksensa ja halun ottaa selvää sanan merkityksestä.

Osalla informanteista oli selkeästi hyvin voimakas motivaatio oppia kieltä kurssin ohessa myös vapaa-ajalla. Esimerkiksi Francisca kartutti osaamistaan erittäin aktiivisesti monin erilaisin keinoin. Hän oli hankkinut suomalaisen kirjekaverin, jonka kanssa kirjoitti säännöllisesti suomeksi. Hänellä oli netin kautta löydetty kieltenopiskelututtu, jonka kanssa he harjoittelivat each one teach one -tekniikalla. Siinä tarkoituksena on, että toinen opettaa ensin toiselle omaa äidinkieltään tai muuta osaamaansa kieltä tietyn ajan, jonka jälkeen roolit vaihtuvat. Tämän harjoittelukaverin kanssa Francisca keskusteli tapaamisissa ensin noin puoli tuntia espanjaksi ja sitten puoli tuntia suomeksi, jolloin hyöty oli molemminpuolinen. Francisca kävi suomeksi ohjatuilla ryhmäliikuntatunneilla ja kirjoitti kommentteja sanomalehden verkkosivuille. Silloin tällöin hän sanoi ostavansa kaupasta jonkun vaatteen vain siksi, että voisi seuraavana päivänä mennä takaisin ja harjoitella vaatteen palauttamista suomeksi. Franciscan tuottaman puheen hyvästä laadusta oli selkeästi kuultavissa hänen panostuksensa suomen opiskeluun.

Jotkut informantit ottivat oman kurssinsa lisäksi lisätunteja muilta opettajilta. Abena ja Oksana kävivät varsinaisen kotoutumiskoulutuksen kurssin lisäksi myös muilla suomen tunneilla, joita oli yhtenä iltana kerran viikossa. Kseniya kertoi käyneensä monikulttuurisuuskeskuksen suomen

opetuksessa, mutta ei ollut innostunut lähtemään sinne kuin yhden kerran. Olivia osallistui käsityökurssille, jota pidettiin suomeksi. Jason sanoi opiskelevansa välillä itsenäisesti Internetin verkkotehtävien avulla.

Kaikissa keskusteluissa tuli jollain lailla ilmi se, että kaikkein paras tapa oppia suomea olisi päästä keskustelemaan suomalaisten kanssa. Joillakin informanteista oli kuitenkin sellaisia kokemuksia, että maahanmuuttajan kanssa puhuttiin mieluummin englantia kuin suomea. Valeriya sanoi myyjän avaavan keskustelun kaupassa usein englanniksi, kun huomasi asiakkaan olevan maahanmuuttaja. Samaa pahoitteli Francisca, jolla kuitenkin oli oma keinonsa päästä puhumaan suomea. Hän nimittäin huijasi myyjää, ettei osannut puhua englantia, jolloin keskustelu oli pakko käydä suomeksi. Samoin Olivia (49) harmitteli, että suomalaiset halusivat puhua hänen kanssaan vain englantia, sillä he pitivät sitä tilaisuutena harjoitella englannin puhumista natiivin kanssa.

(49) **Olivia:** -- oli tosi vaikea puhua ihmisten kanssa koska kaikki suomalaiset puhuvat hyvin englantia -- kuin suomalaiset ei halua että mä opin suomee. Opiympäristö oli huono. -- oli vaikea löytää mahdollisuutta puhua suomalaisten kanssa.

Oliviasta tuntui, etteivät suomalaiset edes halunneet hänen oppivan suomea, koska eivät antaneet hänelle tilaisuutta puhua sitä kanssaan. Äidinkieleltään englanninkielisellä Jasonilla oli samanlaisia kokemuksia. Hän esimerkiksi puhui poikkeuksetta äidinkieltään suomalaisen vaimonsa englantia osaavien sukulaisten kanssa, sillä nämä halusivat harjoittaa kielitaitoaan syntyperäisen englanninpuhujan kanssa.

Puhumismahdollisuuksien puutteesta keskustellessa tuli esille suomalaisten ystävien tarve, sillä monellakaan informantilla ei tuntunut niitä olevan. Shanvia esimerkiksi totesi, että *mistä minä saisin mahdollisuus, minä haluaisin käyttää sen*. Jos hän saisi mahdollisuuden ystäväystyä suomalaisen kanssa ja puhua hänen kanssaan suomea, hän haluaisi ehdottomasti hyödyntää tilaisuuden. Oliviakin olisi halunnut saada suomalaisia ystäviä, mutta hänen mielestään suomalaisiin oli vaikea tutustua. Hän vertasi tilannetta Kiinaan, jossa ihmiset olivat tulleet hänen makuunsa jopa liian lähelle ja olleet hänestä sen takia *vähän ärsyttäviä*. Suomalaiset olisivat saaneet kuitenkin olla tässä asiassa hieman enemmän kiinalaisten kaltaisia, sillä Olivia koki olevansa liian vetäytyvä tekemään aloitteita.

Partasen (2013) tutkimuksen informanteilla oli sama kokemus siitä, ettei suomalaisten kanssa ollut helppoa päästä puheisiin suomeksi. Heistä yhden mielestä suomalaiset ovat kielenomistajia, jotka eivät halua jakaa kieliresurssejaan maahanmuuttajan kanssa. Suomalaiset rajaavat maahanmuuttajille mahdolliset vuorovaikutustilanteet, jotka olisivat otollisia kielen

oppimismahdollisuuksia. Kohdekielinen ympäristö tukisi kielenoppimista paremmin, mikäli maahanmuuttaja voisi useammin olla vuorovaikutuksessa suomalaisten kanssa suomeksi. (Mts. 265.)

5.4. Johtopäätökset ja pohdintaa

5.4.1 Yhteenvetoa tutkimustuloksista

Tarkoituksenani oli selvittää, millaisia mielikuvia ja vaikutelmia sekä niiden pohjalta muodostuvia käsityksiä ja asenteita maahanmuuttajilla oli suomen kielestä silloin, kun he olivat asuneet Suomessa vasta vähän aikaa. Keskustelujen alussa informantit kirjoittivat ajatuksiaan muistilapuille, joiden pohjalta keskustelu käynnistyi. Muistilapuissa ja lähes kaikkien keskustelujen alussa painottui se, että informantit kokivat suomen kielen vaikeaksi. Mielikuva vaikeudesta oli saattanut syntyä jo ennen Suomeen muuttamista esimerkiksi pelkästään sen perusteella, että henkilö oli kuullut puhuttavan suomen kieltä ja mieltänyt sen vaikeaksi. Syynä tähän saattoi olla yksinkertaisesti se, että suomi kuulosti kovin erilaiselta verrattuna muihin informantin osaamiin kieliin. Toisaalta vaikeus-mielikuva oli saattanut syntyä siten, että henkilö oli yrittänyt ennen opettajajohtoisen kurssin alkua opiskella suomea itsenäisesti, kokenut sen hankalaksi ja yhdistänyt vaikeuden itse kieleen. Vaikeaksi suomi saatettiin mieltää myös silloin, jos opiskelun aloittaminen ja ensimmäisten perusasioiden omaksuminen vaati paljon vaivaa.

Keskustelujen edetessä esille tuli paljon muitakin näkökulmia, ja informantit pääsivät syvemmälle kielen kuvaukseen. Osa heistä oli aikaisemmin opiskellut kieliä enemmän kuin toiset, ja näillä informanteilla havainnot suomen kielestä olivat usein analyttisempiä kuin vain yhtä tai kahta kieltä osaavilla. He osasivat lisäksi kuvata tekemiään havaintoja tarkemmin ja monesti myös katsoa kieltä useammista eri näkökulmista. Kieliopintotausta ei kuitenkaan tuntunut vaikuttavan syntyneiden mielikuvien ja vaikutelmien omaperäisyyteen. Keskusteluissa suomen kieltä käsiteltiin sekä isona kokonaisuutena että pieniin yksiköihin keskittyen. Toiset informantit kiinnittivät enemmän huomiota tiettyihin asioihin, kuten sanastoon ja rakenteeseen, toiset taas joihinkin muihin, kuten kielen käyttöön ja siihen, miten se heijastelee puhujiaan ja kulttuuria.

Vaikka informanttien kertomat asiat poikkesivat toisistaan jonkin verran ja eri keskusteluissa painotettiin eri asioita, oli aineistossa esiintyneet havainnot silti melko vaivattomasti yhdisteltävissä samojen teemojen alle. Kaksi paljon keskustelua herättänyttä ja lähes kaikkia informantteja

puhuttanutta asiaa suomen kielessä olivat sanasto ja rakenne, jota kutsuttiin myös kieliopiksi. Osa puhui näistä vain yleisesti, mutta osa kertoi havainnoistaan myös yksittäisten muotojen tasolla. Yleinen mielipide oli, että suomen sanasto oli laaja ja suurin osa sanoista läpinäkymättömiä. Informantit eivät siis pystyneet pääättelemään sanojen merkityksiä muiden osaamiensa kielten pohjalta, vaan joutuivat opettelemaan ne ulkoa. Sana-teemaan liittyivät myös käsitykset, jotka koskivat esimerkiksi sanojen pituutta.

Suomea pidettiin rakenteellisesti monimutkaisena järjestelmänä, jossa oli valtavasti muistettavia asioita. Rakennesysteemiin informantit suhtautuivat hieman eri tavoin: osalle kielen rakenteen opettelu näyttäytyi haastavana, mutta samalla mielenkiintoisena tehtävänä, jota helpotti kielen säännönmukaisuus. Toisia sen sijaan masensi muotojen suuri määrä ja se, ettei asioita ehtinyt omaksua siinä tahdissa, jossa ne kurssilla käsiteltiin. Rakenne oli siten joidenkin kohdalla ”osasyllinen” motivaation nousuun tai laskuun. Joitakin informanteista motivoi ajatus siitä, että he hallitsisivat niinkin monisyisen systeemin, jolloin palkkio työstä olisi päämäärän saavuttaminen eli kielen osaaminen. Joillakin informanteilla tieto rakenteen laajuudesta vaikutti negatiivisesti, eikä ajatus opiskeluun kuluvastä työmäärästä ollut mieluinen. Silloin heillä ei ollut edes intoa ryhtyä tavoittelemaan rakenteiden hyvää hallintaa.

Vaikka keskusteluissa puhuttiin kaikista kielen osa-alueista, korostui niistä kuitenkin erityisesti puhuttu kieli, niin itse puhuminen kuin suomalaisten puheen ymmärtäminenkin. Keskusteluissa tuli esimerkiksi esille, että opettajan puhuessa selkeästi ja hitaasti oli luokan kieltä helppoa ymmärtää. Vaikeudet saattoivat alkaa kurssin ulkopuolella oikeassa elämässä, jossa suomalaiset käyttivät runsaampaa sanastoa ja puhuivat usein nopeammin, kuin mihin maahanmuuttajat olivat tottuneet. Toisaalta keskustelut suomalaisten kanssa koettiin hyväksi harjoitukseksi, ja niiden ansiosta maahanmuuttajat saivat kokea kuuluvansa yhteisöön. Keskustelujen avulla he myös pystyivät havainnoimaan omaa kehitystään suomenpuhujina.

Keskeisiksi asioiksi suomenkielisen puheen ymmärtämisessä mainittiin intonaatio ja sen kanssa läheisissä tekemisissä oleva sanarajojen erottaminen puheesta. Kukaan informanteista ei intonaatiosta puhuessaan käyttänyt kielitieteen termiä painotus, vaan he kiersivät sen adjektiivillä ilmauksilla. He kuvasivat suomea tasaiseksi tai monotoniseksi, mistä aiheutui hankaluus erottaa sanat toisistaan. Informanteilla oli vaikeuksia sanojen erottelussa etenkin aluksi, mutta mitä pidempään he olivat suomen kielen kanssa tekemisissä, sitä helpommaksi se muuttui. Puhumiseen yhdistettiin ääntäminen ja etenkin osalle entuudestaan vieraat äänneet *ä*, *ö* ja *y*. Kaikki eivät vielä osanneet tuottaa äänneitä oikein joka kerralla ja tiesivät sen itsekin. Joillekin informanteista oikeaoppinen ääntäminen oli selkeästi tärkeämpää kuin toisille.

Suomesta kielenä esitettiin hyvin monenlaisia kuvauksia, ja monet siitä muodostuneet käsitykset olivat yksilöllisiä. Suomea kuvattiin erilaisilla adjektiiveilla, mutta lisäksi mielikuvia havainnollistettiin esimerkiksi samastamalla tai vertailemalla johonkin. Vertailukohde saattoi olla jonkin asia, kuten luonto, tai jonkin toinen kieli. Informantit vertailivat suomea ahkerasti käsityksiin, joita heillä oli muista kielistä, erityisesti äidinkielestään. Lähestulkoon kaikki aineiston kuvaukset suomen kielestä olivat yllätyksekseni positiivissävytteisiä. Joko informantit aidosti pitivät suomen kielen ”soundista”, tai sitten he olivat vuokseni vieraskoreita. Keskusteluissa oli mielestäni mahdollisuus ilmaista myös negatiivisia ajatuksia, mutta niitä ei juuri ollut. Keskustelut käytiin ystävällisessä ja leppoisassa hengessä, enkä havainnut kenenkään pidättelevän näkemyksiään sisällään. Sen takia pidän tietoja saaduista maallikkokäsityksistä melko luotettavina.

Koska kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt opiskelivat parhaillaan suomea kurssilla, oli opiskelunäkökulma vahvasti mukana keskusteluissa. Kuten minkä tahansa muunkin asian kohdalla, oli suomen kielen opiskelu osalle tutkittavista helpompaa ja mielenkiintoisempaa kuin toisille. Samoin heidän motivaatiossaan oli eroja. Tarkoitukseni oli ottaa selville, miten maahanmuuttajien itsensä mielestä suomesta syntyneet vaikutelmat ja mielikuvat vaikuttivat heidän motivaatioonsa opiskella kieltä, ja tässä informanttien näkemykset erosivat toisistaan kaikkein eniten. Keskustelujen perusteella osallistujien motivaatiossa oli sekä integratiivisia että instrumentaalisia piirteitä, jotka olivat toisiinsa verrattuna lähes kaikilla suurin piirtein yhtä voimakkaita. Niillä, joille kieli näyttäytyi mielenkiintoisena kokonaisuutena, oli korkea motivaatio opiskella sitä. Näiden informanttien kielihavainnot olivat seikkaperäisiä ja kuvauksista oli pääteltävissä intoa ja jopa ylpeyttä suomen osaamisesta. Hyvä motivaatio oli myös informanteilla, jotka pitivät suomen kieltä osana suomalaista kulttuuria ja suomalaisia, joita molempia he halusivat oppia tuntemaan paremmin. Heidän kuvauksensa kielestä eivät olleet kielellisesti yhtä omaperäisiä tai kekseliäitä kuin edellä mainittujen, mutta ne olivat silti havainnollisia ja monipuolisia. Monet korkeasti motivoituneet informantit tiedostivat oman edistymisensä kieliopinnoissaan, ja heillä oli realistisia tulevaisuuden haaveita tai tavoitteita kielen käytön suhteen.

Osalla informanteista motivaatio oli ollut alkuun huono, mutta parantunut ajan myötä. Heidän ensivaikutelmansa kielestä oli vaikea tai mahdoton, mutta ajan ja opiskelun myötä siihen tuli muutos. Muutokseen oli mahdollista vaikuttaa myös itse muuttamalla omaa ajattelua tietoisesti. Alkuun negatiivisella kannalla olleiden informanttien asenteet kieleen ja sen opiskeluun olivat heidän kertomansa mukaan tutkimuksen teon aikaan jo huomattavasti parempia. Myös heidän kuvauksensa kielestä oli seikkaperäistä. Muutamilla informanteilla oli käynyt toisin päin, eli alun hyvä motivaatio oli opiskelun myötä vaihtunut motivaation puutteeksi. Nämä informantit esittivät kielestä kaikkein vähiten huomioita, ja niiden painopiste oli rakenteen ja sanaston laajuudessa.

Motivaatiokatoon olivat vaikuttaneet ymmärrys kielenoppimisprosessin haastavuudesta sekä lisäksi kielikurssin opiskelutavat, jotka informantit kokivat liian yksipuolisiksi.

5.4.2 Tutkimusmenetelmien luotettavuus ja toimivuus

Ajatuksena oli, että keskusteluissa esitetyt asiat olisivat sillä hetkellä mieleen tulleita, päällimmäisiä ajatuksia. Koska keskustelut käytiin oppilaitoksissa peräjälkeen, eivät osallistujat niiden välissä pystyneet vaihtamaan ajatuksia keskenään. Eri oppilaitosten opiskelijat eivät tietääkseni olleet tekemisissä toistensa kanssa, joten myöskään ryhmien 3 ja 4 keskustelijoilla ei ollut tutkimuksesta etukäteistietoja. Informanteille ei etukäteen paljastettu tutkimuksen tarkkaa aihetta, vaan kerrottiin vain keskustelussa puhuttavan suomen kielestä. Näin ollen oletan, etteivät informantit pystyneet juurikaan valmistautumaan keskusteluihin etukäteen ja miettimään vastauksia pitkää aikaa. Sen takia esimerkiksi muistilapuille kirjoitetut ”ensimmäiset suomen kielen herättämät ajatukset, kun olit vasta saapunut Suomeen” olivat todennäköisesti ensimmäisiä ajatuksia, joita heille tutkimustilanteessa kyseiseltä ajalta tuli mieleen. Sen sijaan en pysty todistamaan sitä, olivatko paperille kirjoitetut mietteet juuri samoja, joita kirjoittajilla Suomessa oleskelunsa alkuaikana oli.

Toisaalta, jos tutkittavat olisivat saaneet tietää keskustelussa käsiteltävät teemat ja kysymykset etukäteen, olisi niihin saattanut saada lisää syvyyttä. He olisivat voineet valmistautua puheenvuoroihinsa ja esimerkiksi ottaa selvää sellaisista sanoista, joita eivät tienneet suomeksi. Silloin esteenä oman näkemyksen kertomiselle ei olisi ollut ainakaan sanavaraston puute. On myös aivan mahdollista, että informantit ovat jääneet pohtimaan asioita keskustelun jälkeen ja heille on tullut myöhemmin mieleen jotakin, mitä he eivät keskustelun aikana muistaneet sanoa. Nämä ajatukset jäivät aineistoni ulkopuolelle.

Jotkut informanteista olivat asuneet Suomessa jo pidemmän aikaa, kuten viisi tai seitsemän vuotta, jolloin alkuvaiheen muistikuvat eivät olleet yhtä tuoreita kuin niillä, jotka olivat saapuneet Suomeen vasta vuotta tai kahta aikaisemmin. Kukaan heistä ei kuitenkaan ilmaissut, että maassaolon alkuvaihetta ajatuksineen olisi ollut hankala muistaa. Keskusteluissa hypittiin jonkin verran ajasta toiseen esimerkiksi vertaillessa aikaisempia tuntemuksia nykyhetkeen, mikä saattoi aiheuttaa sekaannuksia siitä, mitä aikaa oikeasti tarkoitettiin. Joillakin keskustelijoista kielitaito ei ollut vielä riittävä ilmaisemaan eksaktisti aikamuotoja, ja ne menivät jopa ryhmien taitavimmilla puhujilla välillä hieman sekaisin. On siis aivan mahdollista, että informantit ovat jossakin vaiheessa puhuessaan tarkoittaneet nykyhetkeä, vaikka olen tulkinut heidän puhuvan menneisyydestä, tai toisinpäin. En kuitenkaan näe tätä erityisen ongelmallisena tulosten luotettavuuden kannalta, sillä

useimpien informanttien mielikuvat kielestä eivät olleet paljoakaan muuttuneet Suomessa asumisen aikana. Välillä informantit korostivat puhuessaan mennyttä aikaa esimerkiksi sanoilla *aluksi*, *ensin* tai *kun minä tulin*, kun halusivat ilmaista kertovansa nimenomaan ensihetkistään uudessa maassa. Näissä tapauksissa ajankohta oli tarkka.

Kollektiivinen muistelu on menetelmänä kielentutkimuksessa melko uusi, ja sen vuoksi sen toimivuutta on syytä tarkastella kriittisesti. Tässä tutkimuksessa yhdistettynä ryhmäkeskusteluun menetelmä toimi mielestäni moitteettomasti, ja ryhmän tuella oli keskusteluihin sellainen vaikutus, kuin olin alun perin ajatellutkin. En näe mitään syytä, miksi sama yhdistelmä tai vain jommankumman menetelmän käyttäminen ei onnistuisi tulevissa kielitieteellisissä ja kansanlingvivistisissä tutkimuksissa.

Ryhmäläiset antoivat toisilleen tukea silloin, kun joku heistä ei löytänyt sanoja tai tiennyt kuvailemalleen asialle käännöstä suomeksi. He myötäilivät toisiaan, mutta uskalsivat myös olla keskenään eri mieltä ja tuoda esille henkilökohtaiset mielipiteensä. Tarkkaillessani keskusteluja en huomannut, että ketään ryhmäläisistä olisi tarkoituksella jätetty huomioimatta tai että jonkun mielipidettä ei olisi arvostettu. Päinvastoin ryhmäläiset saivat toisiltaan ideoita ja pystyivät tarkentamaan itse esittämiään asioita muiden kertoman avulla, mikä on yksi ryhmäkeskustelun vahvuuksista. Moni seikka olisi voinut jäädä sanomatta, mikäli tutkimus olisi järjestetty esimerkiksi yksilöhaastatteluna. Luulen, että ryhmien toimivuuteen vaikutti myös se, että ryhmäläiset tunsivat toisensa melko hyvin jo etukäteen eivätkä sen takia arastelleet toisiaan ja suun avaamista toistensa edessä.

6 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa olen ryhmäkeskustelun ja kollektiivisen muistelun avulla kartoittanut niitä maallikkokäsityksiä, joita maahanmuuttajilla Suomeen saapuessaan valtakielestä suomesta oli. Käsitysten kanssa rinnakkain kulkivat kieltä ja kielen opiskelua koskevat asenteet. Selvittääkseni, mistä käsitykset ja asenteet syntyvät, tutkin niiden pohjalla olevia vaikutelmia ja mielikuvia, joita suomen kieli maahanmuuttajissa herätti. Ennen aineiston keräämistä hypoteesini tutkimusta ajatellen oli, että informantit osallistuisivat aktiivisesti ryhmäkeskusteluun ja ilmaisivat ajatuksiaan monipuolisesti niin puhutun, kirjoitetun kuin kuullunkin suomen osalta. Oletin, että näkökulmia olisi monia ja yhteistyö muiden ryhmäläisten kanssa virkistäisi keskustelijoiden muistikuvia, jolloin saatu materiaali olisi kattavampaa. Menetelmä toimi hyvin, ja hypoteesini osoittautui pääosin oikeaksi. Mielikuvien ja vaikutelmien kielellistämiseen käytettiin useita eri keinoja, kuten adjektiivipainotteista kuvailua, kokemuksista ja konkreettisista tapahtumista kertomista sekä vertailua. Äidinkielen vaikutus tuli vahvasti esille etenkin vertailussa, vaikka suomea verrattiin lisäksi muihinkin informanttien osaamiin kieliin. Vertailun kohteena saattoi olla myös sellainen kieli, jota informantti ei osannut, mutta josta hänellä siitä huolimatta oli omat käsityksensä. Tulokset poikkesivat hypoteesistani siinä mielessä, että vaikka kaikki kielen osa-alueet tulivat keskusteluissa käsiteltyä, saivat puhuminen ja puheen ymmärtäminen suurimman painoarvon. Saadakseni tietoa informanttien käsityksistä kirjoittamiseen ja lukemiseen liittyen jouduin esittämään aiheeseen ohjaavia kysymyksiä.

Aikaisemman tutkimukseni (Kyllönen 2013) perusteella odotin, että kielen kuvauksessa ei keskityttäisi sen miellyttävyyteen tai epämiellyttävyyteen, vaan ennemminkin muihin kieleen liittyviin asioihin. Tässä tutkimuksessa miellyttävyydestä kuitenkin puhuttiin melko paljon etenkin juuri positiiviselta kannalta, ja suomen kerrottiin kuulostavan maahanmuuttajan korvissa esimerkiksi kauniilta ja laulavalta. Negatiivisten kuvausten puuttuminen oli mielestäni hieman yllättävää, sillä ajattelin edes muutaman informantin pitävän kuuntelukokemusta suomesta epämiellyttävänä. Tässä kohtaa on hyvä pohtia tutkimustulosten luotettavuutta: Olivatko informantit vain kohteliaita antaessaan positiivisia kuvauksia, vai eikö koko joukolla tosiaan ollut suomesta mitään negatiiviseksi luokiteltavaa sanottavaa? Suomen kielen vaikeudesta puhuttiin kaikissa ryhmissä, ja sen voisi tulkita negatiiviseksi. Vaikeutta painottaneiden informanttien muut kommentit antoivat kuitenkin ymmärtää, että kokonaiskuva suomesta oli positiivinen. Informanttien kertoman perusteella ja keskusteluilmapiiri huomioiden pidän tutkimustuloksia perimmiltään luotettavina.

Aiheeni ei ole aikaisemmin ollut tutkimuksen keskiössä, vaan käsityksistä on saatu tietoa ikään kuin tutkimusten sivutuotteena (esim. Härkönen 2011). Saamani tulokset ovat kuitenkin samantapaisia kuin tähän asti saadut, ja niissä on yhteisiä tekijöitä ja teemoja. Tämän perusteella päättelen tuloksieni olevan yleistettävissä myös laajemmassa kontekstissa. Koska suomen kielen alueellinen vaihtelu on huomattavaa, olisi kuitenkin tarpeen selvittää vielä useamman alueen maahanmuuttajien näkemyksiä suomen kielestä. Tässä tutkimuksessa yhtä lukuun ottamatta kaikki informantit olivat asuneet vain yhdellä paikkakunnalla ja tulleet parhaiten tutuiksi ainoastaan yhden alueen puhekielen kanssa. Olisi kiintoisaa saada tietää lisää eri puolilla Suomea asuvien maahanmuuttajien maallikkokäsityksistä sekä niiden mahdollisia samankaltaisuuksista ja eroista.

Käsitysten tutkimisen lisäksi tutkielmani tarkoituksena oli selvittää niiden vaikutusta maahanmuuttajien suomen opiskelumotivaatioon. Vaikka motivaatio-kysymyksen piti alun alkaen olla vain sivujuonne, osoittautui teema keskusteluissa varsin tärkeäksi. Tähän voi vaikuttaa se, että kaikki informantit opiskelivat paraikaa suomea kurssilla. Aikaisempia tutkimuksia mukailien oli käsityksillä ja asenteilla nytkin selvä yhteys motivaatioon. Niillä informanteilla, jotka suhtautuivat suomeen kaikkein myönteisimmin ja joilla oli selkeimmät suunnitelmat tulevaisuudesta Suomessa, oli kaikkein korkein motivaatio opiskella suomea. He olivat lisäksi kiinnostuneita kielestä itsestään eivätkä pelkästään sen avulla saamistaan hyödyistä. Hyvä motivaatio oli myös maahanmuuttajilla, joille kielen osaaminen mahdollisti erilaisia asioita ja hyödytti heitä siten. Huonon motivaation syynä ei hieman yllättäen ollut suoraan kieli, vaan jokin muu seikka, kuten informantille epäsoivalta tuntuvat opetusmenetelmät.

Jotkut informantit kertoivat motivaationsa muuttuneen ajan myötä. Osalla se oli kääntynyt laskuun esimerkiksi opetuksen epämieluisuuden takia. Näiden informanttien mielestä opetus perustui liiaksi kynän ja paperin kanssa tapahtuvaan, kirjoittamiseen ja lukemiseen pohjaavaan ”perinteiseen” opetukseen. Koska opetusta oli kuusi tuntia päivässä ja viitenä päivänä viikossa, kaivattiin tunneille erilaisia ja varsinkin toiminnallisia opetusmenetelmiä. Tämä antaa osviittaa siitä, että tavallisen kieltenopetuksen tutkimisen lisäksi kaivattaisiin vielä lisää tutkimusta maahanmuuttajaopetuksesta ja sen menetelmistä. Joillakin informanteilla motivaation muutos oli tapahtunut toiseen suuntaan, jolloin aiemmin heikko motivaatio oli lähtenyt kasvamaan. Kasvun syynä saattoi olla oman oppimisen ja edistymisen huomaaminen, mutta myös tietoinen ajattelutavan muutos. Tutkimustulosteni perusteella tietoinen positiivinen ajattelu ja asenteen kääntäminen myönteisiksi auttaa motivaation suunnan muuttumisessa ja kielen oppimisessa, joten omalla toiminnalla on suuri merkitys. Tämä on mielestäni ilahduttava tieto kaikille niille maahanmuuttajille, joilla on motivaatio-ongelmia.

Ryhmäkeskustelun valitseminen menetelmäksi asetti tutkimuksen teolle omat haasteensa. Koska ryhmäkeskusteluun tarvittiin useita henkilöitä, päädyin ottamaan yhteyttä s2-opettajiin, joilla on kytköksiä suuriin ryhmiin. Asiaa olisi kuitenkin syytä tutkia myös muunlaisilla menetelmillä, jolloin aiheesta voitaisiin saada erilaista tietoa. Informanttien ollessa toisilleen tuntemattomia voisivat näkemyksetkin olla erilaisia. Samassa ryhmässä opiskelleilla on jonkin verran yhteistä taustaa, ja kielen asiat on käsitelty kurssilla kaikkien kanssa samalla tavalla. Opettaja ja asioiden käsittelytavat voivat omalta osaltaan vaikuttaa opiskelijoiden näkemyksiin, vaikkeivät he asiaa välttämättä edes tietoisesti havaitsisi.

Maahanmuuttajien integroituminen yhteiskuntaan on ollut viime aikoina paljon esillä. Maahanmuuttopolitiikasta keskustellaan ja jopa kiistellään, ja aihe on tapetilla joka mediassa. Jotta maahanmuuttajat sopeutuisivat Suomeen mahdollisimman hyvin, tulisi heidän oppia maan kieli. Tutkimuksessani olen selvittänyt kielen oppimiseen ja oppimismotivaatioon vaikuttavia seikkoja, jotka ovat hyödyllisiä tulevan maahanmuuttajien kieli- ja kielenopetussuunnittelun kannalta. Saaduista tuloksista hyötyvät etenkin maahanmuuttajien kanssa työskentelevät henkilöt, kuten suomi toisena kielenä -opettajat. Opettajilla olisi hyvä olla tietoa ryhmäläistensä kielikäsitteistä, ja heidän pitäisi tiedostaa, miten he itse ovat mukana luomassa niitä. Opetuksessa on olennaista käsitellä sellaisia asioita, joista on maahanmuuttajille hyötyä todellisessa elämässä luokan ulkopuolella. Sen takia opettajan olisi opetusta suunnitellessaan kuunneltava myös maahanmuuttajien toiveita ja tavoitteita ja selvitettävä, mihin he suomea omasta mielestään tarvitsevat. Kuten tulosluvussa kävi ilmi, voi maahanmuuttajilla olla melko erilaisia suunnitelmia ja päämääriä. Kaikkea ei tietenkään pysty ottamaan huomioon taitavinkaan opettaja, mutta jotkut tavoitteista saattavat olla monelle ryhmäläiselle yhteisiä.

LÄHTEET

- Agheyisi, Rebecca & Fishman, Joshua 1970: *Language Attitude Studies. A Brief Survey of Methodological Approaches.* – *Anthropological Linguistics* 12 (5) s. 137–157. – <http://www.jstor.org/stable/30029244> 6.3.2015
- Alasuutari, Pertti 1999: *Laadullinen tutkimus.* 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Aro, Mari 2009: *Speakers and Doers: Polyphony and Agency in Children's Beliefs about Language Learning.* *Jyväskylä studies in humanities* 116. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Arvonen, Anu, Katva, Liisa & Nurminen, Anne 2010: *Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen.* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Balogh, Andrea 2012: *Suomalainen metallimusiikki oppimismotivaation luojana suomen kielen oppimisessa.* Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Bergbom, Barbara & Giorgiani, Terhi 2007: *Maahanmuuttajien suomen kielen taito.* – Maarit Vartia, Barbara Bergbom, Terhi Giorgiani, Anita Rintala-Rasmus, Riitta Riala & Simo Salminen (toim.), *Monikulttuurisuus työn arjessa* s. 65–84. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Cavalcanti, Marilda 1987: *Investigating FL Reading Performance Through Pause Protocols.* – Claus Færch & Kasper Gabriele (toim.), *Introspection in Second Language Research* s. 230–250. Clevedon: Multilingual Matters. – <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzIzNDA2X19BTg2?sid=4bc36eb9-2cce-4908-8451-22759703ad29@sessionmgr4005&vid=0&format=EB&rid=1> 9.4.2015.
- Dahl, Östen 2008: *Kuinka eksoottinen kieli suomi on?* – *Virittäjä* 112 (4) s. 545–559.
- Dornyei, Zoltan 2009: *The L2 Motivational Self System.* – Zoltan Dornyei & Ema Ushioda (toim.), *Motivation, Language Identity and the L2 Self.* – <http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10273951&ppg=13> 2.3.2015
- Dufva, Hannele, Lähtenmäki, Mika & Isoherranen, Sari 1996: *Elämää kielen kanssa: arkikäsityksiä kielestä, sen oppimisesta ja opettamisesta.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Forsander, Annika 2002: *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla.* Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Forsander, Annika & Alitolppa-Niitamo, Anne 2000: *Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto – keitä, miten ja minne?* Helsinki: Työministeriö.
- Færch, Claus & Gabriele, Kasper (toim.) 1987: *Introspection in Second Language Research.* Clevedon: Multilingual Matters. – <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzIzNDA2X19BTg2?sid=16a73d8e-ac34-48e9-8c28-81b19abf85bd@sessionmgr4005&vid=0&format=EB&rid=1> 9.4.2015.
- Gardner, Robert 1985: *Social Psychology and Second Language Learning. The Role of Attitudes and Motivation.* London: Arnold.
- Gardner, Robert & Lambert, Wallace 1972: *Attitudes and Motivation in Second Language Learning.* Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Gustafsson, Minna 2005: *Nuorten asenteita suomen kieltä kohtaan.* Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

- Halonen, Mia 2010: Äidinkieli, ensikieli, oma kieli. – Teija Kangasvieri & Sari Pöyhönen (toim.), *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*. – <http://www.kieliverkosto.fi/article/aidinkieli-ensikieli-oma-kieli/> 1.12.2014.
- Horelli, Liisa & Sotkasiira, Tiina (toim.) 2003: *Töpinäksi! Nufon itsearviointi- ja menetelmäopas*. Joensuu: Pohjois-Karjalan nuorten foorumi -hanke.
- Härkönen, Anne 2011: *Suomen kielen sosiaalinen oppiminen työyhteisössä: IT-alan työperusteiset maahanmuuttajat suomalaisessa työyhteisössä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Jakobovits, Leon 1970: *Foreign Language Learning. A Psycholinguistic Analysis of the Issues*. Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Kalaja, Paula 1999: Kieli ja asenteet. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-March (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 45–72. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Karvonen, Erkki 1999: *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja 2014*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. – <http://www.kielitoimistonanikirja.fi/netmot.exe?motportal=80> 26.1.2015.
- Kyllönen, Tanja 2013: *Yliopiston vaihto-opiskelijoiden maallikkokäsitykset ja vaikutelmat suomen kielestä kieliopintojen alussa*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Larsen-Freeman, Diane & Long, Michael 1991: *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. London: Longman.
- Latomaa, Sirkku 1993: Mitä hyötyä on oppijoiden kielitaustan tuntemisesta? – Eija Aalto & Minna Suni (toim.), *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen* s. 9–31. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus.
- Latomaa, Sirkku, Pöyhönen, Sari, Suni, Minna & Tarnanen, Mirja 2013: Kielikysymykset muuttoliikkeessä. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen, & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 163–183. Helsinki: Gaudeamus.
- Lieko, Anneli 1992: *Suomen kielen fonetiikkaa ja fonologiaa ulkomaalaisille*. Loimaa: Oy Finn Lectura Ab.
- Martikainen, Tuomas, Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.) 2013: *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Martin, Maisa 1996: Miksi suomi on niin helppo kieli? – Seppo Pekkola (toim.), *Kuuskympinen* s. 110–125. Suomen kielen laitoksen julkaisuja 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 1999: Suomi toisena ja vieraana kielenä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-March (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 157–178. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- Misztal, Barbara 2003: *Theories of Social Remembering*. Philadelphia: Open University Press. – <http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10172378> 9.4.2015.
- Nissilä, Leena 2003: S2-opetuksen didaktiikkaa. – Leena Nissilä, Heidi Vaarala & Maisa Martin (toim.), *Suolla suomea* s. 103–114. Helsinki: Painorauma Oy.
- Nupponen, Anne-Maria 2011: *”Savon murre” savolaiskorvin: kansa murteen havainnoijana*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 11. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Palander, Marjatta 2007: Kansanlingvistiikkakin on kielitiedettä. – *Virke* (4) s. 11–14.

- 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitteet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Partanen, Maiju 2012: *Matkalla sairaalaan. Maahanmuuttajien käsityksiä suomen kielen oppimisesta sisääntuloammatissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- 2013: Kieli tulee kielen päälle: kansainvälisten opiskelijoiden käsityksiä suomen kielen oppimisesta. – M. Eronen & M. Rodi-Risberg (toim.), *Haasteena näkökulma, Perspektivet som utmaning, Point of view as challenge, Perspektivitet als Herausforderung* s. 257–268. Vaasa: VAKKI-symposiumi XXXIII. VAKKI Publications 2. – http://www.vakki.net/publications/2013/VAKKI2013_Partanen.pdf 17.3.2015
- Paunonen, Heikki 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä* 113 (4) s. 557–570.
- Pöyhönen, Sari, Tarnanen, Mirja, Kyllönen, Teija, Vehviläinen, Eeva-Maija & Rynkänen, Tatjana 2009: *Kielikoulutus maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa. Tavoitteet, toteutus ja hallinnollinen yhteistyö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Ruohotie, Pekka 1998: *Motivaatio, tahto ja oppiminen*. Helsinki: Edita.
- Sajavaara, Kari 1999: Toisen kielen oppiminen. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-March (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 73–102. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Suni, Minna 1993: Oppijan tavoitteena arkikeskustelusta selviytyminen. – Eija Aalto & Minna Suni (toim.), *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen* s. 107–133. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus.
- Suni, Minna 2011: Maahanmuuttajakin tarvitsee työelämän kieli- ja viestintätaitoja. – Teija Kangasvieri & Sari Pöyhönen (toim.), *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*. – <http://www.kieliverkosto.fi/article/maahanmuuttajakin-tarvitsee-tyoelaman-kieli-ja-viestintataitoja> 25.11.2014.
- Talib, Mirja-Tytti 2002: *Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus*. Helsinki: Kirjapaja.
- Tervo, Sohvi 2011: *Muisteltu perhehoito. Perhehoidon ja sosiaalityön sisältöjen rakentuminen sosiaalityöntekijöiden kollektiivisessa muistelussa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.
- Tilastokeskus 2006: Maahanmuuttoja ennätysmäärä 2005. – http://www.stat.fi/til/muutl/2005/muutl_2005_2006-05_tie_001.html 30.1.2015.
- 2014a: Väestö syntymämaan, kansalaisuuden ja äidinkielen mukaan. – http://www.stat.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_kuv_004_fi.html 30.1.2015.
- 2014b: Vuoden 2013 väkiluvun kasvusta vieraskielisten osuus 90 prosenttia. – http://www.stat.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tie_001_fi.html 30.1.2015.
- 2014c: Suurimmat ulkomaalaistaustaisten taustamaaryhmät 2013. http://www.stat.fi/til/vaerak/2013/02/vaerak_2013_02_2014-12-10_kuv_002_fi.html 30.1.2015.
- 2014d: Maahanmuutto ja sen voitto kasvoivat vuotta aiemmasta. – http://www.stat.fi/til/muutl/2013/muutl_2013_2014-04-29_tie_001_fi.html 1.12.2014.
- Uusikylä, Kari 2002: Voiko luovuutta opettaa? – Pertti Kansanen & Kari Uusikylä (toim.), *Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia* s. 42–55. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valtonen, Anu 2005: Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi? – Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.), *Haastatellu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* s. 223–241. Tampere: Vastapaino.
- Vihanta, Veijo 1990: Suomi vieraana kielenä foneettiselta kannalta. – Jorma Tommola (toim.), *Foreign Language Comprehension and Production. AFinLa:n vuosikirja 1990* s. 199–225. Turku: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 48.

VISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2004:
Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. –
<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php?s=tiedot> 9.4.2015.